

การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน
กรณีศึกษา บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวัด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน
กรณีศึกษา บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวต่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2558

**THE VILLAGE DEVELOPMENT FUNDING AND
COMMUNITY WELFARE CASE STUDY
BAN POSRI, NGIODON SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT,
SAKONNAKHON PROVINCE**

PIPAT HANMONTREE

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTEGRATED LOCAL DEVELOPMENT
MASTER OF ARTS
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2015

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษา บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วค้อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ผู้วิจัย	พิพัฒน์ หาญมนตรี
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. สุวัฒน์ ไพไหล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สมพงษ์ แต่งตาด

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

- ลงชื่อ.....ประธานกรรมการ
 ()
 ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
 ()
 ลงชื่อ.....กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
 ()
 ลงชื่อ.....กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
 ()
 ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
 ()
 ลงชื่อ.....กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
 ()
 ลงชื่อ.....เลขานุการ
 ()

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน : กรณีศึกษา บ้าน โปธิ์ศรี ตำบลจี้วค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ชื่อผู้เขียน	พิพัฒน์ หาญมนตรี
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2558
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. สุวัฒน์ ไพไหล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สมพงษ์ แดงตา

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้าน โปธิ์ศรี ตำบลจี้วค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้าน โปธิ์ศรี ตำบลจี้วค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก จำนวน 28 ราย จำแนกเป็น ประชาชน 1 ราย ผู้ใหญ่บ้าน 1 ราย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน 10 ราย สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน 10 ราย ประชาชนในท้องถิ่น 5 ราย นักวิชาการ 1 ราย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญรอง จำนวน 3 ราย จำแนกเป็น ปราชญ์ชาวบ้าน 1 ราย ผู้อาวุโส 1 ราย ที่ปรึกษากองทุน 1 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล ในส่วนนี้เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ไม่ได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. รูปแบบ วิธีการก่อเกิดกองทุนและสวัสดิการชุมชนบ้าน โปธิ์ศรี ตำบลจี้วค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน ประชาชนและสมาชิก คณะกรรมการมีความเข้าใจสามารถทำให้ชุมชนค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้

1.2 รูปแบบการบริหารจัดการ การเรียนรู้จากคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนที่ประสบความสำเร็จ การเรียนจากการปฏิบัติ กองทุนทำตามขั้นตอน ระเบียบข้อบังคับคณะกรรมการ

สมาชิกมีความเข้าใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปฏิบัติจริงตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้เงิน สามารถนำเอาความรู้ที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง การพึ่งตนเอง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมทางกองทุนหมู่บ้าน และสวัสดิการชุมชน สามารถเข้าใจนำมาปรับใช้โดยการบูรณาการเข้าหากันจนเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติใช้จนเกิดผล

2. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ดังนี้

2.1 ควรพัฒนาศักยภาพของบุคลากร โดยการสร้างองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ทั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน สมาชิกกองทุน ควรดำเนินการเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำนักงานให้มีความพร้อม กำหนดให้ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนเป็นเอกเทศ งบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล และสมาชิกกองทุนออมเงินในแต่ละเดือนพร้อมเงินสมทบกองทุนในการปันผลแต่ละปี การจัดรูปแบบการดำเนินงานควรจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมสมาชิกทุกคน

2.2 การดำเนินงานโดยจัดทำแผนการจัดสวัสดิการ แผนการดำเนินงานของกรรมการทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้ชัดเจน จัดทำฐานข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน การตรวจสอบการบริหารกองทุน การจัดทำรายงานด้านการเงิน สามารถตรวจสอบได้พร้อมเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น ประชาสัมพันธ์ข่าวสารการดำเนินงานด้านต่างๆของกองทุนให้สมาชิกทราบ

Abstract

Thesis Title	Development of the Village Fund and Community Welfare A Case Study of Posri Community, Ngiodon Sub-District, Mueang District, SakonNakhon Province
Researcher	PipatHanmontree
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2015
Principal Thesis Advisor	Dr. SupatPailai
Associate Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. SompongTaengtard

This study aimed at 1) investigating a model of the village fund and community welfare of Posri Community, Ngio Don Sub-district, Mueang, SakonNakhon, 2) identifying guidelines of the village fund and community welfare development of Posri Community. The sampling groups consisted of 28 major respondents including: 1 chairperson, 1 village head, 10 members of committee, 10 members of the fund and 5 people in the community. The minor respondents comprised: 1 local scholar, 1 senior/elderly and the advisor of the fund. Tools used in collecting data included a form of interview, a form of observation and a focus group. Descriptive analysis was applied in analyzing data.

The findings were as follows:

1. The model, methods of development on the village fund and community welfare of Posri Community were.

1.1 Knowledge and understanding concerning the fun revealed that the people in the community and members of the fund found and developed their own competence and self-reliance.

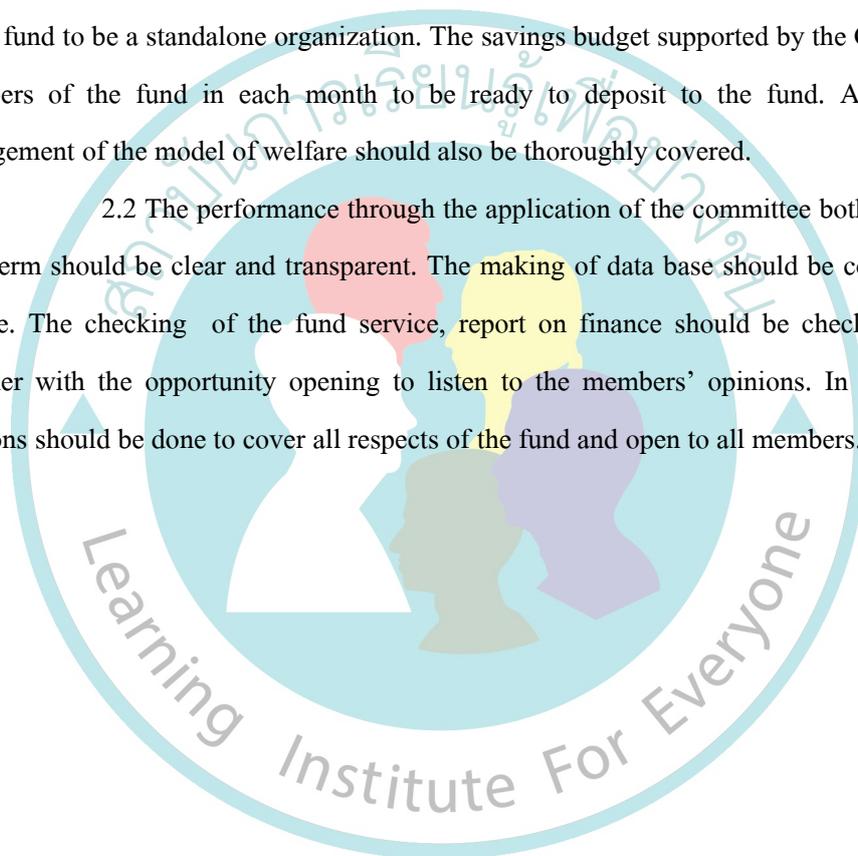
1.2 The model of administration management included the learning from the working committee, successful funds, learning from practice, funds with step by step working, regulations, committee with understanding on learning exchange on practice based on objectives of loan, and those that could be applied by learning gained to improve up to the ultimate benefits.

1.3 The ideas of strong community, self-reliance, collaborative development of the village fund and community welfare could be understood and applied through integration to be a guide to a fruitful practice eventually.

2. The Proposed development funds and community welfare Posrifollows .

2.1 The personnel's competency development should be administered via the creation of bodies of knowledge in case that members of the committee, members of the fund should be do the preparation of materials and utensils to be well-prepared along with designation of the fund to be a standalone organization. The savings budget supported by the Government and members of the fund in each month to be ready to deposit to the fund. Annual dividend, management of the model of welfare should also be thoroughly covered.

2.2 The performance through the application of the committee both short-term and long-term should be clear and transparent. The making of data base should be complete and up-to-date. The checking of the fund service, report on finance should be checked at any time together with the opportunity opening to listen to the members' opinions. In addition, public relations should be done to cover all respects of the fund and open to all members.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก ดร. สุพัฒน์ ไพไหล ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และรองศาสตราจารย์ ดร. สมพงษ์ แดงตาด กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาแนะนำ เสนอแนะ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านพัฒนาการจังหวัดสกลนคร พัฒนาการอำเภอเมืองสกลนคร ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านอำเภอเมืองสกลนคร ผู้ใหญ่บ้านโพธิ์ศรี คณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี สมาชิกทุกท่านที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณครูสุรีพร หาญมนตรี นางสาวเพ็ญพร หาญมนตรี นายพงษ์พัฒน์ หาญมนตรี ตลอดจนญาติพี่น้องทุกคน ที่กรุณาในการสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจจนการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย

คุณค่า และประโยชน์ที่พึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็น กตเวทิตา แก่ บิดามารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี

พิพัฒน์ หาญมนตรี

Learning Institute For Everyone

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง.....	5
กลุ่มประชากร/และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	6
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	6
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	8
บริบทชุมชน.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน.....	11
แนวคิดในการบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชน.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างกลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน.....	30
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุนเงินในชุมชน.....	33
แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน.....	35
แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	39
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม.....	43
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย/ วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย.....	52
ประชากรและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง.....	53
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	54
วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
สถานที่ในการวิจัย.....	56
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย.....	56
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	56
4 ผลการวิจัย	
รูปแบบวิธีการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน.....	58
แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน.....	61
5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	66
สรุปผลการวิจัย.....	66
อภิปรายผลการวิจัย.....	68
ข้อเสนอแนะ.....	74
บรรณานุกรม.....	77
ภาคผนวก.....	80
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก.....	81
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์.....	82
ประวัติผู้วิจัย.....	87

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	56

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

2.1 กรอบความคิดในการวิจัย.....

49

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่พึ่งตนเอง อยู่อย่างพอเพียงในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ไม่มีการสะสมส่วนเกิน ไม่มีความจำเป็นต้องทำเช่นนั้นเพราะในน้ำมีปลา ในนามีข้าว อยากรินเห็ด เข้าป่า อยากรินปลาลงหนองผู้คนในอดีตมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันกับธรรมชาติ กับญาติพี่น้องทั้งใกล้และไกล มีอะไรก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการแลกข้าวแลกของกันด้วยระบบคุณค่าแบบเศรษฐกิจคุณธรรม การแลกข้าวของจึงเป็นการแบ่งปัน ไม่ใช่การค้าขาย ไม่ได้ตีค่าข้าวของเป็นเงิน แต่ก้าวข้ามไปถึงความเห็นอกเห็นใจเห็นปัญหาความเดือดร้อน และความจำเป็นแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน แบบที่เขาที่เรา” (เสรี พงศ์พิศ, 2551, หน้า 9)

แนวการพัฒนาที่ยอมรับกันมากที่สุดในปัจจุบันนี้ คือ การพัฒนาคน และคุณภาพชีวิตของคน โดยการทำให้สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของตนเอง รู้จักเหตุที่เกิดปัญหา วิธีการแก้ปัญหา รวมทั้งมีการยอมรับผลที่เกิดจากการแก้ปัญหาต่างๆ ใช้พลังความสามารถในการพัฒนาตนเองและสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ การพัฒนาชุมชน หน่วยงานที่เป็นฐานสำคัญที่สามารถช่วยให้เกิดความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาก็คือ ชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยที่ทราบถึงสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนเอง เพราะสิ่งนี้จะช่วยให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้ตรงประเด็นมากกว่าที่จะกำหนดนโยบายมาจากระดับสูง ที่มองสภาพหรือปัญหาในบางครั้งอาจมีความคลาดเคลื่อนไม่ตรงจุด หรือไม่ตรงจุด หรือไม่ตรงกับความต้องการอันแท้จริงของชุมชน การพัฒนาชุมชนแม้จะกระทำกันมาเป็นเวลานาน แต่มีลักษณะเป็นการวางแผนและดำเนินงานแบบขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ผลการปฏิบัติงานไม่เป็นแนวทางเดียวกัน จึงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชน สาเหตุหนึ่งอาจสืบเนื่องจากการหยิบบัณฑิตแผนงาน โครงการของภาครัฐมาให้ดำเนินการ ซึ่งในบางครั้งอาจไม่เหมาะสมกับชุมชนแต่ละชุมชน การมองข้ามการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนได้ใช้ความสามารถในการระดมความคิดเห็นได้เสนอความต้องการได้กำหนดทิศทางความเป็นไปในอนาคตของชุมชนเอง ในการพัฒนาที่ผ่านมาจะเห็นว่า “ชุมชน”

และ “องค์กรเครือข่ายชุมชน” กลายเป็นวาระแห่งชาติและเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน และจัดการทรัพยากรของชุมชนทุกด้านด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ (กรมพัฒนาชุมชน, 2522, หน้า 13)

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำ จึงส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการดิ้นรนแข่งขันกันเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดและหลุดพ้นจากสภาวะความยากจน ซึ่งปัญหาความยากจนเป็นปัญหาเรื้อรังที่เป็นอุปสรรคของการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหามาโดยเร่งด่วน และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่วนใหญ่ของประเทศให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน จากการประเมินผลการพัฒนาในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่ขาดสมดุล โดยประสบความสำเร็จเฉพาะเชิงปริมาณ ขาดสมดุลด้านคุณภาพ จุดอ่อนของการพัฒนาที่สำคัญคือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจการเมืองและราชการยังเป็นศูนย์รวมอำนาจและประเพณีนิยมทั้งในภาคราชการและภาคเอกชน ขณะเดียวกันคุณภาพทางการศึกษาของประชาชนยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับวิทยาการใหม่ๆ ฐานของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอ่อนแอไม่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ ส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขัน ของประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ปัญหาความขัดแย้งทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ความอ่อนแอของสังคมไทยที่ตกอยู่ภายใต้กระแสวัตถุนิยมได้ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาทางสังคมมากขึ้นอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2544, หน้า ข)

กองทุนท้องถิ่น การปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น (Local Self Government) เป็นการปกครองที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีตเรียกว่าเป็น “การเมืองชุมชนแบบธรรมชาติ” (Nature หรือ Community Politics) โดยสภาพการเมืองธรรมชาตินี้เกิดมาตั้งแต่เมื่อมนุษย์รวมตัวกันเป็นชุมชนทางการเมืองในแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไปอาจกล่าวได้ว่า การปกครองท้องถิ่น คือ รากฐานในทางประวัติศาสตร์ของสังคม จนสามารถกล่าวได้ว่าท้องถิ่นดั้งเดิมนั้นมีสิ่งทีเรียกว่า Local Self Government อยู่แล้ว หากอยู่ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal) คือ การปกครองในรูปแบบเครือญาติ วงศ์วาน ตระกูล มีผู้หลักผู้ใหญ่เป็นผู้ดูแล หรือในการปกครองระดับหมู่บ้านหรือชุมชน ทั้งนี้สภาพของชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคดั้งเดิมเหล่านี้เกิดก่อนระบบรัฐและอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ แม้ว่าในที่สุดแล้วชุมชนต่างๆจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไปแล้วก็ตาม ชุมชนเหล่านี้ คือ การรวมตัวของสังคมอย่างเป็นธรรมชาติก่อนที่จะได้มีการจัดระบบสังคมในทางการเมืองตามอุดมคติในทางการเมือง การจัดระบบเศรษฐกิจและสังคมในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสียของการปกครองตนเองในรูปแบบนี้ได้แก่ไม่มีความยั่งยืนแน่นอนและไม่มีระบบกฎหมายเพื่อรองรับอำนาจของผู้ปกครอง

การพัฒนาที่หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมตัวกันดำเนินการ คือ กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเรียกกันหลาย ๆ ชื่อ และมีรูปแบบการบริหารจัดการแตกต่างกัน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและสหกรณ์ต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมออมทรัพย์อยู่ในตัว องค์กรเหล่านี้มีอยู่ประมาณ 40,000 กว่าแห่ง ทั่วประเทศ แต่คาดกันว่ามีเพียงประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น ที่เป็นองค์กรที่เข้มแข็งนอกนั้นเหลือแต่ชื่อ หรืออยู่ในสภาพที่ขาดทุน มีแต่ตรงกับวัตถุประสงค์กลุ่มออมทรัพย์เป็นส่วนสำคัญของระบบสวัสดิการชุมชน การออมเงินคนละไม่กี่บาทต่อ เดือนดูเหมือนเป็นเงินจำนวนไม่มาก แต่อาศัยจำนวนสมาชิกที่มาก ทำให้เงินที่คูนอยู่นิดกลายเป็นเงินก้อนใหญ่และหมุนเวียนแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้ ก่อให้เกิดกิจกรรมอื่นๆตามมาได้และที่สำคัญทำให้ชาวบ้านเริ่มเชื่อมั่นในตัวเองว่าแม้จะไม่รวยก็สามารถสร้างระบบสวัสดิการและสร้างความมั่นคงให้กับตนเองได้ สามารถดูแลตัวเองหรือพึ่งพาตนเองได้เงินไม่ใช่เป้าหมาย เพราะหากเป็นเป้าหมายชาวบ้านคงพยายามฝากเงินหมุนเงินลงทุน และทำทุกอย่างให้เงินเพิ่มจำนวนมากที่สุดและเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่เนื่องจากเงินเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการจัดสวัสดิการ ชาวบ้านจึงไม่ได้เน้นที่ปริมาณเงิน แต่เน้นที่ระบบสวัสดิการ ซึ่งพร้อมที่จะช่วยเหลือคำปรึกษาพยาบาล ขามเกิดภัยพิบัติเกิดเหตุฉุกเฉิน ให้ทุนการศึกษา ทุนช่วยเหลือคนชรา คนพิการ คนด้อยโอกาส การออมทรัพย์ในชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้และเป็นสวัสดิการ ก่อให้เกิดเป็นกองทุนหมู่บ้านหลากหลายรูปแบบ ซึ่งมาจากหลากหลายแนวคิด ผลสำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง และค่อยๆ พัฒนาศักยภาพเหล่านี้ คือเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง เชื่อมั่นว่าชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เชื่อมั่นว่าสามารถจัดระบบชุมชนใหม่ จัดการทรัพยากรใหม่ จัดสวัสดิการใหม่ ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในชุมชน และอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและเป็นสุข (เสรี พงศ์พิศ, 2551, หน้า 9 - 20)

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กองทุนเงินล้านบาท) เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความยากจนของชาติในรัฐบาลที่ผ่านมาโดยมี ฯพณฯ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมองเห็นว่า “เศรษฐกิจของชาติมาจากเศรษฐกิจของประชาชน มาจากเศรษฐกิจของครอบครัว มาจากเศรษฐกิจของชุมชน ถึงจะรวมกันเป็นชาติ และมุ่งการให้โอกาสแก่ภาคประชาชน ที่จะมีโอกาสเข้าหาแหล่งเงิน เข้าหาแหล่งความรู้ มีโอกาสร่วมคิด ร่วมทำเพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง” (สำนักบริการกองทุนพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2544, หน้า 2) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจึงเป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องทำให้เกิดผลขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกกระบวนการและทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดการยอมรับมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน จุดเด่นของนโยบายคือ เป็นนโยบายของรัฐบาลที่สร้างกระแสและความหวังให้ประชาชน ก่อให้เกิดแรงจูงใจสู่ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายที่รัฐบาลต้องทำให้เกิดเป็นรูปธรรม เป็นนโยบายที่ให้ครัวเรือน ชุมชนหรือองค์กรชุมชนมีแหล่งเงินทุนที่ให้เกิดอาชีพ และรายได้ การต่อยอดกิจกรรมเสริมรายได้ให้กว้างยิ่งขึ้น ทำให้เกิดพื้นฐานการพัฒนาคนและโครงข่ายการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนไปสู่เครือข่ายองค์กรอื่น ๆ ในการผนึกกำลังร่วมกัน เน้นการกระจายอำนาจ กระจายโอกาส และกระจายทุนสนับสนุนแก่คนยากจน ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ กระตุ้นกำลังผลิต กำลังซื้อ ก่อให้เกิดอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจให้ชุมชน และพัฒนาต่อยอดต้นทุนภูมิปัญญาของชุมชนให้ ดำรงอยู่ สืบทอดเป็นมรดกอย่างยั่งยืน และเป็น โอกาสในการปรับกระบวนการพัฒนาในการทำงานของทุกภาคส่วนหรือพหุภาคี โดยใช้หมู่บ้านเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา (บัณฑิตนันทนาพรชัย, 2547, หน้า 3)

กองทุนหมู่บ้านเป็นชื่อรวม ๆ ซึ่งมีความหมายที่กว้างขวางและลึกซึ้ง “กองทุน” หรือการนำทุนมากองรวมกันกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้เงินเป็นปัจจัย แต่กองทุนหมู่บ้านก็ไม่ใช่กองทุนเงิน เพราะสิ่งที่ทำให้กองทุนหมู่บ้านแตกต่างไปจากสถาบันการเงินอื่น ๆ คือ ทุนที่ยิ่งใหญ่กว่า มีมูลค่าประมาณมิได้ ซึ่งทำให้โภคทรัพย์ปริมาณเล็กน้อยเงินจำนวนเล็กน้อย มีคุณค่ามหาศาลประมาณการเป็นมูลค่ามิได้ ทุนที่ว่านี้คือทุนทางสังคมกองทุนหมู่บ้านเป็นที่เรียนรู้ เรียนสิ่งที่ไม่มีการสอนกันในโรงเรียนหรือสถานศึกษาใด เรียนรู้จากการปฏิบัติ จากการได้พบปะพี่น้องเพื่อนบ้านเพื่อนสมาชิก ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์ ปัญหาและความห่วงใย ไม่ได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการเงินอย่างเดียว เพราะ “เงินเป็นเพียงตัวเลข” แต่เรียนรู้ “องค์กรร่วม” เกี่ยวกับชีวิตของชุมชน เรียนรู้ศักยภาพของตนเองปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกันโดยไม่แยกเป็นเรื่องเป็นประเด็นจนหาทางสานต่อไม่ได้กองทุนหมู่บ้านเป็นสวัสดิการชุมชน สวัสดิการชีวิตกองทุนหมู่บ้านทั้งหลายที่ประสบความสำเร็จและนำมาเป็นตัวอย่าง กองทุนเหล่านี้เป็นผลของการจัดการ “ทุน” ของท้องถิ่น จัดการโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้สากล และจัดการโดยชุมชนโดยไม่มีการครอบงำหรือองค์กรใดกองทุนหมู่บ้านมีคุณค่าและมีความหมายเพราะเกิดขึ้นและจัดการด้วยศาสตร์และศิลป์ ด้วยศาสตร์คือ ด้วยความรู้ความเข้าใจ ด้วยศิลป์คือ ด้วยจิตวิญญาณกองทุนหมู่บ้านอยู่ได้เพราะได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและภูมิปัญญาของชาวบ้าน (เสรี พงศ์พิศ, 2551, หน้า 185-194)

กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลลิ้นจี่ อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ได้ตั้งขึ้นตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล สำหรับเป็นเงินทุนหมุนเวียนให้กับหมู่บ้านและ

ชุมชนโดยหมู่บ้านและชุมชนนั้น เป็นผู้บริหารเงินกองทุนนี้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพ ด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนให้สามารถเข้าสู่การพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืน และจะเป็นการสร้างรากฐานภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสังคมที่จะนำไปสู่อนาคตที่ดีของประเทศไทย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจั่วด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ตั้งแต่ปี 2557 ว่าการดำเนินงานของกองทุนมีความสำเร็จตามที่รัฐบาลมุ่งหวังไว้ในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยตอบสนองความต้องการและมีความเสมอภาคในระดับใดและปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์ต่อผลการดำเนินงานของกองทุน และมีปัญหาอุปสรรคใดในการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางการจัดการกองทุน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจั่วด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจั่วด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจั่วด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจั่วด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครเท่านั้นเพราะเป็นพื้นที่พิเศษที่อยู่ใกล้เขตชุมชนเมืองหรือเขตเทศบาล การบริโภคราคาที่สูงกว่าที่อื่น การใช้จ่ายสูงกว่าชุมชนห่างไกล มีกิจกรรมหลาย ๆ มิติเชื่อมโยงกันในการบริโภค พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นตัวแทนที่ดีในการศึกษาวิจัยเพราะทำให้มองเห็นความเหมือนและความแตกต่างของการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนกับชุมชนอื่น

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษารูปแบบ วิธีการการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนเพื่อเป็นการจัดการให้เกิดชุมชนเข้มแข็งในการนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในระหว่างพฤษภาคม 2557-ธันวาคม 2558

กลุ่มประชากร/และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่

1. กลุ่มประชากรในเขตบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย
 - 2.1 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
 - 2.2 สมาชิกและกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
 - 2.3 ประชาชนทั่วไปในแต่ละชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คำถามสำคัญในงานวิจัย

1. รูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีลักษณะอย่างไร
2. แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีปัจจัย อะไรบ้าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หมายถึง กองทุนที่เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล โดยจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่หมู่บ้านๆละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน

การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน หมายถึง การนำเอากองทุนที่รัฐบาลจัดสรรให้แต่ละหมู่บ้านมาเป็นทุนในการพัฒนาครัวเรือนหรือจัดกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันคิดขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและความเป็นอยู่ในวันนี้หรือวันหน้า โดยการกู้ยืมกองทุนมาใช้อย่างชาญฉลาดเสริมสร้าง ความรู้ ภูมิปัญญา ผลผลิตรวมทั้งทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม

สวัสดิการชุมชน หมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกันคิดขึ้นและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่ในวันนี้และวันข้างหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างชาญฉลาด ก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเองและลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิต รวมทั้งทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรม

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยการให้โอกาสพวกเขาได้เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนเรียนรู้ เพราะหากมีความรู้มีปัญญาก็จะสามารถค้นหาตนเอง รากเหง้า จะสืบค้นและพัฒนาทุนท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงทุนทรัพยากร ทุนทางปัญญา และทุนทางสังคม เพื่อพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเอง เป็นชุมชนที่ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการชุมชนและมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ แบบภาคี พันธมิตร ไม่ใช่แบบอุปถัมภ์

การพึ่งตนเอง หมายถึง การจัดชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆอย่างเหมาะสมกับคนกับสังคม กับธรรมชาติรอบๆตัวเราการพึ่งตนเอง หมายถึง การมีสวัสดิการและความมั่นคงในชีวิตในปัจจุบันถึงอนาคต สวัสดิการที่พร้อมตอบสนองเราทันที โดยที่เราไม่ต้องไปเรียกให้ใครมาจัด สวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนรวมความถึงสามด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใด ๆ จึงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อค้นพบจากการวิจัยทำให้สามารถนำแนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนรวมทั้งข้อมูลที่ได้รับสามารถนำไปใช้กำหนดรูปแบบในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองขององค์กรและชุมชนอื่น ๆ ได้
2. ผลการวิจัยทำให้เกิดองค์รูปแบบใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ เพื่อการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยผลการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 บริบทชุมชนที่ศึกษา
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน และสวัสดิการชุมชน
 - 1.3 แนวคิดในการบริหารจัดการกองทุน และสวัสดิการชุมชน
 - 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับ โครงสร้างกลุ่มกองทุนการเงินชุมชน
 - 1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุนเงินในชุมชน
 - 1.6 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง
 - 1.7 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง และการพัฒนาที่ยั่งยืน
 - 1.8 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 บริบทชุมชนที่ศึกษา

ผู้ศึกษาได้คัดเลือกพื้นที่บ้านโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 ตำบลจี้วค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ที่ทำการศึกษ บ้านโพธิ์ศรี เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 16 หมู่บ้าน ของตำบลจี้วค่อน และเป็นหมู่บ้าน หมู่ที่ 7 ตั้งขึ้นมาแล้วประมาณ 150 ปี โดยมีชาวบ้านบางครอบครัวจากบ้านคูสนามออกมาทำนาและตั้งบ้านเรือนตามไร่นาของตนเอง โดยปริมาณครัวเรือนที่ออกมาตั้งบ้านเรือนแบบไม่เป็นระเบียบ จึงตั้งเป็นชุมชน โดยการนำของนายทนาค ชาติศรีดอน และเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกตั้งชื่อหมู่บ้านโพธิ์ศรี เพราะมีต้นโพธิ์เป็นที่เคารพสักการะของคนในหมู่บ้าน

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านจิวค่อน หมู่ที่ 16 บ้านคอนจ้อก้อ หมู่ที่ 6

ทิศใต้ ติดต่อกับ ถนนสายสกล-นาแก บ้านนายอ หมู่ที่ 8

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านคอนหมู หมู่ที่ 5

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านคูสนาม หมู่ที่ 3

พื้นที่บ้านโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีเนื้อที่ 650 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย จำนวน 50 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์/ป่าชุมชน 2 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 598 ไร่

สภาพภูมิประเทศบ้านโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มน้ำหนองหาร อยู่ห่างจากอำเภอเมืองสกลนครไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามเส้นทางหลวงชนบทธาตุมุข-คอนหมู ระยะทาง 10 กิโลเมตร ลักษณะบ้านเรือนของชุมชน มักปลูกสร้างติดกันอยู่ใกล้กัน จากนั้นก็ขยายตัวออกไปตามบริเวณรอบนอกหมู่บ้าน ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปมาก คือเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น ทรงเตี้ย ใต้ถุนสูง บ้านปูนชั้นเดียว ชาวบ้านโพธิ์ศรี ส่วนใหญ่เป็นไทยเชื้อ นับถือศาสนาพุทธ พุทธศาสนา ไทย ลาว ถนนภายในหมู่บ้านลาดคอนกรีตถนนผ่านกลางหมู่บ้านลาดยาง

จำนวนครัวเรือนและประชากร

บ้านโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

จำนวนครัวเรือน 64 ครัวเรือน

จำนวนประชากร 285 ราย แยกเป็นชาย 145 ราย หญิง 140 ราย

สภาพสังคม

โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา เลี้ยงสัตว์

อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย ทำงานต่างจังหวัด ปลูกพืชฤดูแล้ง และมีรายได้

เฉลี่ย ครัวเรือนละ 38,000-46,000 บาทต่อปี

อาชีพรับราชการ

วิสัยทัศน์ (Vision)

พัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมธุรกิจพอเพียง หลีกเลี้ยงสิ่งเสพติด พิชิตความยากจน ชุมชนมีสวัสดิการ บริการโปร่งใส ก้าวไกลการศึกษา

พันธกิจ (Mission)

พัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนในหมู่บ้าน 4 ระดับ คุณภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ให้ดีขึ้น โดยชุมชนมีส่วนร่วมภายใต้การบริการจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

มีการศึกษาที่สูงขึ้น ตามกรอบอำนาจหน้าที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้ชุมชนน่าอยู่ และเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

เป้าประสงค์ (Objective)

1. เพิ่มรายได้ลดรายจ่ายในครัวเรือน
2. เพิ่มการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ
3. ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น
4. จำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านมีความสุขมากขึ้นเนื่องจากความเป็นอยู่ที่ดี

นโยบายการพัฒนาหมู่บ้าน

1. ด้านบริหารจัดการ การบริหารโปร่งใส ตรวจสอบได้และร่วมมือกับทุกภาคส่วน
2. ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม น้ำมีพอใช้ ไร่นามีเหลือกิน สุขภาพปลอดภัย
3. ด้านการพัฒนากลุ่มอาชีพและรายได้ รวมกลุ่มอาชีพและพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายในครอบครัว
4. ด้านการศึกษา ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เชิดชูปราชญ์ชาวบ้าน และให้ลูกหลานรักบ้านเกิด
5. ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา “สืบสานประเพณีวัฒนธรรม ฮีต 12 กลอง 14 บูรณ-ศาสนาสถาน”
6. ด้านสังคมและสวัสดิการสังคม “สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ร่วมแรงจัดสวัสดิการ”

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2544 หน้า 1-4) ได้สรุปการจัดการกองทุนไว้ดังนี้

2.1 ความหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองคือ กองทุนที่เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล โดยรัฐบาลได้จัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่ หมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

2.2 ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

2.2.1 เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น

2.2.2 ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้านคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง

2.2.3 เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน

2.2.4 เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม

2.2.5 กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

2.3 หลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จะประสบผลสำเร็จได้ ประกอบด้วย หลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

2.3.1 ความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชน ทั้งความพร้อมของคนและครัวเรือน ในการควบคุมดูแลตนเองในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2.3.2 การบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน ให้สอดคล้องรับเกื้อกูลกันระหว่างกองทุนต่าง ๆ ที่มีในหมู่บ้าน

2.3.3 ในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยส่วนราชการ เป็นผู้สนับสนุนในด้านวิชาการ และจัดการกองทุน

2.3.4 มีการประเมินผลโดยใช้ตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพของกองทุนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพึ่งตนเอง เพื่อความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ

2.4 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ ดังนี้

2.4.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการลงทุน เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำเอาไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

2.4.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง

2.4.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการเรียนรู้การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อการแก้ไขปัญหา เสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2.4.4 กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

2.4.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

1.3 แนวคิดในการบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชน

การให้ความนิยามความหมายของสวัสดิการในชุมชนที่ก่อเกิดขึ้นมาได้ นั้น มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความเป็นตัวตนของชุมชนที่มีความหมายไว้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับผู้นิยามว่ามีพื้นฐานทางวิชาการมาจากศาสตร์ สาขาใด จะให้ความสำคัญกับปรัชญาความเชื่อของศาสตร์นั้น ๆ เป็นตัวตั้ง ซึ่งนักสังคมวิทยาจะถือว่าปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในลักษณะที่มีแนวในการประพฤติปฏิบัติซึ่งกันและกันเป็นฐานคิด (จิตยา สุวรรณชฎ, 2544, หน้า 43) ในลักษณะที่นักมนุษยนิยมได้ให้ความสำคัญอย่างสูงกับความมีตัวตนที่มีชีวิตและความรู้สึกในเชิงอัตวิสัยของบุคคล (ปาริชาติ วัลย์เสถียร, 2543, หน้า 35) นักเศรษฐศาสตร์ได้พิจารณาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นที่จะส่งผลทำให้ระบบเศรษฐกิจให้สามารถหมุนเวียนไปได้ (Amos, 1987, p.5) ถึงแม้จะไม่ได้ระบุความเป็นชุมชนที่ชัดเจน แต่แสดงให้เห็นถึงความมีพื้นที่ของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ รวมถึงในฐานะของนักประวัติศาสตร์ ยังเชื่อว่าชุมชนมีราก (Roots) ของการก่อกำเนิด และมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม (Adaptation) (อมรา พงศาพิชญ์, 2543, หน้า 7) ดังนั้น การให้ความหมายของชุมชนจึงมีความหลากหลาย ซับซ้อน ขึ้นอยู่กับความรู้ของผู้ให้นิยาม ซึ่งเสมือนหนึ่งเป็นอำนาจในการชี้ความเป็นไปของการนิยามความหมายที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน การให้ความหมายของชุมชนยังมีมิติของเวลาแต่ละยุคสมัยเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะในยุคแห่งความทันสมัยที่มี Karl Mark, Emile Durkheim และ Max Weber เป็นเสาหลักในแวดวงวิชาการทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานั้น ถึงแม้ว่ากระแสแนวคิดทฤษฎีในช่วงนี้จะมีคุณูปการในการเข้าไปศึกษาถึงโครงสร้างหน้าที่และความสัมพันธ์ของชุมชน ในขณะที่การให้ความหมายของชุมชนในยุคหลังความทันสมัยได้เปิดพื้นที่ และให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นอย่างมาก โดยใช้ความสำคัญกับสิทธิ อำนาจ อัตลักษณ์ และบทบาททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมชนแต่ละพื้นที่เฉพาะแห่ง (พัฒนา กิติอาษา, 2546, หน้า 49-67) อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายของชุมชนจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง หมู่ชน

กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ในขณะที่นักวิชาการก็ให้ความหมายของชุมชนในทำนองเดียวกัน อาทิ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (อ้างถึงใน ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2543, หน้า19) กล่าวว่า ชุมชนเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน ในขณะที่ สนธยา พลศรี (2542, หน้า24) กล่าวว่า ชุมชนเป็นกลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสาร และเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน และ ประเวศ วะสี (2542, หน้า 13) ให้ความหมายของชุมชนว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (Communication)

จากความหมายของนักวิชาการและนักบริหารหลายๆท่านจะพบว่า ความหมายของชุมชนจะครอบคลุมความหมายที่แสดงโดยนัย (Implicit) และชัดแจ้ง (Explicit) เกี่ยวข้องกับลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ (Relationship) ของกลุ่มบุคคล องค์กร และสถาบันต่างๆโดยมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน (Communication)
2. อาณาบริเวณ (Area) ที่เป็นที่ย่านกิจกรรมต่างๆร่วมกัน
3. การปฏิบัติต่อกัน (Interaction) โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำรงอยู่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน
4. ตัวแทนวัฒนธรรมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้น
5. กลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายทางสังคม

แต่เนื่องจากลักษณะของชุมชนดังกล่าวมิได้มีลักษณะหยุดนิ่งแต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเป็นพลวัต (Dynamic) และความสัมพันธ์ที่มีต่อกันนั้นยังมีลักษณะที่ไม่เป็นเส้นตรง (Non-linearity) ทำให้ความเป็นชุมชนมีมิติของการเปลี่ยนแปลง (Change) ของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ในลักษณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังมีลักษณะของของความไร้ระเบียบ (Chaos) และ ความเป็นระเบียบ (Order) อยู่ด้วยกัน (วิจารณ์ พานิช, 2545, หน้า 29) ดังนั้น ลักษณะของชุมชน จึงมีลักษณะที่ไม่แน่นอนตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับความไร้ระเบียบจะเกิดการเรียงตัวเป็นความเป็นระเบียบจะเกิดขึ้นในเรื่องใดจากนิยามความหมายลักษณะของชุมชนทำให้เห็นว่าความเป็นชุมชนจะดำรงคงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนได้นั้น เป็นความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจาก

องค์ประกอบของชุมชนมีความหลากหลาย สลับซับซ้อนและมีลักษณะเป็นพลวัต ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนจะต้องตัดสินใจในการจัดการชุมชนที่ดี โดยเฉพาะในแนวคิดปัจจุบันได้หันมาให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะที่ต้องตัดสินใจเลือกชะตาชีวิตของตนเองมากขึ้น

นิยามความหมายของสวัสดิการชุมชน

การให้นิยามความหมายของสวัสดิการ (Welfare) มีความหลากหลายโดยเฉพาะความหมายในเชิงเศรษฐศาสตร์เชื่อว่าสวัสดิการเป็นอรรถประโยชน์ (Utility) หรือความพอใจของประชาชน (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2544 , หน้า1) ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ประชาชนได้รับการตอบสนองจากการได้เลือกสิ่งที่ต้องการจะได้อรรถประโยชน์สูงขึ้นโดยไม่ทำให้อรรถประโยชน์ของผู้อื่นลดลง ก็ถือว่าสวัสดิการสูงขึ้น แต่แนวคิดความเชื่อทางเศรษฐศาสตร์จะให้ความสำคัญกับวัตถุที่เป็นตัวตน (Object) โดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในวิถีชีวิตของประชาชน ที่ต้องสัมผัสกับความรัก ความอบอุ่น ความมีศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ การที่สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น ประชาชนต้องดำรงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ทั้งสภาพทางกาย (Physical) ทางวัตถุ (Material) และจิตวิญญาณ (Spiritual) ดังนั้น สวัสดิการในเชิงสังคมจึงมีความหมายครอบคลุมเป็นเป้าหมายสูงสุดของสังคมว่าเป็น ความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ของประชาชน

อย่างไรก็ตามการที่ประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องมีวิธีการที่จะทำให้ได้มา ดังนั้น การให้ความหมายของสวัสดิการ จึงมีขอบเขตกว้างขวางไปสู่ขอบข่ายการให้บริการ (Services) สำหรับประชาชนเพื่อป้องกันเงื่อนไขไม่พึงประสงค์ต่างๆ เช่น การเจ็บป่วยและการขาดรายได้ เป็นต้น นอกจากนี้ วิธีการที่จะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ยังประกอบด้วย การสงเคราะห์ (Assistance) และการประกัน (Insurance) (ระพีพรรณ คำหอม, 2545, หน้า15-17) ในขณะเดียวกัน หากพิจารณาขอบข่ายของวิธีการต่างๆ ที่สามารถดำเนินการได้ภายใต้ความเกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชน จะประกอบด้วย การศึกษา (Education) สุขภาพอนามัย (Health) ที่พักอาศัย (Housing) การมีงานทำและมีรายได้ (Employment and Income Maintenance) การได้รับความมั่นคงทางสังคม (Social Security) การได้รับการบริการสังคม (Social Services) และการมีนันทนาการ (Recreation) (วันทนีช วาสิกะสิน สุรางค์รัตน์ วศินารมณ และ กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล, 2538, หน้า3) ดังนั้น การให้นิยามของสวัสดิการจึงควมคุมความหมายทั้งที่เป็นมรรควิธี (Means) ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย (Ends) ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน ในขณะเดียวกัน หากพิจารณาภาระความรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้นั้น มีแนวคิดในการดำเนินการที่สำคัญ 4 กลุ่ม (Vic George and Paul Wielding, 1985 อ้างถึงใน ระพีพรรณ คำหอม, 2545, หน้า165-166) ประกอบด้วย กลุ่มต่อต้านกรรมสิทธิ์รวม เป็นกลุ่มที่เห็นว่า

จัดสวัสดิการ เป็นหน้าที่ของคนทุกคนที่ต้องรับผิดชอบ โดยคนมีอิสรเสรีภาพที่จะเลือกตัดสินใจด้วยตัวเอง ไม่ใช่หน้าที่ของรัฐ กลุ่มลัทธิเห็น ว่า รัฐสามารถเข้ามาจัดสวัสดิการได้แต่ทำอย่างจำกัด กลุ่มเฟเบียน กลุ่มนี้เชื่อในรัฐสวัสดิการแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยที่รัฐสามารถเข้าแทรกแซงการจัดสวัสดิการให้กับทุกคนในสังคมได้ และกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มมาร์กซิสต์ เชื่อว่าคนมีอิสรภาพจำกัด รัฐต้องเข้ามาจัดสวัสดิการเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมเสมอภาคกับทุกคน

จากแนวคิดในการจัดสวัสดิการดังกล่าวจะพบว่า ผู้มีหน้าที่ในการจัดสวัสดิการประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ รัฐดำเนินการทั้งหมด ประชาชนดำเนินการ และรัฐร่วมกับประชาชน แต่อย่างไรก็ตามแนวโน้มการจัดสวัสดิการจะเป็นอำนาจหน้าที่ของประชาชนมากขึ้น (ทัศนีย์ ลักษณะวิชนชัย, 2545, หน้า 49) ดังนั้นการพิจารณาการจัดสวัสดิการที่เกิดขึ้น จึงขึ้นอยู่กับพลังอำนาจในตัวของผู้ชุมชนว่าจะเข้าไปจัดการสวัสดิการในระดับใด ตั้งแต่การฟื้นฟู พัฒนาลิ่งที่มีอยู่เดิม หรือคิดใหม่ทำใหม่ ตลอดจนปรับสิ่งที่มีผู้จัดไว้ให้มีความเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงให้ความหมายของสวัสดิการชุมชนไว้ 3 ระดับ ดังนี้

1. สวัสดิการที่จัดโดยรัฐ เรียกได้ว่าเป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้ในภาพรวมระดับมหภาค
2. สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน ที่แต่ละชุมชนมีการตั้งสมสืบทอดกันมา เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. สวัสดิการชุมชนทันสมัย เป็นการนำการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะแนวคิดความเชื่อ อุดมการณ์พัฒนาใหม่ มาปรับใช้สร้างสวัสดิการของชุมชนขึ้นเอง

อย่างไรก็ตามสวัสดิการในชุมชนทั้ง 3 ระดับ จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทับซ้อนกันภายในชุมชนจนไม่สามารถแยกความแตกต่างของสวัสดิการชุมชนแต่ละระดับ ได้อย่างชัดเจนการให้ความหมายสวัสดิการชุมชนจึงมีลักษณะผสมกลมกลืนเป็นสวัสดิการชุมชนชุดเดียว ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีการประสานความสัมพันธ์ของสวัสดิการเหล่านั้นให้เกิดความเหมาะสม เกิดเป็นสวัสดิการรูปแบบที่สอดคล้องกับชุมชนเอง

แนวคิดในการจัดการสวัสดิการชุมชน

ในการศึกษาชุมชนมีมิติของความคิดซึ่งและซับซ้อนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่อยู่อาศัยภายในชุมชน ทั้งที่จัดระเบียบเป็นสถาบันหรือองค์กร และที่กำลังจัดระเบียบรวมถึงการมีความสัมพันธ์กับภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นในการศึกษาสวัสดิการในชุมชนจึงต้อง

พิจารณาให้ครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงได้ทำการรวบรวมวิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการในชุมชนไว้ ดังนี้

1. อุดมการณ์ความคิดในการจัดสวัสดิการชุมชน

จากความหมายของสวัสดิการในเชิงเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) จะเกิดขึ้นได้นั้น เป็นความรับผิดชอบของประชาชนทุกคนในประเทศ (ระพีพรรณ คำหอม, 2545, หน้า4-5) ที่ต้องแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมตามบริบทของแต่ละประเทศที่เอื้ออำนวยให้เกิดสวัสดิการขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม (สนธนา พลศรี, 2542, หน้า191) เชื่อว่า ในอดีตที่ชุมชนยังไม่มี ความซับซ้อนแต่มีการพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งถือเป็นรูปแบบสวัสดิการพื้นฐานที่ยึดโยงการเป็นชุมชนให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้ แต่เมื่อชุมชนมีความซับซ้อนซับซ้อนขึ้น สมาชิกในชุมชนไม่สามารถแสวงหาทรัพยากรมาสนองความต้องการของตนได้อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงความได้เปรียบ โดยที่สมาชิกแต่ละคนในชุมชนย่อมมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน ผู้ที่ได้เปรียบก็จะได้ประโยชน์จากชุมชนมาก ในขณะที่ผู้เสียเปรียบ ได้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาส ทำให้เกิดความแตกต่างของฐานะและชนชั้นขึ้น ในขณะที่นักคิดแนวนิยัตินิยม (Determinism) เชื่อว่าความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ที่อุบัติขึ้น เกิดจากตัวมนุษย์เองที่กรรมพันธุ์ สายเลือดและเวรกรรมที่แตกต่างกัน จากความเชื่อที่ว่าสมาชิกในชุมชนมีความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดคำที่มีความหมายสุดขั้ว 2 ด้านว่า ฝ่ายที่มีความร่ำรวย จะเข้าไปจัดการอะไรบางอย่าง เพื่อทำให้อีกฝ่ายหนึ่งที่ยากจนมีฐานะดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในการเข้าไปจัดการความยากจน มีความจำเป็นต้องพิจารณาอย่างแท้จริงว่าเป็นความยากจนอย่างสัมบูรณ์หรือแบบสัมพัทธ์ เพราะหากเป็นความยากจนแบบสัมบูรณ์ก็ควรจะได้รับความช่วยเหลืออย่างเพียงพอ แต่ถ้าเป็นความยากจนแบบสัมพัทธ์ก็ต้องพิจารณาว่าความเหมาะสมของความช่วยเหลือควรอยู่ในระดับใด ทั้งนี้ เนื่องจากความต้องการของประชาชนที่ต้องการได้รับการตอบสนองมีความแตกต่างหลายระดับ โดยที่บางสิ่งบางอย่างเป็นสิ่งจำเป็น (Needs) สำหรับประชาชน บางอย่างเป็นที่สนใจของประชาชน (Interests) แต่ยังไม่มีความจำเป็นมาก หรือบางสิ่งบางอย่างมีความจำเป็นแต่ประชาชนสามารถเลือกด้วยตนเองได้ (Wants) ดังนั้น ในการจัดสวัสดิการจึงต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ว่าความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

จากผลพวงความเชื่อที่ว่าสมาชิกในภาพรวมของสังคมและส่วนย่อยที่เป็นชุมชนมีความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ตลอดจนระดับของความแตกต่างกันนั้นอุดมการณ์ความคิดที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันถูกลดทอนหรือขาดหายไป และความต้องการได้รับการตอบสนองประกอบด้วย

1. สิทธิ (Rights) ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ได้ก่อกำเนิดสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ที่จะรักษาชีวิตของคนให้อยู่รอด (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544, หน้า18) ได้รับการปฏิบัติในฐานะมนุษย์ที่มีตัวตนอยู่ในสังคมและในฐานะประชาชนของประเทศเรียกว่าเป็น สิทธิพลเมือง (ทศนีย์ ลักขณาภิชนชัช, 2545, หน้า70) อย่างไรก็ตาม ในฐานะของประชาชนก็ควรได้รับสิทธิ ในการแสดงฐานะความเป็นตัวตนของตนเองหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่เป็นชุมชนเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมขึ้นมา โดยเฉพาะการเข้าไปจัดการสวัสดิการของตนเอง ดังนั้นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการจึงมีลักษณะทั้งที่เป็นสิทธิควรจะได้รับ การปฏิบัติที่ดีจากสังคม และสิทธิเข้าไปจัดการสวัสดิการด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการของตนเองแต่ในสังคมไทยสิทธิเหล่านี้ ยังเป็นข้อกังขาว่าจะแสดงได้ชัดเจนมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะสิทธิของชุมชนในการจัดการสวัสดิการด้วยตนเอง เนื่องจากกระแสการกดทับจากอำนาจชี้ขาดมาจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า จนมองข้ามความเป็นสิทธิของชุมชนไป

2. ความเสมอภาค (Equity) เป็นอุดมการณ์ความเชื่อที่เกิดขึ้นมาเพื่อขจัดปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน แต่ความเสมอภาคกลายเป็นเพียงอุดมคติที่เกิดเป็นจริงได้ยาก ทั้งนี้ เนื่องจากความเสมอภาคเป็นเพียงคำที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการเข้าไปจัดการสวัสดิการของผู้มีอำนาจที่จะเข้าไปช่วยเหลือผู้ที่อ่อนด้อยกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ความเสมอภาคได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างสวัสดิการให้เกิดขึ้นกับประชาชน โดยความเสมอภาคจะเกิดทั้งในแง่มุมของความเสมอภาคในแนวดิ่ง (Vertical Equity) ที่มีการกระจาย (Distribution) สวัสดิการจากผู้ที่มีความมั่นคงกว่าไปสู่ผู้ที่อ่อนด้อยกว่า ในขณะที่ความเสมอภาคในแนวนอน (Horizontal Equity) เป็นการที่ประชาชนทุกกลุ่มได้เข้าถึงโอกาสและได้รับสวัสดิการที่เท่าเทียมกัน

3. ความอิสระ (Freedom) การที่สวัสดิการของประชาชนจะดีขึ้นได้นั้นประชาชนต้องมีอิสระในการดำเนินการกิจกรรมบางอย่างได้โดยปราศจากข้อจำกัด สามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกของตนเอง โดยไม่ถูกรับการครอบงำจากผู้ที่มิอำนาจใดๆ แต่อย่างไรก็ตามความอิสระจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับระดับของความพึ่งพิง (Dependence) หากมีการพึ่งพิงมาก ความอิสระก็จะลดน้อยลงไป นอกจากนี้ ความอิสระยังแปรผันโดยตรงกับพลังอำนาจ (Power) ของประชาชนด้วย

จากอุดมการณ์แนวคิดในการจัดสวัสดิการข้างต้นจะพบว่า ความเชื่อพื้นฐานได้ยอมรับความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ทั้งสาเหตุเนื่องมาจกปัจจัยภายในของมนุษย์และเกิดจากโครงสร้างทางสังคม รวมถึงการที่มนุษย์มีระดับของความต้อการที่ต้อการได้รับการตอบสนองมีความแตกต่างกัน จากความเชื่อพื้นฐานเหล่านี้ ทำให้อุดมการณ์และแนวคิดในการจัดสวัสดิการได้พัฒนาไปสู่การยอมรับสิทธิความเป็นตัวตนของประชาชนหรือกลุ่มชนให้ได้รับความเสมอภาคภายใต้ความเป็น

อิสระที่สามารถดำเนินการได้ แต่อย่างไรก็ตาม ก้าว่างของการนำอุดมการณ์ความคิดในการจัดสวัสดิการไปใช้อย่างเข้มข้นทุกแนวคิดคงเกิดขึ้นได้ยาก โดยเฉพาะในประเทศไทยมีชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ขาดอิสระในการตัดสินใจ มีระดับของการพึ่งพิงจากรัฐมานาน ทำให้อุดมการณ์แนวคิดและความเป็นอิสระในการสรรค์สร้างสวัสดิการของชุมชนท้องถิ่นมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่า

2. แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนแบบพหุนิยม

ตามความหมายของสวัสดิการที่ครอบคลุมวิธีการ เพื่อให้เกิดเป้าหมายความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนนั้น มีพัฒนาการของแนวคิดในการจัดสวัสดิการ จากความรับผิดชอบในระดับปัจเจกบุคคล มาสู่กลุ่มองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ไปจนถึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาล ตลอดจนการพัฒนาไปสู่นานาประเทศ ที่มีการร่วมมือกันให้เกิดสวัสดิการในภาพรวมที่ดีขึ้น

การจัดสวัสดิการชุมชน มีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาครัฐ (Public Sector) ครอบคลุมตั้งแต่รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และตำบล โดยสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากภาครัฐจะมีลักษณะที่เป็นมาตรฐานแบบทั่วถึง (Universal Standards) อย่างน้อยที่สุดก็เป็นมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standards) ที่ประชาชนทุกคนต้องได้รับ รวมถึงเป็นการจัดเตรียมสวัสดิการสำหรับประชาชนที่ประสบปัญหา (Residual Provision) ในลักษณะของการสงเคราะห์ (Assistance) ตลอดจนการจัดสวัสดิการของภาครัฐ เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Benefit) นอกจากนี้ ยังเป็นการควบคุมทางสังคม (Social Control) ให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้

2. ภาคเอกชน (Private Sector) นักคิดกลุ่มเสรีนิยม (Liberals) เชื่อว่า กลไกตลาดเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการกระจายของทรัพยากรอย่างทั่วถึง นำไปสู่ทางเลือกของประชาชนที่สามารถสนองตอบความจำเป็นของตนเองภายใต้ความสามารถในการจ่าย (Payment) รวมถึงต้นทุนที่เกิดขึ้นจะต่ำกว่าการจัดสวัสดิการโดยภาครัฐ เพราะการลดต้นทุนเปรียบเสมือนการเพิ่มกำไร จึงทำให้ผู้จัดการสวัสดิการในภาคเอกชนพยายามลดต้นทุนที่เกิดขึ้น ประกอบกับ ถ้าต้นทุนสูงก็จะทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับภาคเอกชนรายอื่นๆ ได้ แต่อย่างไรก็ตามหากกลไกตลาดล้มเหลวโดยเฉพาะการรวมกลุ่มของภาคธุรกิจเอกชน จนกลายเป็นการผูกขาดจะทำให้ประชาชนไม่มีทางเลือกได้เช่นกัน

3. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) เป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้น โดยความช่วยเหลือจากกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง (Solidaristic Groups) โดยผ่านการช่วยเหลือจากหลากหลายกลุ่ม เช่น สหภาพแรงงาน (Trade Unions) สมาคมวิชาชีพ (Professional Associations) และกลุ่ม

สังคมเพื่อนฝูง (Friendly Societies) ในรูปแบบของการเสนองานให้ทำ การให้เงินอุดหนุน และการมีส่วนร่วมในการจัดการต่างๆ

4. ภาคอาสาสมัคร (Voluntary Sector) เป็นตัวแทนของกลุ่มนักวิชาชีพที่เข้ามามีบทบาทในการกระบวนกรจัดสวัสดิการในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การเข้าไปมีส่วนร่วม การให้แนวคิด การพัฒนา รวมถึงการผลักดันให้เกิดการจัดการสวัสดิการในลักษณะของความเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Specialist Expertise)

5. ภาคที่ไม่เป็นทางการ (Informal Sector) ประกอบด้วย ชุมชน (Communities) เพื่อน (Friends) เพื่อนบ้าน (Neighbors) และเครือญาติ (Kin) โดยที่ภาคที่ไม่เป็นทางการเหล่านี้ จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด สามารถรับรู้ถึงสภาพความเป็นไปของความจำเป็นที่ต้องมีของสวัสดิการได้

ในการจัดสวัสดิการชุมชน จะพบว่ามีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วน ซึ่งการที่สวัสดิการชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้น เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องแสดงบทบาทให้ชุมชนเห็นในเชิงประจักษ์ในลักษณะของการสอดประสานประสมกลมกลืนตามบริบทของชุมชนแต่ละแห่งที่มีลักษณะแตกต่างกัน บางแห่งภาคที่ไม่เป็นทางการมีความเข้มแข็งอาจจะแสดงบทบาทที่เด่นชัดในการจัดการสวัสดิการของชุมชนเองโดยที่ภาครัฐเป็นเพียงองค์ประกอบเท่านั้น ในขณะที่บางชุมชนยังขาดความเข้มแข็งเพียงพอ ภาครัฐก็จำเป็นต้องจัดการดูแลให้เกิดสวัสดิการในชุมชนให้สามารถจัดการดูแลตนเองได้ ซึ่งแนวคิดในการจัดสวัสดิการ โดยหลากหลายกลุ่มนี้สอดคล้องกับแนวคิดในการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม โดยที่การจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม (Welfare Pluralism) เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นจากสถาบันสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะองค์การทางสังคมที่ไม่แสวงหากำไรที่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการ ถึงแม้ว่าจะใช้ค่าใช้จ่ายจากรัฐก็ตาม แต่ก็เป็นการเริ่มต้นของแนวคิดการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยมที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

ตามโครงสร้างของการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม ประกอบด้วยสถาบัน หรือ องค์การทางสังคม 4 กลุ่ม คือ รัฐบาล (Government) องค์การทางสังคมที่ไม่แสวงหากำไร (Voluntary Sector) องค์การทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ (Informal) และองค์การทางการค้าที่แสวงหากำไร ซึ่งในช่วงแรกของการพัฒนาแนวคิดมาจากความเชื่อในรัฐสวัสดิการ ทำให้การจัดการสวัสดิการในช่วงนี้เป็นการจัดสวัสดิการจากงบประมาณของรัฐที่เก็บภาษีมาจากประชาชนโดยผ่านกลไกรัฐ คือ รัฐบาลและการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อใช้จ่ายงบประมาณโดยตรง การชดเชยในรูปแบบการลดหรือผ่อนผันทางด้านภาษี และการออกกฎหมายควบคุมต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดสวัสดิการของรัฐโดยผ่านกลไกรัฐนั้นยังไม่อาจสนองต่อความต้องการของประชาชน รวมถึงบางครั้งยังก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสังคมในระดับย่อยได้ เข้ามามีบทบาทในการจัดการเพิ่มขึ้น ในลักษณะของการถ่ายโอนงานให้กลุ่มอื่นๆ มีภาระการจัดการสวัสดิการเองเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการโดยองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐนั้น นอกเหนือจากการถ่ายโอนงานสวัสดิการมาจากภาครัฐแล้ว ยังมีความทับซ้อนในการจัดสวัสดิการของตนเอง โดยเฉพาะองค์กรทางสังคมแบบที่ไม่เป็นทางการ เนื่องจากแนวคิดในการจัดสวัสดิการในระยะต่อมาได้ให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะที่ทำให้สวัสดิการที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มถูกจัดขึ้นและจัดการโดยชุมชนมากขึ้นอย่างไรก็ตาม เมื่อการครอบงำของรัฐได้ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงทำลายชุมชนมากกว่าการให้ดีขึ้น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ให้ความสำคัญกับความเป็นตัวตนของชุมชนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี ระบบคุณค่า ตลอดจนภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมกันมาช้านาน จึงกลายเป็นแนวคิดสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า ชุมชนสามารถจัดการตนเอง มีเส้นทางการพัฒนาของตนเองได้ สามารถพึ่งตนเองได้ แต่ก็มีได้หมายความว่าชุมชนต้องกลับไปมีลักษณะดั้งเดิมเหมือนดังเช่นอดีตที่ผ่านมา ชุมชนต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไป มีการสร้างสรรค์ปรับปรุงสวัสดิการให้สอดคล้องกับความเป็นไปของชุมชน ทั้งที่เป็นสวัสดิการสังคมในระดับมหภาคจากภาครัฐ สวัสดิการพื้นฐานและสวัสดิการทันสมัย ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนได้รับสวัสดิการสูงสุด ดังนั้นจึงกล่าวในที่สุดได้ว่า แนวคิดในการจัดสวัสดิการชุมชนจะมี ลักษณะเป็นแบบพหุนิยม ที่มีการผสมผสานระหว่างสวัสดิการสังคมที่กำหนดจากภาครัฐ และสวัสดิการของชุมชนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ

แนวคิดในการจัดสวัสดิการที่เกิดขึ้นได้มีนักคิดหลายท่านได้พัฒนาแนวคิดที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปแนวคิดทฤษฎีออกเป็นกลุ่มๆ ได้ 2 กลุ่มหลักคือกลุ่มทฤษฎีกระแสหลัก และกลุ่มทฤษฎีทางเลือก โดยที่กลุ่มทฤษฎีกระแสหลัก ประกอบด้วยแนวคิดวิธีการของฝ่ายขวา วิธีการของฝ่ายซ้าย และวิธีการเชิงปฏิรูป สำหรับกลุ่มทฤษฎีทางเลือกประกอบด้วยแนวคิดสิทธิสตรีนิยม แนวคิดอนุรักษสิ่งแวดลอมนิยม แนวคิดหลังความทันสมัยนิยมและแนวคิดต่อต้านเผด็จการนิยม ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้ (สุรพล ปธานวนิช, 2546, หน้า52)

1) กลุ่มทฤษฎีกระแสหลัก

1.1 วิธีการของฝ่ายขวา (Right-wing Approach) โดยมีรากฐานปรัชญาและวิถีคิดของฝ่ายขวานี้ มีความเชื่อมั่นต่อแนวคิดแบบเสรีนิยม ซึ่งแนวคิดแบบเสรีนิยมจะอาศัยกลไกตลาดแบบเสรีเป็นเครื่องมือในการจัดสวัสดิการ โดยเชื่อว่า รัฐควรลดบทบาทในการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนให้เหลือน้อยที่สุด เพราะการจัดสวัสดิการของรัฐจะเป็นการทำลาย และขัดต่อการทำงานของกลไกการแข่งขันในตลาดเสรี นอกจากนี้ แนวคิดแบบเสรีนิยมยังให้ความเชื่อมั่นต่อเสรีภาพส่วนบุคคลในการดำเนินกิจกรรมในการในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีหากรัฐเข้าไปจัดการสวัสดิการ ก็จะเป็นการแทรกแซงการทำกิจกรรมของประชาชน ทำให้เสรีภาพของประชาชนลดลง

ดังนั้น รัฐจะต้องเข้าไปมีบทบาทในการจัดสวัสดิการให้น้อยที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดแบบเสรีนิยมที่ให้ความเชื่อมั่นกับกลไกตลาดแบบเสรี ซึ่งในความเป็นจริง กลไกดังกล่าวทำงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากอำนาจต่อรองของฝ่ายต่างๆ แตกต่างกัน และเสรีภาพส่วนบุคคลนี้ ได้รับการวิจารณ์ว่าขัดแย้งกับเสรีภาพ และศักยภาพของบุคคลมากเกินไปซึ่งเป็นข้อสมมติฐานที่ไม่สะท้อนความจริงที่คนไม่มีความสามารถเท่าเทียมกันเสมอไป ถึงแม้จะเปิดโอกาสให้เท่าเทียมกัน จึงมีความจำเป็นจะต้องคำนึงถึงระบบและโครงสร้างทางสังคมที่ช่วยให้ผู้มีความสามารถต่ำกว่าอยู่ได้ แต่ในขณะที่เดียวกันสังคมที่รัฐเข้มแข็ง และชุมชนถูกทำให้อ่อนแอสวัสดิการสังคมของรัฐก็ยังมี ความจำเป็น

1.2 วิธีการของฝ่ายซ้าย (Left-wing Approaches) แนวคิดของฝ่ายซ้ายเป็นแนวคิดที่ไม่ยอมรับแนวคิดแบบเสรีนิยม โดยมองว่าระบบตลาดเสรีจะนำไปสู่การแบ่งสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม อันเนื่องมาจากศักยภาพที่แตกต่างกันของประชาชน ดังนั้น แนวคิดฝ่ายซ้ายจึงเห็นว่า ต้องจัดระบบทุนนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี โดยที่แนวคิดมาร์กซิสมองว่า วิธีการผลิตของระบบทุนนิยม ก่อให้เกิดการกดขี่ขูดรีด อันเนื่องมาจากปัจจัยการผลิตอยู่กับประชาชนกลุ่มน้อย และยังก่อให้เกิดความขัดแย้ง จากการที่ชนชั้นผู้ใช้แรงงานต้องต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรม และได้รับการปรับปรุงสภาพการทำงานให้ดีขึ้น (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล, 2540, หน้า57) ซึ่งความขัดแย้งนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบสังคมจากระบบทุนนิยม มาสู่ระบบสังคมนิยมที่ปัจจัยการผลิตเป็นของผู้ใช้แรงงาน สำหรับสร้างความเป็นอยู่ที่ดีต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มแนวความคิดเสรีนิยมกลับเห็นว่า ผู้ใช้แรงงานสามารถมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้โดยมีระบบสวัสดิการเข้ามารองรับ และระบบทุนนิยมมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จะไม่ล่มสลายไปตามความเชื่อของกลุ่มมาร์กซิส (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2547, หน้า29)

1.3 วิธีการเชิงปฏิรูป (Reformist Approaches) รากฐานทางความคิดของแนวคิดเชิงปฏิรูป เป็นผสมของฝ่ายซ้ายและขวา โดยแนวคิดนี้ได้ปรับแนวทางความรุนแรงของแนวคิดมาร์กซิสให้ลดระดับลงและให้ความสำคัญกับการปฏิรูประบบสังคม ในขณะที่เดียวกัน แนวคิดเชิงปฏิรูปก็ไม่ได้ปฏิเสธแนวคิดของฝ่ายขวา แต่ยอมรับว่าระบบตลาดเสรีเป็นรากฐานของพัฒนาการของการจัดสวัสดิการแบบรัฐสวัสดิการต่อจากระบบทุนนิยม โดยที่กลุ่มแนวคิดเชิงปฏิรูปที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มเฟเบียน (Fabianism) ซึ่งกลุ่มนี้มีความเชื่อในแนวคิดแบบสังคมนิยมแบบมาร์กซิส แต่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละเล็กทีละน้อย ผ่านการให้ความสำคัญกับยกระดับความเสมอภาค เพื่อให้ประชาชนมีโอกาส มีสิทธิ และเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน โดยให้รัฐเข้ามาจัดให้มีรัฐสวัสดิการที่เน้นการส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน จึงจะทำให้ผู้ใช้แรงงานที่เป็นชนชั้นล่างมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแนวคิดสายกลาง (Middle Way) โดยกลุ่มนี้ยังเชื่อมั่นในระบบตลาด

เสรีว่า จะทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตได้ดี แต่ต้องมีการเข้าไปจัดการดูแล ควบคุม และให้ประโยชน์ชดเชยด้วยเช่นกัน (Geoge and Wilding, 1994 อ้างถึงใน กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2540, หน้า41) ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ในการเข้าไปจัดการดูแลดังกล่าวก็คือ รัฐที่สามารถจัดการกับระบบทุนนิยม และสามารถแสดงบทบาทในการจัดสวัสดิการแก่ประชาชนได้ แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดการจัดสวัสดิการเชิงปฏิรูปที่เป็นส่วนผสมของฝ่ายซ้ายและขวานั้น จะต้องเน้นการกระจายอย่างเท่าเทียมกัน เพราะหากมีความเข้มข้น ไปด้วยกันโดยเฉพาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชนของประเทศได้

2) กลุ่มทฤษฎีทางเลือก

2.1 แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) แนวคิดนี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาสของสตรีในการเข้าถึงสวัสดิการสังคม เช่น การขาดโอกาสในการทำงานที่เท่าเทียมกับบุรุษ และโอกาสในการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้แนวคิดสตรีนิยมได้ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตรวจสอบความสัมพันธ์ในสังคม เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงสวัสดิการสังคม และไม่เลือกปฏิบัติต่อสตรี

2.2 แนวคิดอนุรักษสิ่งแวดล่อมนิยม (Egocentrism) แนวคิดกลุ่มนี้เชื่อว่ารัฐสวัสดิการที่เกิดขึ้นตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น ได้ก่อให้เกิดเป็นสาเหตุของความยากจนและทำให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการจัดสวัสดิการตามอุดมคติของกลุ่มอนุรักษสิ่งแวดล่อมนิยมจึงเห็นว่า ควรเน้นการกระทำที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในฐานะที่มนุษย์มีฐานะเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างกันของสิ่งมีชีวิตทุกสายพันธุ์ และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ แนวคิดกลุ่มนี้ยังเห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจควรได้รับการควบคุม เพื่อให้การเกิดมลภาวะลดลงจะทำให้สังคมมีสวัสดิการดีขึ้น

2.3 แนวคิดหลังความทันสมัยนิยม (Postmodernism) แนวคิดหลังความทันสมัยมีรากฐานสำคัญในเชิงอุดมการณ์หลักที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการให้ความสำคัญกับอำนาจจากอำนาจระดับบนมาสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับล่างที่เป็นระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยยอมรับ และเคารพในความหลากหลาย จึงควรเปิดโอกาสให้เกิดการให้อำนาจจากกลุ่มที่แตกต่างหลากหลายและรัฐควรลดบทบาทความสำคัญลงไม่ควรเข้าไปจัดระบบสวัสดิการมากนัก

2.4 แนวคิดต่อต้านเผ่าพันธุ์นิยม (Anti-Racism) แนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับความแตกต่างของเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่มีในโลก ซึ่งมีวัฒนธรรมย่อย ๆ ที่แตกต่างกันอยู่มากมายทำให้เกณฑ์การจัด

สวัสดิการสังคมมีความแตกต่างกัน ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับการคิดกันในการเข้าถึง และการใช้ บริการสวัสดิการสังคมของเผ่าพันธุ์ที่แตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

เมื่อใดก็ตามที่มีคนมาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ย่อมต้องมีการจัดการเกิดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างปกติสุขได้ โดยไม่มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การจัดการกลายเป็นกลไกสำคัญในการดำรงความเป็นชุมชนไว้ได้ หากการจัดการไม่ดีหรือขาดความสามารถในการจัดการ ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การจัดการจึงมีความสำคัญในฐานะที่ทำหน้าที่ยึดโยงความเป็นชุมชนให้มีความเป็นตัวตนอยู่ได้ การจัดการเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น โดยคนหรือกลุ่มคนที่มาร่วมมือกันดำเนินการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เพื่อให้ประสบผลสำเร็จร่วมกัน โดยใช้การจัดการต้องอาศัยทรัพยากรที่จำเป็นได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) และวัสดุอุปกรณ์ (Material) (สมคิด บางโม, 2542, หน้า61) ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้มีจำนวนจำกัด ดังนั้น จึงจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกใช้ในส่วนที่เหมาะสม จึงจะทำให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด โดยที่การเลือกใช้ทรัพยากรในส่วนอย่างไร มิได้เกิดขึ้นภายใต้ทางเลือกเดียวที่เป็นเอกภาพ แต่มีหลากหลายแนวทางที่สามารถนำมาใช้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละบริบท รวมถึงความสามารถของผู้ตัดสินใจ ส่งผลให้การจัดการเปรียบเสมือนการแข่งขันของทางเลือกต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าการจัดการมีทั้งความเป็นศาสตร์ (Science) ที่มีการตัดสินใจภายใต้ความมีเหตุผล (Causation) ของความจำกัดของทรัพยากร และความเป็นศิลป์ (Art) ที่ประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และแนวคิดทฤษฎี ไปสู่การปฏิบัติให้เหมาะสม

หลักการจัดการสวัสดิการชุมชน

ในการจัดการสวัสดิการชุมชนทั้งที่เป็นสวัสดิการทางสังคมที่เกิดจากรัฐในระดับมหภาค สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน และสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ตามภาวะทันสมัยมีหลักการในการจัดสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ ดังนี้

1. ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) เป็นการพิจารณาถึงการจัดสวัสดิการในชุมชนว่ามีปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับผลผลิต (Output) ที่เกิดขึ้น โดยความมีประสิทธิภาพของการจัดการสวัสดิการจะประกอบด้วย 3 ระดับ คือ

1.1 ประสิทธิภาพในภาพรวม (Macro-efficiency) เป็นการพิจารณาถึง สวัสดิการที่มีการจัดการในภาพรวม (Overall Level) ว่ามีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนโดยรวมเป็นอย่างไรเมื่อเทียบกับผลผลิตที่เกิดขึ้น

1.2 ประสิทธิภาพในระดับส่วนย่อย (Micro-efficiency) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของการจัดการสวัสดิการในแต่ละเรื่อง เปรียบเทียบกับการ จัดการสวัสดิการรูปแบบอื่น ๆ

1.3 ประสิทธิภาพในการจูงใจ (Incentive-efficiency) เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดสวัสดิการที่มีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม

อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจในการจัดสวัสดิการนั้น การพิจารณาถึงประสิทธิภาพในภาพรวมต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ หรือหากมีต้องทำให้เกิดน้อยที่สุดด้วยรวมถึงต้องมีความมั่นใจด้วยการกระจายค่าใช้จ่ายไปสู่การจัดการสวัสดิการแต่ละเรื่อง มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม

2. ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) เป็นการเปรียบเทียบถึงผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) กับวัตถุประสงค์ (Objective) ที่ตั้งไว้

3. ความโปร่งใส (Transparency) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการสวัสดิการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

4. การมีส่วนร่วม (Participation) หลักการจัดการสวัสดิการที่เหมาะสมต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การวิเคราะห์ การวางแผน การร่วมจัดบริการ และการร่วมติดตามประเมินผล (ระพีพรรณ คำหอม, 2545, หน้า26)

5. เป้าหมายของสังคม (Social's Goal) ในการจัดการสวัสดิการจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายของสังคมที่ต้องการให้เกิดอะไรขึ้น เช่น การส่งเสริมโอกาสให้มีความเท่าเทียมกัน (Equality of Opportunity) การแก้ปัญหาความยากจน (Poverty) และการลดปัญหาการกระจายรายได้ (Reduce Income Distribution) เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน โดยมีเครื่องมือชี้วัด (Indicators) อย่างน้อย 4 ประการ คือ การเพิ่มสวัสดิการให้อยู่ในระดับที่สูงกว่าจุดต่ำสุด (Maximin) การพิจารณาไม่ให้อัตราสวัสดิการต่ำกว่าจุดที่ยอมรับได้ (Minimax) การลดช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกัน (Least Difference) และการเพิ่มสัดส่วนของบุคคล (Ratio) ได้รับสวัสดิการให้ใกล้เคียงกับกลุ่มอื่น

จากหลักการในการจัดสวัสดิการ จะพบว่าในการศึกษาวิเคราะห์ทางสังคม จะให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางสังคมมากกว่าการพิจารณาถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เป็นมุมมองมิติทางเศรษฐศาสตร์ที่มองความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การจัดการสวัสดิการ ซึ่งในมิติทางสังคมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางสังคม อาจใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากทำให้มองว่าไม่คุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาทางสังคม ทำให้การจัดการสวัสดิการบางอย่าง มีความจำเป็นต้องดำเนินการ เช่น ในการพิจารณาการจัดการสวัสดิการตามโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค อาจไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจที่ต้องใช้บุคลากรทางการแพทย์จำนวนมากเข้ามาจัดการดูแล แต่ถ้า

พิจารณาในทางสังคมที่มีเป้าหมายในการลดภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล จะมีความคุ้มค่าที่ทำให้ประชาชนคนยากจนมีหลักประกันในการรักษาพยาบาลกรณีเจ็บป่วย ซึ่งช่วยให้ผู้ที่ยากจนมีสุขภาพดี มีโอกาสหารายได้เพิ่มขึ้น หรือช่วยตัวเองได้มากขึ้น แต่โครงการนี้ก็มีข้อเสียอยู่เช่นกัน คือการช่วยคนที่มีฐานะคืออยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาหลักการจัดการสวัสดิการในแง่ของผู้รับสวัสดิการแล้ว การจัดการสวัสดิการที่เกิดขึ้นนั้นต้องตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง รวมถึงควรให้ผู้รับสวัสดิการนั้น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสวัสดิการทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการด้วย

เสรี พงศ์พิศ (2548, หน้า 19-20) ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการกองทุนชุมชนว่าจะนำหลักวิชาตามศาสตร์ที่เปิดเรียนเปิดสอนในสถาบันการศึกษาหรือสำนักต่างๆ ไปใช้ในการบริหารจัดการกับกองทุนชุมชนได้เป็นบางเรื่องแต่ต้องให้เป็นไปตามหลักการทางวิชาการและเป็นสิ่งที่ทำทนายทำงานพัฒนาพอสมควร เพราะการทำงานกับคนในชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความละเอียดอ่อนเข้าใจตัวตนที่แท้จริงของ“ชุมชน” ชุมชนมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมอันเก่าแก่ อุดมด้วยน้ำใจไมตรี และขนบธรรมเนียม สืบเนื่องมายาวนาน “ชุมชนและวัฒนธรรม” คือ สันทรัพย์ที่มีค่าสูงยิ่งของประเทศ คือรากฐานของเศรษฐกิจแห่งชาติ ขณะเดียวกันกองทุนชุมชนซึ่งมีอยู่แล้วในชุมชน ที่ผู้นำพัฒนาต้องปรับแนวคิดความเข้าใจที่ตรงกัน เพราะกองทุนชุมชนไม่ใช่กองทุนที่เป็น “เงินตรา” เท่านั้น แต่เป็นอะไรที่ใหญ่โตและมีคุณค่ายิ่งกว่าเงินมากนัก (ประเวศ วะสี) ซึ่งประกอบด้วย ทูทที่เป็นคนแต่ละคน ทูททางสังคมที่ถักทอคนแต่ละคน มาเป็นกลุ่มคนหรือสังคม ทูททางวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่บรรสานสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ทูททางศีลธรรม หมายถึงความถูกต้องแห่งการร่วมกัน เช่น ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือและความไว้วางใจกัน ความสุจริต ความเสียสละ ทูททางทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า อากาศ ไร่นา วัวควาย ที่มีกรรมสิทธิ์ มีการใช้จ่ายอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทูททางปัญญา ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติ การนำเอาความรู้ที่มีอยู่ภายในและภายนอกชุมชน มาสังเคราะห์เป็นปัญญาและจัดการเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอกชุมชนเป็นไปอย่างสมดุลเพื่อความยั่งยืนและยั่งยืน ทูทที่เป็นเงินซึ่งช่วยกันออมไว้เพื่อให้กระบวนการออมและการจัดการ รวมทั้งตัวเงินเป็นเครื่องกระตุ้นและส่งเสริมสร้างทุนที่มีใช้ตัวเงิน 6 ประเภทดังกล่าวข้างต้น

ในการบริหารจัดการกองทุนชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลปะเพื่อที่จะจัดการกองทุนชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จ จึงต้องค่อยเป็นค่อยไป และสิ่งหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาด้วยคือ “การเรียนรู้” ของคนในชุมชนซึ่งชาวบ้านได้เรียนรู้ ได้ค้นพบความรู้ทรัพยากรในท้องถิ่น ได้ค้นพบ “ทุน” เกิดเป็น “กองทุน” ขึ้นมา เพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นโดยตรง ชาวบ้านในเครือข่ายต่างๆ พบว่าการเรียนรู้และการสร้างปัญญา ทำให้พวกเขาได้พบอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่าและ

มากกว่าเงินทองมากนัก พวกเขาได้ความรู้ ได้ปัญญา ซึ่งเป็นที่มาของเงิน แต่เงินที่เป็นทุนและสร้างความมั่นคงให้ชีวิต ครอบครัว และชุมชนยั่งยืน ไม่ใช่มาแล้วไป ใช้จ่ายแล้วหมดอย่างที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดเป็นหนี้สิน และทำให้ชาวบ้านอยู่ในวงจรอุบาทว์อย่างไม่สิ้นสุด ผลสำคัญที่สุดเกิดขึ้นจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง และค่อยๆ พัฒนาศักยภาพเหล่านี้ คือ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมมั่นว่าชุมชนพึ่งตนเองได้ เชื่อมมั่นว่าสามารถจัดระบบชุมชนใหม่ จัดการทรัพยากรใหม่ จัดสวัสดิการใหม่ ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในชุมชน และอยู่ร่วมกับ อย่างยั่งยืนและเป็นสุข

คูตีต รัศม์ทอง (2549) เสนอหลักการบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชนที่เป็นพื้นฐานสำคัญไว้ ดังนี้

1. การบริหารจัดการคน การจัดการคนนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการองค์กรเพราะปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในกลุ่มส่วนใหญ่เกิดจากคน

หลักคิดเบื้องต้นในการบริหารจัดการคน คือ ทำให้คนดีและคนไม่ดีอยู่รวมกันได้ ปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับที่ถูกกำหนดขึ้น โดยกลุ่ม การนำหลักการบริหารจัดการมาใช้ เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้และสนใจของคณะกรรมการบริหารกลุ่มหรือกองทุนหลัก โดยทั่วไปมีอยู่ 2 ประเภทของกองทุน คือ (1) คณะกรรมการบริหาร (2) สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นคนจำนวนมาก ที่ต้องใช้หลักในการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ ได้แก่ การลงโทษเมื่อทำผิด และให้รางวัลเมื่อปฏิบัติตามระเบียบหรือข้อบังคับ เช่น ค่าตอบแทนคณะกรรมการ และสวัสดิการในฐานะสมาชิกในรูปแบบต่างๆ

2. การบริหารจัดการกองทุน ที่มาของกองทุนคือ ทุนมีหลายประเภททั้งทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้หรือภูมิปัญญา เงินตราและทุนทางสังคมวัฒนธรรม แต่ในหลักการบริหารจัดการ ทุนเหล่านี้ต่างมีหลักเดียวกันคือ การสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ทุนหรือการทำให้ทุนเหล่านี้เพิ่มขึ้น ไม่มีวันหมด

รูปแบบหรือวิธีการจัดการเพื่อให้เพิ่มขึ้น จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการแสวงหาทุนมาสร้างความเติบโตหรือเพิ่มทุนของตนเอง เพราะการแสวงหาทุนจากบุคคลและหน่วยงานภายนอกย่อมไม่ยั่งยืน กองทุนหรือองค์กร จึงต้องนำหลักการบริหารที่เหมาะสมมาใช้กับตนเอง ซึ่งมีหลักที่เป็นแนวทาง ดังนี้

หลักการบริหารจัดการทุนเพื่อการพึ่งตนเอง

1. ไม่กินแม่ไก่ หมายถึง เงินต้น หรือเงินลงทุนเริ่มแรกต้องไม่สูญหาย
2. กินไข่อย่างเดียว หมายถึง จำเลยเพาะดอกผลที่ได้มาเท่านั้น

3. ไข่ต้องไม่หมดเหลือไว้พักบ้าง หมายถึง ดอกผลที่ได้จ่ายเพียงบางส่วนต้องเหลือส่วนหนึ่งไว้สมทบเข้ากองทุนหรือเงินต้น

ตัวอย่างอื่นยังมีอีกมาก ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์กรหรือกองทุนจะใช้หลักการใดที่สำคัญ คือ ต้องยึดมั่นในการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนร่วมกัน และช่วยกันพัฒนาแบบใหม่ ๆ ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนอาจค้นพบในพื้นที่ที่ศึกษาได้ แต่หลักสำคัญคือ การหมุนเวียนทุน และการนำดอกผลไปใช้ และสามารถเหลือไว้สมทบกองทุน

3. การบริหารจัดการธุรกิจกองทุนชุมชนมีหลายรูปแบบ การรวมกันเพื่อจัดการกองทุนของตนเองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะกองทุนที่ไม่ใช่เงินตรา เช่น กองทุนน้ำมันยางกองทุนวัว กองทุนพันธุ์พืช กองทุนข้าว ซึ่งใช้หลักในการจัดการธุรกิจในลักษณะร่วมกัน คิด ร่วมกันทำ ร่วมกันขาย โดยนำแนวคิดเรื่องการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางเข้ามาใช้ ซึ่งบางองค์กรประสบความสำเร็จ บางองค์กรล้มเหลว แต่หากนำเสนอแนวคิดในการใช้ข้อมูลของแผนแม่บทชุมชนมาใช้ประโยชน์ เช่น ข้อมูลทรัพยากร ข้อมูลผลิต ข้อมูลรายจ่ายมาวิเคราะห์เพื่อใช้ประโยชน์ โดยชุมชนร่วมกันกำหนดการผลิต การตลาด การแปรรูป และร่วมกันจัดการ คำพูดในอดีต “ถูกกดราคา เพราะผลิตมาก” คงไม่เกิดขึ้น หรือเรียนรู้การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนากองทุนเกิดขึ้นควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้และสถาบันเรียนรู้ของชุมชน มีความหลากหลายบนพื้นฐานของชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน

สรุป แนวคิดการบริหารจัดการกองทุนชุมชน นอกจากใช้ปัจจัยการบริหารเช่นเดียวกับการบริหารจัดการองค์กรทั่วไปแล้ว ต้องคำนึงถึงบริบทของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน วัฒนธรรมชุมชนประกอบกันไปด้วย เนื่องจากกองทุนชุมชนมีทั้งทุนที่เป็นเงินตราและทุนที่ไม่ใช่เงินตรา แต่มีคุณค่ามากกว่า เพราะเป็นวิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย

ในขณะเดียวกันได้กล่าวถึงรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนและสวัสดิการชุมชนไว้ดังนี้

1. รูปแบบการดำเนินงาน

จากการศึกษากรณีต้นแบบ สามารถประมวลสรุปรูปแบบการดำเนินงานจากกรณีศึกษาการดำเนินงานกองทุนและสวัสดิการชุมชน ดังนี้

1.1 ระบบการออมสัจจะประจำเดือน ที่เน้นการออมเพื่อสังคมเพื่อช่วยเหลือกันและกัน

1.2 ระบบหมุนเวียนในการจัดการ เพื่อให้กองทุนเติบโตและพึ่งตนเองได้อย่างอิสระ ไม่พึ่งพาหรือผูกติดกับกลไกของระบบเศรษฐกิจมหภาค

1.3 เน้นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการ ใช้หลักความไว้วางใจและช่วยเหลือกันและกัน และพัฒนาคนควบคู่ไปกับระบบการจัดการกองทุน

1.4 สร้างระเบียบของกลุ่มขึ้นมา โดยไม่ใช้กฎหมาย แต่ระบบคุณธรรมกำกับเป็นการพัฒนาที่ควบคู่กับการเจริญเติบโตของทุน คุณธรรมจะแสดงออกโดยผ่านระเบียบปฏิบัติสำหรับคณะกรรมการและสมาชิกในลักษณะ “ระบบดี ระเบียบสวย รวยคุณธรรม” ระเบียบต้องไม่ทำให้คนคิดมาก

1.5 เน้นการกระจายอำนาจของกลุ่มในการบริหารจัดการ จากระดับหมู่บ้านสู่ตำบล ตามลำดับ

1.6 เน้นความต่อเนื่องของประสบการณ์ คนทำงานและคณะกรรมการ

1.7 พัฒนาระบบเครือข่ายกองทุนเพื่อการเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน

1.8 ประสานวิธีการบริหารจัดการแบบใหม่ เข้ามาในกิจกรรมเฉพาะด้านที่จำเป็น เช่น กิจกรรมด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม

1.9 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิก เน้นการเรียนรู้ในเวทีการออมทรัพย์ประจำเดือน

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชนที่เกิดจากกองทุนชุมชน จากกรณีศึกษารูปแบบต่างๆสรุปได้ดังนี้

2.1 การดูแลรักษาสุขภาพ

2.1.1 การส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรที่มีการวางแผนสัมพันธ์กับการบริโภคเพื่อสุขภาพ และรับประทานอาหารพื้นบ้านที่อธิบายคุณค่าใหม่

2.1.2 ส่งเสริมกิจกรรมสภาพแวดล้อมเพื่อสุขภาพ คือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีพ กิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น ป่าชุมชน วนเกษตร การเกษตรผสมผสาน

2.2 การรักษาพยาบาล ที่ต้องดูแลสมาชิกตามศักยภาพของแต่ละกองทุน หรือระเบียบกำหนด

2.3 บำนาญชีวิต สำหรับคณะกรรมการหรืออาจารย์ถึงสมาชิกได้ด้วย ขึ้นอยู่กับศักยภาพของกลุ่ม

2.4 กองทุนฌาปนกิจ

2.5 กองทุนสาธารณภัย

2.6 กองทุนเพื่อการศึกษา

2.7 การรักษาแบบพื้นบ้าน

2.8 สวัสดิการอื่นๆที่จัดในรูปแบบกองทุน หรือตามข้อบังคับของกองทุนในการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น กองทุนยา กองทุนปุ๋ย กองทุนวัว กองทุนน้ำยาง ลักษณะการจัดสวัสดิการต่างๆ ดังกล่าว เน้นที่การเริ่มต้นในการจัดการทุนและกองทุนภายในชุมชน เพื่อให้เห็นศักยภาพของกองทุน ที่ส่งผลต่อการดูแลสวัสดิการให้กับสมาชิกกองทุนชุมชน

สรุป รูปแบบการบริหารจัดการองค์กร คือ วิธีปฏิบัติในการจัดการองค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสมาชิกโดยรวม ซึ่งมีหลายวิธี ทั้งแบบปฏิบัติตามคำสั่งผู้นำ ทั้งแบบใช้เงินจูงใจที่ถือว่าคนเป็นเศรษฐกิจ แบบสร้างมนุษยสัมพันธ์ของคนในองค์กรและแบบวางแผนงาน โครงการที่สามารถควบคุม ตรวจสอบ ได้ ซึ่งแต่ละรูปแบบสามารถประยุกต์ใช้ได้ตามบริบทและวัฒนธรรมของแต่ละองค์กร ซึ่งผู้ใช้สามารถผสมผสานหลายวิธีเข้าด้วยกัน เพื่อให้องค์กรจัดการความผาสุกแก่สมาชิกได้เป็นสำคัญ

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างของกลุ่มกองทุนการเงินชุมชน

หลักการในการจัดตั้งกองทุนการเงินหรือกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้เข้าร่วมจะเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในชุมชนและมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิก ในการมีส่วนร่วมที่จะคิดกำหนดจุดมุ่งหมายของกองทุน ข้อตกลง กฎระเบียบที่เป็นหลักในการบริหารกลุ่ม การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม และคำนึงถึงหลักคุณธรรม จริยธรรมในการสร้างความเหนียวแน่นของกลุ่ม ในการดำเนินงานของกลุ่มกองทุนการเงิน จะมีโครงสร้างในการดำเนินงานของกลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. สมาชิก ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้าน หรือตำบลที่เป็นที่ตั้งของกองทุนการเงินชุมชนนั้นๆ มีความเป็นชุมชนกันอยู่แล้ว สนับสนุนรู้จักความประพฤติก่อนและกันดีอยู่แล้ว และเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ในครัวเรือนหนึ่ง (ยึดถือตาม ทะเบียนราษฎร์.14) อาจเป็นสมาชิกได้เพียงคนเดียว หรือ อาจเป็นได้หลายคน ขึ้นอยู่กับกฎระเบียบของกลุ่มที่ร่วมกันกำหนดขึ้น

2. คณะกรรมการเป็นคณะบุคคลที่คัดเลือกมาจากสมาชิกในกลุ่ม จำนวนของคณะกรรมการและระยะเวลาการดำรงตำแหน่งขึ้นอยู่กับกฎระเบียบของกลุ่ม บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการจะมีคุณลักษณะที่เป็นผู้นำ มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ อดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ของสมาชิกหรือคนในชุมชน มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายบริหารจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุน จัดทำทะเบียน พิจารณาเงินกู้ ทำนิติสัญญา จัดทำบัญชี และจัดทำ

รายงานการประชุมประจำปีต่อสมาชิกการจัดโครงสร้างการบริหารงานของคณะกรรมการ โดยทั่วไปจะจัดให้มีประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการอีกจำนวนหนึ่งซึ่งอาจแบ่งหน้าที่ให้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านปฏิคม ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายติดตามโครงการ ฝ่ายเร่งรัดหนี้สิน และฝ่ายตรวจสอบภายใน นอกจากนี้อาจมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้คนทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน หรือเป็นข้าราชการ ผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ให้คำปรึกษาหารือในการดำเนินงานในกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนใด ถ้าคณะกรรมการที่ร่วมมือกันในการทำงานมีความเสถียร เชื่อถือได้และคุณธรรมด้านอื่นๆอีก จะทำให้การบริหารกองทุนการเงิน ดำเนินไปด้วยความราบรื่น มีประสิทธิภาพ แต่ถ้ากลุ่มกองทุนใดมีกรรมการที่ไม่เอาใจใส่เป็นกรรมการแต่เพียงในนาม ทั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการมีคนทำงานกันเพียง 2-3 คน โดยมากมักจะเป็นคนทำงาน หรือรับรู้กันเพียงแค่ประธานกับเลขานุการและคณะกรรมการอีก 1-2 คน การดำเนินงานของกลุ่มก็จะประสบความล้มเหลว หรือไม่สามรถเติบโตเป็นที่พึงของชุมชนได้

3. กฎระเบียบของกลุ่มเป็นข้อกำหนดในการตกลงกันที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการปฏิบัติต่อกลุ่มของสมาชิกและการดำเนินการของฝ่ายกรรมการ กฎระเบียบต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม จึงจะทำให้เกิดความราบรื่นในการปฏิบัติงาน

4. การบริหารจัดการโดยภาพรวมของการบริหารจัดการของกองทุนการเงินชุมชนจะปฏิบัติตามข้อตกลง วัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่ม ปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จก็จะขึ้นอยู่กับผู้นำของกลุ่ม มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน คุณสมบัติที่ดีของสมาชิกในการปฏิบัติตามกฎระเบียบ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พอจะแบ่งเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

4.1 หลักการบริหารจัดการจะดำเนินการ ไปตามข้อบังคับหรือกฎระเบียบของกลุ่มแต่มีความยืดหยุ่นสูง และยึดหลักความสัมพันธ์ในชุมชนในการพิจารณาตัดสินใจในเรื่องของการบริหารจัดการ

4.2 ยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินงาน โดยเฉพาะเรื่องการเสถียร ความเชื่อสัตย์และการไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงทำให้กองทุนการเงินดำเนินการไปด้วยความราบรื่น

4.3 การมีส่วนร่วม เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง กองทุนการเงินชุมชนส่วนใหญ่จะใช้การประชุมเป็นหลัก และในการประชุมจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ซักถาม ได้รับรู้สถานะ ความเป็นไปได้ในด้านต่างๆของกลุ่ม รวมทั้งให้ความคิดเห็นในการดำเนินการของกลุ่ม นอกจากนี้ กองทุนบางแห่งจะจัดให้มีการประชุมประจำเดือน และในการประชุมแต่ละครั้ง ก็จะมีการดำเนินการในเรื่องการออม การกู้ยืม การสงเคราะห์ การจัดทำบัญชีรายการต่างๆ รวมทั้งชี้แจงข้อความเห็นปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกองทุน

4.4 การออมหรือการระดมทุนของสมาชิก จะดำเนินการตามกฎระเบียบของกลุ่มกองทุนที่กำหนดไว้ บางกลุ่มก็จะกำหนดจำนวนเงินที่ต้องการให้สมาชิกออม เช่น ออมเงินวันละบาท ส่งเงินออมทุกเดือนๆ ละ 30 บาท ออมเงินเดือนละ 50 บาท 100 บาท ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดระเบียบของกลุ่มที่กำหนดขึ้น โดยคำนึงถึงสภาพฐานะทางเศรษฐกิจโดยรวมของสมาชิก นอกจากนี้แล้วบางกลุ่มยังมีการรับฝากเงินจากสมาชิก โดยมีการกำหนดดอกเบี้ยให้หรือรับฝากเงินหรือรักษาทรัพย์ให้กับสมาชิกโดยไม่มีดอกเบี้ย สมาชิกสามารถถอนเงินเมื่อใดก็ได้ และสมาชิกอนุญาตให้กลุ่มกู้ยืมไปลงทุนได้

4.5 การกู้ยืม การกู้ยืมเงินจากกองทุนชุมชนนั้น กองทุนการเงินส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการให้กลุ่มมีสวัสดิการชุมชนที่หลากหลายนั้น จะให้กู้ยืมเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม การค้าประกันเงินกู้ จะมีการให้สมาชิกของกองทุนนั้นๆ เป็นผู้ค้าประกันหรือบางกองทุนก็จะใช้สหกรณ์ทรัพย์ เช่น ที่ดินมาค้าประกันเงินกู้ บางแห่งอาจคิดตามสัดส่วนของเงินออม หรือบางแห่งอาจไม่ใช้การค้าประกันเลย การพิจารณาให้กู้ นอกจากจะยึดตามกฎระเบียบแล้ว ก็จะพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม สถานะทางเศรษฐกิจและคุณสมบัติที่น่าเชื่อถือและความประพฤติของผู้กู้ยืมเงิน

4.6 ดอกเบี้ย เป็นสิ่งเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ หรือจากการหมุนเวียนเงินของกองทุนการเงินชุมชน การกู้ยืมเงินผู้กู้จะต้องเสียดอกเบี้ยตามอัตราที่ทางกลุ่มกองทุนกำหนดไว้ในระเบียบกองทุนการเงินชุมชนส่วนใหญ่ จะกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ไม่เกินกฎหมายกำหนดบางแห่งอาจไม่เรียกว่าดอกเบี้ย แต่จะเรียกว่า ค่าบำรุง

4.7 ระยะเวลาและจำนวนเงินในการส่งใช้ การกู้ยืมเงินกองทุนการเงินในชุมชน ส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาในการส่งใช้ไม่เกิน 1 ปี หมายถึง ต้องส่งคืนเงินกู้จำนวนทั้งให้กับกองทุนภายใน 1 ปี ในส่วนของกองทุนเงินล้านจะเป็นไปตามที่ระเบียบของทางราชการกำหนด แต่ในส่วนกองทุนการเงินที่แยกบริหารจากเงินกองทุนเงินล้านก็มีการกำหนดระยะเวลาจำนวนเงินในการส่งใช้ ตามกฎระเบียบที่ผ่านการเห็นชอบจากสมาชิกแล้วการบริหารจัดการในด้านนี้ บางแห่งหรือบางกองทุนคณะกรรมการจะต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก เพราะสมาชิกที่กู้เงินไปบางคนอาจทำให้เกิดปัญหา เช่น ส่งเงินล่าช้าหรือส่งใช้ไม่ครบตามจำนวนที่กู้ มีการเจรจาต่อรองกันบ้าง แต่หลายๆแห่งก็ไม่ประสบปัญหาในด้านนี้ ซึ่งเกิดจากปัจจัยที่ดีหลายอย่างของมวลหมู่สมาชิกและคณะกรรมการ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และการบริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาล

4.8 การปันผล กองทุนการเงินเมื่อมีการหมุนเวียนเงินไปทำกิจกรรม และได้รับดอกเบี้ยหรือดอกผลที่เกิดจากการทำกิจกรรมแล้ว คณะกรรมการจะหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการถ้าดอกผลที่เกิดขึ้นนั้นยังมีเหลืออยู่ ถือว่าเป็นกำไร ก็จะมีการนำกำไรมาจัดสรรตามระเบียบของกลุ่มที่กำหนด

ไว้ โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ ส่วนหนึ่งจะจัดเป็นผลประโยชน์คืนให้กับสมาชิกโดยตรง ได้แก่ เงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืน อีกส่วนหนึ่งจะนำไปจัดสวัสดิการหรือสมทบก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

5. กิจกรรมของกลุ่มนอกจากการพิจารณาให้สมาชิกกู้ยืมเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงชีพแล้ว กองทุนการเงินชุมชนก็จะมีการพิจารณาให้กู้ยืมเงินเป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการกู้เพื่อการลงทุนในอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม พิจารณาให้การกู้เงินเพื่อการแปรรูปผลผลิต และกองทุนการเงินชุมชน อาจมีการเข้าร่วมทุน หรือเข้าบริหารจัดการร้านค้าหรือสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดรายได้ขึ้นมา ถือเป็นภาระผูกพันเงินในชุมชนที่สำคัญ ดังนั้นกิจกรรมของกองทุนการเงินชุมชนจะแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

5.1 กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเป็นการส่งเสริมด้วยการให้เงินกู้แก่สมาชิกรายคนหรือรายกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมไปใช้ในการลงทุน ในงานอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมของตนเอง เช่น กู้ยืมเพื่อซื้อปุ๋ย พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เลี้ยงหมูป่า เพาะเห็ด เลี้ยงปลาในกระชัง ทำสวนทาง เป็นต้น

5.2 กิจกรรมวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชน เป็นการรวมเอาอุตสาหกรรมชุมชนกับธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กัน มาเป็นคำเรียกรวมๆ โดยอุตสาหกรรมชุมชนกับธุรกิจชุมชนจะเป็นการแปรรูปผลผลิตที่เกิดจากการผลิตของคนในชุมชน ได้แก่ การแปรรูปยางพารา โรงสีข้าว และแปรรูปผลผลิตที่เกิดจากทรัพยากรในชุมชน เช่น ไวน์หมากเม่า หินลับมีดไม้เรียว รวมทั้งการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า เช่น ยาสมุนไพร การทำน้ำปลา แซลมอน เป็นต้น ส่วนธุรกิจชุมชนจัดการผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน อาจเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อสิ่งของ หรือการใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน วิสาหกิจชุมชนจะช่วยให้ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองทางการเพิ่มขึ้น กองทุนการเงินชุมชนจะทำกิจกรรมในด้านนี้ในรูปของการให้ทุนสนับสนุน และ ส่วนด้านบุคคลหรือคณะกรรมการของวิสาหกิจ ก็อาจเป็นคนกลุ่มเดียวกันกับคณะกรรมการกองทุนการเงิน

5.3 กิจกรรมการลงทุนด้านธุรกิจบริการชุมชน จัดตั้งร้านค้าชุมชน การเข้าดำเนินการด้านการตลาดชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำเทียบเรือ เป็นต้น

1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนของกองทุนการเงินในชุมชน

จากการที่กองทุนการเงินในชุมชน ได้สะสมทุน ทั้งในรูปแบบการระดมหุ้นหรือเงินฝาก เงินออมจากสมาชิกร่วมทั้งการได้รับการช่วยในด้านทุนจากหน่วยงานทั้งของราชการและองค์กรต่างๆ ทำให้กองทุนการเงินมีขนาดใหญ่ขึ้น ทั้งจำนวนเงินและสมาชิก มีการจัดการให้เกิด

ดอกผลเพิ่มขึ้นอีกด้วย การดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มอย่างหลากหลาย จนสามารถจัดให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนในหลายลักษณะดังต่อไปนี้

1. สวัสดิการชุมชนด้านแหล่งทุนของชุมชน โดยลักษณะของกองทุนการเงินจะเป็นสวัสดิการในด้านแหล่งทุนในชุมชนอยู่แล้ว ความเป็นสวัสดิการอยู่ที่ดอกเบี้ยต่ำ ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปกู้ยืม อาจไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ สมาชิกมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน สามารถเป็นทั้งลูกหนี้และเจ้าหนี้ได้ในคราวเดียวกัน

2. สวัสดิการชุมชนในด้านการพัฒนาและสาธารณประโยชน์ การจัดสวัสดิการในด้านนี้จะเป็นการจัดให้มี จัดหา ดูแลรักษา อาคารสถานที่ และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ ไฟฟ้า ศาลาประชาคมหมู่บ้าน เครื่องขยายเสียง หอกระจายข่าว โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ ตู้น้ำดื่ม วัสดุอุปกรณ์ในการจัดงานบุญประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ ก็จะมีรูปแบบการจัดตั้งกองทุนเพื่อวัตถุประสงค์ในด้านนี้โดยเฉพาะ เช่น กองทุนเพื่อการต้อนรับผู้มาเยือน

3. สวัสดิการชุมชนด้านสุขภาพ เป็นการจัดสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของสมาชิกในกลุ่มกองทุน ได้แก่ การจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล และจัดเป็นรูปแบบกองทุนที่ให้สวัสดิการการส่งเสริมสุขภาพ โดยให้บุคคลทั่วไปในชุมชนได้รับประโยชน์ด้วย เช่น กองทุนเพื่อการศึกษา

4. สวัสดิการชุมชนด้านการศึกษา การจัดสวัสดิการด้านศึกษานี้ ส่วนใหญ่จะจัดเป็นทุนการศึกษาให้กับสมาชิกหรือบุคคลในครอบครัวของสมาชิกที่ยังศึกษาอยู่ นอกจากนั้นจะเป็นการจัดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องเขียน แบบเรียน ให้นักเรียนที่เป็นบุตรหลายของสมาชิกและจัดหาอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนในกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน

5. สวัสดิการชุมชนด้านการสงเคราะห์ผู้ด้วยโอกาส ผู้พิการ คนชรา ผู้เจ็บป่วย ด้วยโรคร้ายแรง ทุนอาหารกลางวัน เสื้อผ้า เครื่องเขียน แบบเรียนเด็กนักเรียนยากจน สวัสดิการในด้านนี้ จะจัดให้โดยไม่ค่อยคำนึงถึงว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มกองทุนหรือไม่ เพราะเป็นการช่วยเหลือแบ่งปันจากกองทุนการเงินชุมชน ในการดูแลคนในชุมชน

6. สวัสดิการชุมชนด้านการอาชีพ การจัดสวัสดิการในด้านนี้ นอกจากจะเป็นการให้กู้เพื่อลงทุนในงานอาชีพแล้ว การจัดหาวิทยากรเพื่อให้ความรู้ในการพัฒนาอาชีพ ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่กองทุนสวัสดิการชุมชนดำเนินการให้กับสมาชิก โดยจัดเป็นการสนับสนุน เช่น ลานตากมันฝรั่ง เครื่องสี เครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งการอุดหนุนผลผลิตและประกันราคาผลผลิต

7. สวัสดิการชุมชนด้านการดำรงชีพหรือวงจรชีวิต เป็นสวัสดิการในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตัวอย่างของรูปแบบในการจัดสวัสดิการ ได้แก่ กองทุนการเงินจัดเงินรับขวัญเด็กเกิดใหม่ในชุมชน การจัดบำนาญให้กับผู้สูงอายุ การจัดค่ายานพาหนะในการไปเยี่ยมหรือเยี่ยมเยียนในการเฝ้าไข้ กองทุนฌาปนกิจ

8.สวัสดิการชุมชนด้านบรรเทาสาธารณภัย การดำเนินการสวัสดิการในด้านนี้เป็นการช่วยเหลือในการสงเคราะห์ผู้ประสบภัย โดยมีได้คาดหมายจากธรรมชาติ เช่น พายุพัดบ้านเรือนพังเสียหาย น้ำท่วม เป็นการสงเคราะห์เพื่อแก้ไขและบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าสวัสดิการที่จัดให้อาจเป็นเงินหรือสิ่งของเครื่องใช้ และในระยะยาวอาจจัดเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย หรือดอกเบี้ยต่ำเป็นพิเศษให้กับผู้ประสบภัย หรือบางแห่งจะมีการจัดตั้งกองทุนบรรเทาสาธารณภัยเพื่อดูแลสวัสดิการด้านนี้โดยตรงการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบวิธีการหรือลักษณะต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นภาพรวมของกิจกรรมการจัดสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่ดำเนินการอยู่ในภาคส่วนต่าง ๆ ทั่วประเทศ บางแห่งหรือบางท้องถิ่นก็สามารถจัดได้ครบทุกรูปแบบ สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนนั้นๆ แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถจัดได้ครบ และความสมบูรณ์ของการดำเนินการด้านสวัสดิการก็แตกต่างกันไปตามสภาพของชุมชน

1.6 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546, หน้า 368) ได้ให้ความหมายและกล่าวถึง ชุมชนไว้ดังนี้ “ชุมชน” มีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Community” ซึ่ง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ได้ให้ความหมาย (Community) ตามพจนานุกรม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีศรัทธา ความเชื่อ เชื่อชาติ การงานหรือมีความรู้สึกนึกคิด ความสนใจที่คล้ายคลึงกันมีการเกื้อกูล การเป็นอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ไว้อีกมากมาย เช่นพระธรรมปิฎก(2539) ได้กล่าวถึงชุมชน ในทางศาสนาว่า ชุมชน อาจมีความหมายเหมือนกับคำว่า “สังฆะ” คือ ชุมชนเป็นการรวมกันของบุคคลเพื่อประกอบกิจกรรมในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เพื่อให้มีชีวิตและหมู่คณะที่ดิ้งามเป็นชุมชนแหล่งกัลยาณมิตร เพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดิ้งามร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่ดี การเปรียบเทียบกับคำว่า “สังฆะ” ในความหมายของหมู่คณะสรุปได้ดังนี้ คือชุมชนแห่งกัลยาณมิตร หมายถึง การที่บุคคลมาอยู่ด้วยกันเริ่มตั้งแต่ผู้นำ (พระศาสดา) เป็น กัลยาณมิตร คือ ผู้ที่จะช่วยเหลือเกื้อหนุนผู้อื่นในการพัฒนาชีวิตที่ดี ให้เป็นชีวิตที่เจริญองงามและเป็นผู้ที่มาอยู่ด้วย (พระภิกษุ) ก็มาช่วยกัน เอื้ออาทรต่อกัน ให้แต่ละบุคคลพัฒนาตนให้เข้าถึงชีวิตที่ดิ้งามขึ้น เมื่อบุคคลได้รับประโยชน์จาก “สังฆะ” หรือชุมชนแต่ละบุคคลนั้นก็ต้องเป็นส่วนประกอบหรือส่วนร่วมที่ดี เพื่อช่วยเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อ “สังฆะ” หรือชุมชนด้วยเช่นกัน

Homan (1994, หน้า 82) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชุมชน หมายถึงคนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรมและมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

Brownell (1950, หน้า 195) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชุมชน หมายถึง การกระทำที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความช่วยเหลือ ร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่รู้จักกันอย่างใกล้ชิดและสนิทสนม ดังนั้นความหมายของคำว่า ชุมชน จึงอาจหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ประเวศ ะสี, 2540, หน้า 33)

ประเวศ ะสี (2539, หน้า 20) ได้กล่าวว่า ความเป็นชุมชนเป็นรากฐานของสังคม ถ้าสังคมไม่มีความเป็นชุมชนก็เหมือนอาคารสูงไม่มีรากฐาน อาจทรุดและพังลงได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นชุมชนสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น ความเป็นชุมชนที่มีคนหลายๆ แต่ไม่มีอะไรร่วมกัน ก็ไม่เรียกว่ามีความเป็นชุมชน แม้จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน เช่น ชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานครถ้าไม่มีอะไรร่วมกัน ก็ไม่ถือว่าเป็นชุมชน นอกจากนี้

เสนห์ จามริก (2542, หน้า 1) ได้กล่าวความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า คือ ชุมชนชนบทที่ต้องพัฒนาเสริมสร้างสมรรถนะความเข้มแข็งตนเองขึ้นให้ทัดเทียมกับพลังทำลายทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์กับระบบชนชั้นนำใหม่-นายหน้า

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม(2541) ได้กล่าวความหมายชุมชนเข้มแข็ง จึงหมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น

ธีรพงษ์ แก้วหาวยษ์(2543) ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะเป็นส่วนรวม ผู้คนในสังคมแสดงออกซึ่งสำนึกและความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยเข้าไปมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อก่อให้เกิดสังคมที่ดีงาม

กรมพัฒนาชุมชน (2543, หน้า 5) กล่าวว่าลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะ ดังนี้

1. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าตนและคนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้
2. สมาชิกชุมชนรักที่จะพึ่งตนเองมีความเอื้ออาทร รักห่วงใยกันและพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนร่วมกัน
3. สมาชิกชุมชนเลือกผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันในชุมชนต่อเนื่อง จนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนร่วมผลักดันอย่างแข็งขัน

5. สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมประเมินสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงานติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชน

6. สมาชิกชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชน จากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านและการทำงานร่วมกัน

7. มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกด้าน โดยมุ่งพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. ในการพึ่งภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

9. มีเครือข่ายความร่วมมือกับหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น หน่วยงานและบุคคลต่างๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (2542, หน้า8) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่าชุมชนเข้มแข็งควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชนที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ช่วยรักษาธรรมชาติ

2. กฎ จารีต ประเพณี เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่หล่อหลอมประสบการณ์ของคนในชุมชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง สร้างจารีตสำนึกร่วม ซึ่งควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าและความคิดของชุมชน เช่น พิธีสืบชะตาแหล่งน้ำ สร้างกฎเกณฑ์การแบ่งปันน้ำแบบสังคมเครือญาติ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสั่งสมมา เช่น การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรมและการดูแลสุขภาพธรรมชาติ เป็นองค์ความรู้ที่กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียด ลึกซึ้งและแนบแน่นกับธรรมชาติ

4. ระบบกรรมสิทธิ์ สืบทอดมรดกจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อไป ก่อให้เกิดความมั่งคั่งในการจัดการทรัพยากรของชุมชนเชิงประวัติศาสตร์มากกว่าเชิงธุรกิจ

5. ระบบความสัมพันธ์ เครือญาติมีความเอื้อเพื่อเผ่าแก่กัน ยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็งไม่แตกสลายโดยง่าย

6. ทรัพยากรบุคคล กลุ่มผู้นำชาวบ้าน พระผู้อาวุโส ผู้นำเกษตรกร ปราชญ์ชาวบ้าน เสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพึ่งตนเอง พัฒนาเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะเพื่อเกิดประโยชน์แก่ชุมชน

7. การบริหารจัดการทรัพยากรแบบกระจายอำนาจและมีส่วนร่วมของประชาคมและเกิดประชาสังคม

8. ความเป็นธรรมในสังคม

กรมพัฒนาชุมชน (2543, หน้า 1-4) ได้กำหนดเกณฑ์ชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในเบื้องต้นเพื่อจัดทำโครงการและกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและบังเกิดผลตามเป้าหมายได้อย่างแท้จริงไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ คือ ชุมชนต้องบรรลุเป้าหมายความจำเป็นพื้นฐาน ต้องมีกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งร่วมกันสร้างธุรกิจชุมชนโดยมีการสะสมทุนของชุมชนเอง

2. ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ เป็นชุมชนปลอดภัยเสถียรและจัดให้มีองค์กรด้านสวัสดิการชุมชนสำหรับทุกกลุ่มเพศและอายุ พร้อมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ด้านการเมืองการปกครอง คือ การบริหารงานของชุมชนจะต้องมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนและมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนที่มีสิทธิเลือกตั้งไปใช้สิทธิทุกครั้งอย่างตรงไปตรงมา

เสรี พงศ์พิศ (2554 , หน้า 28-29) ได้กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็งเป็นองคาพยพ(Organism) ที่เป็นส่วนประกอบต่างๆ สัมพันธ์กันและเกื้อกูลกันอย่างเป็นพลวัต (dynamic) และค่อยๆ พัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยมีเป้าหมายที่การพึ่งตนเอง ชุมชนเข้มแข็งจึงไม่ใช่สูตรสำเร็จ แต่เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบนหนทางไปสู่การพึ่งตนเองและสามารถวัดได้จากขีดความสามารถอย่างน้อย 4 ประเด็น

1. ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนเรียนรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้
2. ชุมชนเข้มแข็งตัดสินใจได้เป็นอิสระไม่ใช่อพึ่งแต่คำสั่งของคนอื่นหรือได้แต่ไปถามคนอื่น

3. จัดการ “ทุน” ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ทุนในความหมายกว้างที่ครอบคลุม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ

4. จัดการชุมชนเข้มแข็งด้วยธรรมาภิบาล (Good governance) ด้วยความโปร่งใส โดยชุมชนมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าการเรียนรู้ การสร้างชุมชนและสังคม บนฐานความรู้ สร้างวัฒนธรรมความรู้ แทนวัฒนธรรมอุปถัมภ์ ให้ชุมชนมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง สามารถคิดและตัดสินใจได้ จัดการชีวิตของตนเอง พึ่งพาตนเองได้

1.7 แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก(2548, หน้า 93) ได้กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเองตามหลักพุทธศาสนาก็ คือ อัตตาทิ อัตตโน นาโถ ความหมาย ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

วิบูลย์ เข็มเฉลิม (2549, หน้า 7) ได้กล่าวความหมายการพึ่งตนเองว่าเป็น ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคงสมบูรณ์ การพึ่งตนเองมีทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน

สุเมธ ดันติเวชกุล (2536, หน้า 5) ได้กล่าวไว้ว่าความหมายสูงสุดคือ ความสามารถในการพัฒนาด้วยตนเอง ด้วยการพิจารณาอย่างแยกคาง เห็นความจริงของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน การพึ่งตนเองจึงเป็นความสามารถในการพึ่งตนเองในทุกระดับที่ไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่นและคณะ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์(2542, หน้า 63) ได้กล่าวว่าการพึ่งตนเองอีกนัยหนึ่งคือ ความสามารถของคนที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล มีความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นในปัจจัย 4 ที่พอเพียง

มงคล ชาวเรือ (2529, หน้า 53) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่า หมายถึง การที่ต้องทำเองเป็น คิดเองเป็น แก้ไขปัญหาเองเป็นหรืออาจกล่าวได้ว่าหากใครสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ก็แสดงว่าพึ่งตนเองได้แล้ว แต่มิได้หมายความว่า จะไม่รับความช่วยเหลือจากคนอื่น แต่จะรับความช่วยเหลือตามความจำเป็น

ปกรณ์ ปรียากร (2530, หน้า 75) ได้ให้ความหมายของคำว่าพึ่งตนเองว่า หมายถึง ความต้องการยืนหยัด บนพื้นฐานอันเข้มแข็งของตนเอง ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน ระดับภูมิภาค และระดับชาติ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ (2537, หน้า 62) ได้ให้ความหมายของคำว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ชุมชนหรือเขตมีความสามารถที่จะดำเนิน โครงการและลงทุนดำเนินการได้โดยตัวเอง เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่นและ หมายถึง สภาวะที่สมาชิกของชุมชนหรือชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้และมีขีดความสามารถที่จะแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตนเองและชุมชนได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้อย่างเหมาะสมหรือกล่าวอีกในหนึ่ง การพึ่งตนเองของชนบทเป็นสภาวะที่เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของชุมชนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองกับขีดความสามารถของชุมชนในการสนองความต้องการนั้น

มาฆะจิตตะสังคະ (2537, หน้า 204-205) ได้กล่าวถึงหลักการพึ่งตนเองว่ามีเป้าหมายต่างๆ ดังนี้

1. การพึ่งตนเองหมายถึงการให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในด้านการผลิตเพื่อการยังชีพ และพอเพียงต่อความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของบุคคลในสังคมนั้นการผลิตในที่นี้จึงหมายถึง การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะเกษตรกรที่ช่วยให้เกษตรกรที่มีรายได้น้อยหรือมีฐานะยากจนสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในลักษณะการเกษตรผสมผสาน โดยสามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินซึ่งมีขนาดเล็กให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและบรรลุเป้าหมายการพึ่งตนเองในด้านการผลิตหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งในเชิงเศรษฐกิจนั่นเอง

2. การพึ่งตนเองหมายถึงการให้ความสำคัญที่ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ที่เป็นฝ่ายริเริ่มงานพัฒนารวมทั้งการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชนบทโดยโครงการพัฒนาต่างๆควรเป็นโครงการที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มโดยสามารถกำหนดทางเลือกและวิธีการแก้ไขปัญหาของตนเอง

3. การพึ่งตนเองหมายถึงการให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กรระดับท้องถิ่นและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพเช่นในด้านการให้ความสำคัญในการทำงานขององค์กรประชาชนเพื่อการบริหารงานท้องถิ่นรวมทั้งองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. การพึ่งตนเองหมายถึงการเสริมสร้างความรู้ทักษะและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถพึ่งพาและเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกันรวมทั้งสามารถถ่ายทอดและจัดฝึกอบรมให้ประชาชนในท้องถิ่นอื่น ได้มีความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม

5. การพึ่งตนเองหมายถึงการให้ความช่วยเหลือพึ่งพาระหว่างสถาบันทางสังคมในท้องถิ่น โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ภายในระบบครอบครัวและชุมชน

6. การพึ่งตนเองหมายถึงการแบ่งปันผลประโยชน์และการร่วมภาระรับผิดชอบการเสี่ยงต่อการขาดทุนด้วย

วิวัฒน์ชัย อุตถากร (2530, หน้า 32) ได้กล่าวถึงการพัฒนาแบบพึ่งตนเองว่า หมายถึง การยึดหลักความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบกันครอบงำกัน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ คือ การเกื้อกูล ที่มีรากฐานแห่งความเสมอภาคและภราดรภาพ โดยสรุปการพึ่งตนเองของบุคคลหรือสังคมไม่ใช่การปิดตัวเอง ตัดขาดความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสังคมภายนอก

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538) ได้ดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท และสรุปเป็นแนวคิดว่าตัวกำหนดการพึ่งตนเอง ประกอบด้วยองค์ความรู้ 5 เรื่อง คือ

1. TERMS MODEL หมายถึง รูปแบบชุมชนที่พึ่งตนเองได้นั้นจะต้องพึ่งตนเองได้ถึงด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี (T) ด้านเศรษฐกิจ (E) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R) ด้านจิตใจ (M) และด้านสังคมวัฒนธรรม (S)

2. BAN (Balance, Ability, Networking) หมายถึง กิจกรรม 3 ประการที่ชุมชนจะต้องทำเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างความสมดุลแต่ละตัวของ TERMS การสร้างความสามารถในแต่ละด้านของ TERMS และความสามารถในการสร้างเครือข่ายการทำงานภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

3. PAR (Participatory Action Research) หมายถึง วิธีการทำงานเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง

4. Functional Matrix หมายถึง ตารางแสดงการทำงานขององค์ประกอบต่างๆของตัวแบบแต่ละตัวว่าทำงานอย่างไร และส่งผลกระทบต่อตัวอื่นอย่างไร

5. Developed Self-reliance Model หมายถึง การมีตัวแบบสองตัวซ้อนกันได้แก่ วงใน คือ การพึ่งตนเอง และวงนอกคือ การพัฒนา

ภมรรัตน์ สุธรรม (2546, หน้า 37) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาที่มุ่งสู่การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นต้องทำในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนและมีการรวมตัวเป็นเครือข่าย มีการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนสมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึก มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน ชุมชนมีความสามารถในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาโดยผ่านการวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจแก้ปัญหาโดยขบวนการทางภูมิปัญญาของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดสำนึกถึงถึงสาเหตุของปัญหา ทำให้ชุมชนลดการพึ่งภายนอกมากขึ้น แนวคิดในการพึ่งตนเองและแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นพื้นฐานการพัฒนา โดยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างประสานกลมกลืนให้ เป็นไปอย่างสมดุลและเน้นการอยู่รอดได้ด้วยตนเอง มีความสุขร่วมกันทั้งในระดับชุมชน สังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเกิดจากฐานทางวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง เป็นการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อมเป็นแบบองค์รวม เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นแบบบูรณาการทางสังคม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในทุกด้าน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545) แนวคิดการพึ่งตนเอง มีจุดกำเนิดมาจากความพยายามที่จะพัฒนาประเทศด้วยพลังและศักยภาพของตนเองหรือชุมชน เพื่อเป็นการลดภาระการพึ่งพาความช่วยเหลือในด้านต่างๆจากภายนอกชุมชน อันจะก่อให้เกิดการไหลออกของปัจจัยผลผลิตที่เป็นส่วนเกินจากการผลิตในชุมชนและหลีกเลี่ยงการสร้างหนี้สูญเสียดังวิถีชีวิตของคนในชุมชนจากการเลื่อนไหลเข้ามาและผสมผสานกันของวัฒนธรรมจากชุมชนภายนอกการพึ่งตนเองเป็น

ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคงสมบูรณ์ ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้นมีทั้งในระดับบุคคลและชุมชน การพึ่งตนเองต้องสามารถผันเปลี่ยนไปตามเวลาได้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมจึงมีหลักการและแนวทางเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ตามหลักทางสังคมวิทยา 5 ประการ ดังนี้

1. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technology : T) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทางสังคมการรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

2. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic : E) หมายถึง ความสามารถในการทำมาหากิน เลี้ยงชีพที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พอสมควรหรืออย่างมีสมดุล

3. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R) หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ให้เสียสมดุล

4. การพึ่งตนเองทางจิตใจ (Mental) หมายถึง การมีสภาพจิตใจที่กล้าแข็ง เพื่อที่สามารถต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆทั้งการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า การยึดมั่นปฏิบัติตนตามหลักทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา

5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (Social : S) หมายถึง การที่คนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ให้ดำเนินการใดๆเพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง และ ทำให้ชุมชนช่วยตัวเองได้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537, หน้า 76) ได้ให้แนวคิดในการพึ่งตนเองมี 6 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาจะต้องเป็นรูปแบบกลุ่ม (Collective) ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่

2. ต้องมีจิตสำนึก มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) พื้นฐานก็คือการพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับจิตใจ ความสมัครใจที่จะทำอย่างนั้น(กิจกรรมพัฒนา) ของผู้คน

3. จิตสำนึกจะต้องผลิตซ้ำขึ้นมาอีกได้ คือต้องให้มันสร้างขึ้นมาใหม่ให้แจ่มชัดต่อเนื่อง

4. ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อย คือในหมู่บ้าน และสามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์

5. การประสานวัฒนธรรม น่าจะส่งเสริมให้ชาวบ้านประสานวัฒนธรรมของตัวเอง

6. ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะทำกิจกรรมใดๆด้วยตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเองและมีความเป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไป มีสภาวะทางกาย จิตใจที่เป็นอิสระการจัดชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆอย่าง

เหมาะสมกับคน กับสังคม กับธรรมชาติรอบๆตัวเรา การพึ่งตนเอง หมายถึง การมีสวัสดิการและความมั่นคงของชีวิต ในปัจจุบันถึงอนาคต พร้อมตอบสนองโดยไม่ต้องไปเรียกใครให้มาจัดสวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ

1.8 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, หน้า 253) ได้ให้ความหมายกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเองในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526, หน้า 10) ได้กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้นประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆเช่นข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยี เป็นต้น โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นพบปัญหาและสาเหตุการวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาคือการปฏิบัติงานการร่วมรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล

ปาริชาติวลัยเสถียรและคณะ (2546, หน้า 216-217) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาว่าการศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่จะมีประเด็นที่คล้ายคลึงกันเช่น

1. การติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน
3. การได้รับการอบรมการศึกษาดูงานและการได้รับข้อมูลข่าวสาร
4. การมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการทำงาน

ดังนั้นจึงได้สรุปปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาโดยแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ โดยรัฐจะต้อง 1) กำหนดนโยบายโดยคำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในท้องถิ่น 2) สนับสนุนกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและการเมือง 3) สร้างช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนโดยระบบต่างๆของราชการจะต้องเอื้ออำนวยและเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 4) มีการติดตามประเมินผลและการให้การสนับสนุนในภายหลัง

2. ปัจจัยด้านประชาชนโดยประชาชนในชุมชนจะต้อง 1) มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา 2) เป็นฝ่ายตัดสินใจริเริ่มกิจกรรมและรับผลประโยชน์ 3) เป็น

สมาชิกกลุ่มทางสังคมหรือเป็นผู้นำท้องถิ่น 4) มีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่นๆ 5) ได้รับการฝึกอบรมการศึกษาดูงานและรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆอย่างต่อเนื่อง

3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาโดยนักพัฒนาต้อง 1) ศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและได้เรียนรู้สภาพแวดล้อมในทุกๆด้านของชุมชน 2) มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วม 3) ค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพซึ่งจะเป็นผู้ที่กระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในงานพัฒนา 4) รวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหา 5) เป็นผู้สนับสนุนด้านการศึกษากการให้ข้อมูลข่าวสารวิชาการใหม่ๆวัสดุ-อุปกรณ์ที่จำเป็นและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 6) มีความจริงใจและมีความผูกพันกับท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเชื่อถือและศรัทธา 7) ดำเนินงานพัฒนาที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

4. ปัจจัยเชิงใจเช่น 1) การได้รับผลประโยชน์จากการได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา 2) โครงการพัฒนาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

Chapin (1977) ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับความร่วมมือของบุคคลหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรไว้ดังนี้

1. การมีความสนใจและร่วมประชุม
2. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
3. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
4. การเป็นเจ้าหน้าที่

หรือดูจากลักษณะที่แสดงออกอีกเช่นการเป็นสมาชิกกลุ่มการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆการบริจาคเงินสิ่งของการเสียสละเวลาแรงงานการเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการในโครงการต่าง ๆ

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541, หน้า 116) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการสรุปทเรียนการดำเนิน โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายและองค์กรของรัฐดังนี้คือ

1. นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องบางประการไม่เอื้อต่อการทำงาน
2. ระบบการบริหารงานของภาครัฐเป็นระบบรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจจากบนสู่ล่าง
3. หน่วยงานในระดับปฏิบัติของรัฐขาดความรู้และทักษะในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากแนวความคิดสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่แค่เพียงรูปแบบ แต่ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ

ทรัพยากร ชุมชน คน ทุนของชุมชน ซึ่งจะต้องมีความเหมาะสมทั้งวิธีการและกระบวนการ

สรุป กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหาและความต้องการของตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต้องมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือมีส่วนผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สภาพปัญหาของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีการรวมตัวกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งในการเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาชุมชน จะมีกลุ่มคนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยมีกิจกรรมหนึ่งเป็นเครื่องมือหรือกลไกให้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการ

เกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์ (2541, หน้า 4 อ้างใน นกวิท จงเจริญประเสริฐ) กล่าวถึงการจัดการเกี่ยวกับการเงินในชุมชนว่า ชุมชนต้องมีรายได้โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในธุรกิจของชุมชน เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน ซึ่งการบริหารการเงินของชุมชนจะเกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชน รูปแบบตั้งถิ่นฐานและความเป็นอยู่ของชุมชน อาชีพของคนในชุมชน ที่มาแห่งอำนาจของผู้นำชุมชน รวมทั้งความร่วมมือของหน่วยงานราชการและภาคีที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542, หน้า 9) อธิบายถึง ความจำเป็นของธุรกิจชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรว่า ชุมชนจำเป็นต้องมีหน่วยงานกลุ่ม หรือสถาบันที่เป็นขบวนการในการบริหารจัดการการเงินทุน ทรัพยากร เทคโนโลยี โดยต้องมีศูนย์กลางการบริหารเป็นธุรกิจชุมชนเพื่อบริหารในส่วนที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ การจัดการเรื่องเงินทุน และส่วนที่ไม่ใช่เงิน ได้แก่การจัดการเกี่ยวกับการสร้างอาชีพของคนในชุมชน

สรุป การก่อเกิดกองทุนชุมชนจึงต้องเริ่มจากสถานการณ์ปัญหาของชุมชน และจำเป็นต้องมีกลุ่มคนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นผู้นำกิจกรรมเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนขบวนให้มีความต่อเนื่อง เพื่อส่งผลต่อคนในชุมชน ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนซึ่งเป็นการแก้ปัญหาของคนในชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2544) อธิบายถึงความหมายเกี่ยวกับกองทุนชุมชน ซึ่งมีความหมายที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง ไม่ได้หมายถึงเพียงเงินทุน แต่หมายรวมถึงโภคทรัพย์อื่นๆ เช่น ดิน น้ำ ป่า เขา รวมถึงฟ้า อากาศ ที่ผู้คนร่วมกันอยู่ได้ชายคาที่ผู้คนต้องพึ่งพาอาศัยและดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน

รวมถึงวัว ควาย ไร่นา ผักผลไม้ ผลผลิต และที่สุดคือ เงินสดที่อยู่ในมือซึ่งรวมกันเดือนละครั้ง เพื่อให้คนที่มีความต้องการนำไปใช้

ประเวศ วะสี (2544) อธิบายความหมายเกี่ยวกับกองทุนชุมชนว่า เป็นอะไรที่ใหญ่โตและมีคุณค่ายิ่งกว่าเงินมากนัก กองทุนนี้ประกอบด้วย ทุนที่เป็นคนแต่ละคน ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางศีลธรรม ทุนทางทรัพยากร และทุนทางปัญญา

ดุสิต รัชท์ทอง (2549) อธิบายความหมายของกองทุนชุมชนว่า หมายถึง ระบบการจัดการที่นำเอาคุณค่าการพึ่งตนเองด้านทุนและระบบสะสมทุนร่วมกัน มาพัฒนารูปแบบการพึ่งพาอาศัยใหม่บนพื้นฐานความร่วมมือ เป็นระบบสนับสนุนการพึ่งพาตนเองด้านทุนของสมาชิกในชุมชนที่ไม่ได้ยึดเอาปรัชญา “กำไรสูงสุดจากการค้าเงิน” ของธนาคารในระบบทุนนิยมเสรีเป็นเป้าหมาย แต่เป็นกองทุนเพื่อการพึ่งพาอาศัยที่เกิดจากการร่วมมือของสมาชิกในชุมชนทุกคนเป็นกองทุนที่พัฒนาทุนของชุมชน เพื่อสร้างระบบสวัสดิการทางสังคม สร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิต

สรุป กองทุนชุมชน หมายถึง การนำทุนรวมกัน แล้วจัดการเอาคุณค่ามาพัฒนารูปแบบการพึ่งพาอาศัยบนพื้นฐานความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ที่ไม่ได้ยึดกำไรเป็นเป้าหมายแต่เป็นกองทุนเพื่อการพึ่งพาอาศัยจากความร่วมมือของคนในชุมชน เกิดการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน

แดงอ่อน มั่นใจตน (2525) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษา ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการผลิต (Process) ผลผลิตที่ได้รับ (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบที่เกิดขึ้น (Impact) ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบางพระได้รับรางวัลธรรมาภิบาลดีเด่น คือ

1. การสร้างผู้นำที่มีศักยภาพ โดยการศึกษาดูงาน การอบรม และการปฏิบัติจริงเป็นหลัก
2. พัฒนากลุ่ม องค์กร และพัฒนางาน โดยยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกันและยึดหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะ ความโปร่งใส ความยุติธรรม และความเป็นประชาธิปไตย
3. การสร้างความสามัคคี ความเอื้ออาทร และเกื้อกูล สร้างจิตสำนึกท้องถิ่น และสำนักเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่มคน
4. สร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นในกลุ่มประชาชน สมาชิก
5. สร้างพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรม
6. สร้าง ใช้ และร่วมมือกับเครือข่ายในการพัฒนาโอกาสที่เหมาะสม

วชิรพันธ์ คำเอี่ยม(2545) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน : ศึกษากรณี จังหวัดอุบลราชธานี ทำการศึกษาในเรื่อง

1. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ในพื้นที่ จังหวัดอุบลราชธานี

2. ศึกษาปัจจัยต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีผลการศึกษาพบว่า

2.1 ความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอยู่ในระดับมาก

2.2 ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านอยู่ในระดับมาก

2.3 ปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ เพศ อายุ

วิชัย รูปขำดี และคณะ(2543 , หน้า 10,82-85) ศึกษาสาระสำคัญของกองทุนพัฒนาชนบทในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมา การปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาชนบทและการจัดการกองทุนพัฒนาชนบทภายใต้ความรับผิดชอบของธนาคารออมสินสรุปได้ดังนี้

1. นโยบายแนวทางการปฏิบัติ กองทุนมีนโยบายชัดเจน มุ่งสนับสนุนการรวมกลุ่มชาวบ้านให้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มและสมาชิกอย่างต่อเนื่องครบวงจร โดยมีโครงการสินเชื่อพัฒนาชนบทให้สินเชื่อสมทบเงินออมของกลุ่ม และให้คำปรึกษา ส่วนการวางแผนดำเนินงานยังขาดแผนปฏิบัติงาน 5 ปี และแผนประจำปีที่ชัดเจน

2. ด้านองค์กรและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติให้ความสำคัญด้านคุณภาพมากกว่าด้านปริมาณ โครงการสินเชื่อพัฒนาชุมชนมีจุดแข็ง คือ การกระจายในพื้นที่ชนบท และมีธนาคารออมสินบริการแทบทุกอำเภอมากกว่า 500 อำเภอ สำหรับจุดอ่อนอยู่ที่ความพร้อมของบุคลากร คือ จำนวนพนักงานอำนวยการสินเชื่อที่มีน้อยเพียงประมาณ 2 คนต่อสาขา และพนักงานอำนวยการสินเชื่อบางส่วนขาดประสบการณ์และการพัฒนาในการทำงานสินเชื่อที่ต้องควบคู่ไปกับการพัฒนากลุ่มชาวบ้าน

3. ด้านองค์กรชุมชน จุดแข็งของกลุ่มคือ มีการรวมตัวในรูปแบบที่ตนถนัดมีความตั้งใจและเห็นประโยชน์ในการรวมกลุ่ม จุดอ่อนของกลุ่มคือ ขาดผู้นำที่เสียสละ ขาดความรู้ ความเข้าใจในการรวมกลุ่มอาชีพ และขาดการจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

4. ด้านสมาชิกของกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจ และการรวมตัวกันที่ดี บางส่วนขาดวินัย และบางกลุ่มขาดความสามารถในการเข้าถึงสินเชื่อ

5. ด้านการจัดการโครงการ จุดอ่อนคือ งานโครงการเป็นลักษณะการตั้งรับ ขาดการบุกเบิกทั้งก่อนเข้าเป็นสมาชิกและหลังเป็นสมาชิกแล้ว การรับรู้และเผยแพร่โครงการมิใช่เกิดจากโครงการสินเชื่อพัฒนาชนบทโดยตรง แต่เป็นจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จุดแข็งของโครงการ ได้แก่ หลักเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติต่างๆ ที่มีลักษณะไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากเกินไป สมาชิกมีความรับผิดชอบในการคืนเงินกู้ ส่วนด้านการจัดการของสมาชิกกลุ่มมีกระบวนการในกลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ดี คือ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม การจัดทำบัญชีการเงิน ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ส่วนที่ควรปรับปรุง คือ การกำกับติดตามผล การจัดทำแผนการดำเนินการ ความพร้อมเพียงของกลุ่ม การจัดการและการบริหารการประชุม การสร้างเครือข่ายและการประสานงาน

6. ผลการดำเนินงาน การชำระเงินกู้ที่ทำได้ค่อนข้างสูง ลักษณะการนำเงินกู้ไปใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่นำไปให้สมาชิกกู้ต่อ เมื่อพิจารณาผลได้ของโครงการนี้ พบว่ามีกลุ่มสมาชิกที่ใช้สินเชื่อมีผลได้หลายประการ คือ 1. การนำเงินกู้ไปลงทุนในครอบครัวซื้อปัจจัยการผลิต ใช้จ่ายในครอบครัว ส่งลูกเรียน ใช้น้ำ 2. มีสมาชิกของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น 3. ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง โดยไม่ต้องกู้เงิน สรุปได้ว่า ผลที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของสมาชิกและเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

7. ผลกระทบ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งการเพิ่มจำนวนสมาชิก เพิ่มกิจกรรม มีเครือข่ายของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น ลดภาระหนี้ของกลุ่ม ทำให้ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกมีงานทำมากขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวจากผลของโครงการเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม เกิดการสร้างเครือข่ายกลุ่ม สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบด้านความเข้มแข็งของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

อานนท์ ผลจันทร์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน : กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้าน ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ผลการประเมิน ดังนี้

1. ในด้านการบริหารจัดการ พบว่านโยบายและแนวทางการปฏิบัติมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน แต่วงเงินกุน้อยเกินไป สมาชิกกองทุนมีคุณสมบัติเหมาะสมกับระเบียบข้อบังคับ เหมาะสมเรียบร้อย

2. ในด้านผลการดำเนินงาน พบว่า การทำสัญญาและการส่งคืนเงินกู้เป็นไปตามกำหนดหลักเกณฑ์ และระยะเวลาที่กำหนดในระเบียบของกองทุนการกู้เงินกองทุนของสมาชิกส่วนใหญ่มีโอกาสกู้จากกองทุนหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามการติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการหละหลวมเกินไป ซึ่งอาจทำให้ผู้กู้เงินนำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมได้

3. ในด้านผลลัพธ์ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สมาชิกส่วนใหญ่กู้เงินไปลงทุนเป็นส่วนใหญ่ ค่าอาหารและค่าเล่าเรียนบุตรลดลงมา

4. ด้านผลกระทบ พบว่า สมาชิกมีความพึงพอใจมาก เรื่องรายได้ที่รับเทียบกับก่อนได้รับเงินกู้ ส่วนที่พออน้อยคือขั้นตอนการกู้เงินยังมีความยุ่งยาก

5. ด้านปัญหา พบว่า วงเงินกู้น้อยเกินไป กรรมการบางคนไม่เข้าใจกฎระเบียบและวิธีปฏิบัติเท่าที่ควร เช่น ในเรื่องเอกสารต่างๆขั้นตอนการกู้เงินที่ล่าช้า

ฉัฐพงษ์ สิริภากร (2552) แนวทางการบริหารจัดการหนี้สินของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ผลการวิจัยพบว่า จากกองทุนหมู่บ้านและจำนวนหนี้ค้างชำระกองทุนหมู่บ้านเท่ากัน สำหรับโครงการที่ขอยืมกู้ครั้งล่าสุดคือ โครงการด้านภาคการเกษตรกร รวมทั้งมีหนี้สินจากแหล่งอื่น นอกเหนือจากกองทุนหมู่บ้าน คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

สภาพปัญหาการบริหารจัดการหนี้สินของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ส่วนใหญ่พบว่า ด้านโครงการที่กู้ยืมมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ด้านการวางแผนการใช้จ่ายเงินมีปัญหาในระดับน้อย ด้านการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการใช้เงินกู้มีปัญหาในระดับน้อย ด้านการชำระคืนเงินกู้มีปัญหาในระดับปานกลาง ด้านสัญญาเงินกู้มีปัญหาในระดับน้อย ด้านการติดตามประเมินผลมีปัญหาในระดับมาก

ด้านภัยธรรมชาติมีปัญหาในระดับน้อย และด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ มีปัญหาในระดับปานกลาง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Chris Baker. (2007, p, 2) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน พบว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสร้างการเรียนรู้ สร้างความสามัคคี ไม่เอาเปรียบทุกคนช่วยเหลือกัน แบ่งปันกันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ ความสามารถอันเป็นหนทางแห่งการสร้างความสุขทางสังคม

Frank Robert. (2006, p, 3) ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการดำเนินธุรกิจให้เหมาะสมกับการดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การปรับพฤติกรรมด้านการพัฒนาแนวคิดของสมาชิกในองค์กรเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาให้ระบบธุรกิจสามารถดำเนินการบริหารจัดการทุนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและเกิดประโยชน์ต่อองค์กรสูงสุด

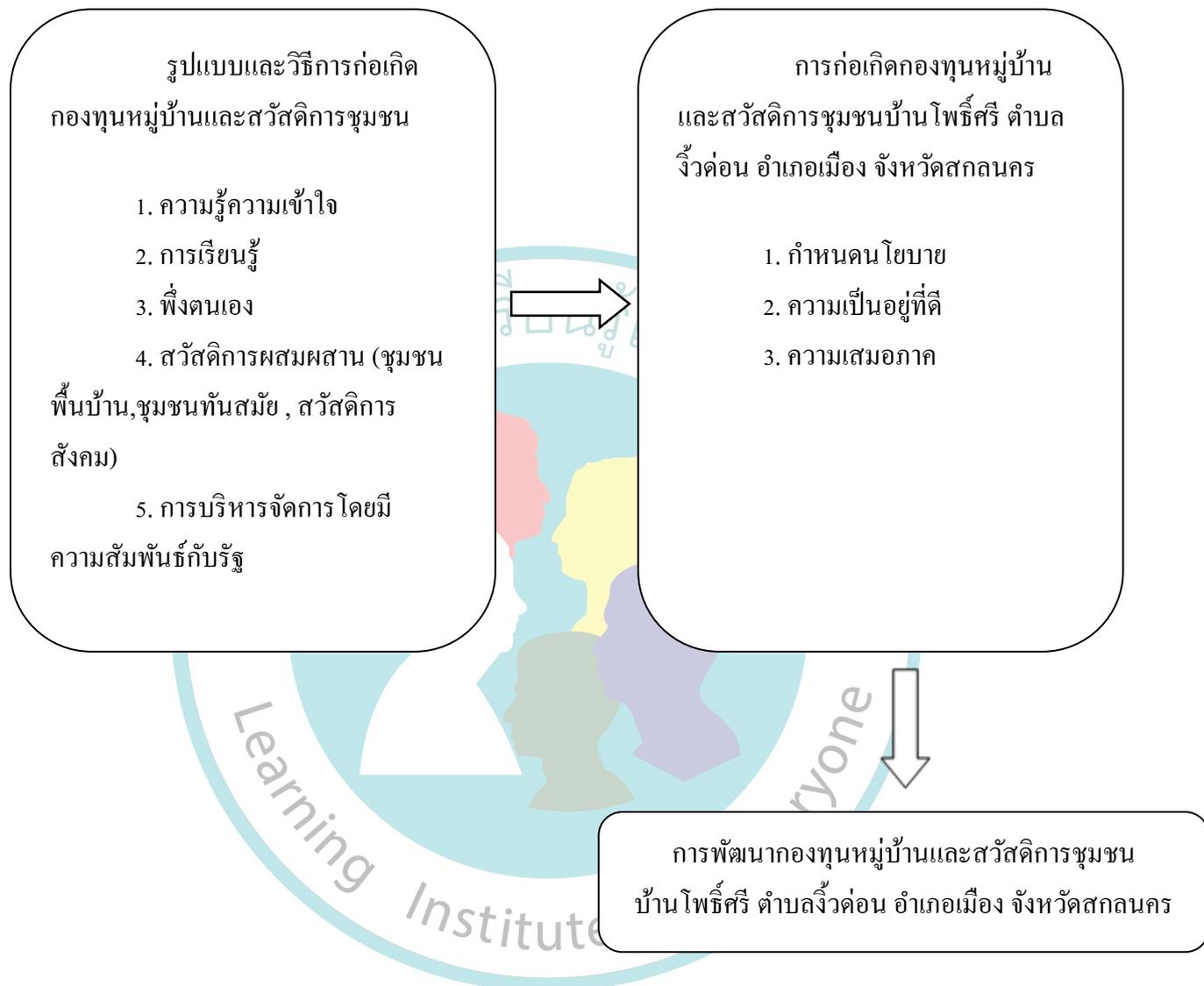
Friedman Benjamin. (2005, p, 2) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารเศรษฐกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ชุมชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของแนวคิดเศรษฐกิจ

พอเพียง เพราะจำทำให้การดำเนินงานด้านต่างๆ ของโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศผู้ศึกษา สรุปว่า ปัญหาของชุมชนมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอก เช่น การพัฒนาชุมชน การประกอบอาชีพ การเงิน อำนาจ ความร่วมมือ สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมแรงร่วมใจดำเนินการแก้ไขพัฒนา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การร่วมมือกันศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ร่วมกันวางแผนกำหนดนโยบาย หรือยุทธศาสตร์ ร่วมกันดำเนินการร่วมกันติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

กรอบความคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

รูปแบบในการวิจัย/วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษา บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ตามประเด็นที่ต้องการทราบ เป็นวิธีศึกษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายมิติจากสภาพความเป็นจริงในชีวิตและการปฏิบัติ เป็นการศึกษาเชิงลึกที่มีความละเอียด เทียงตรงและเชื่อถือได้ ทั้งนี้ให้ความสำคัญของการวิจัยข้อมูลภาคสนามมากที่สุด

โดยมีวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยหรือบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน ตามที่ผู้รู้ นักวิชาการและผู้ศึกษาได้เขียนและศึกษาไว้แล้ว

2. ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาโดยการเข้าสนามวิจัย เพื่อศึกษาสภาพจริงของชุมชนเป็นเบื้องต้น ในท้องที่ตำบลจี้วดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร โดยเฉพาะผู้วิจัยได้เลือกบ้านโพธิ์ศรี เป็นกรณีศึกษาด้วยเหตุผลที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2557 ถึงเดือนธันวาคม 2558 โดยแบ่งเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 เข้าสนามวิจัยติดต่อประสานงานกับผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) สร้างความคุ้นเคย ความสัมพันธ์ที่ดี แจงวัตถุประสงค์ วิธีการศึกษาและแนะนำตัวโดยใช้การเปิดเผยบทบาทในสถานภาพนักศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างละเอียดตั้งแต่ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านรวมทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมการเมืองการปกครองและสิ่งแวดล้อม ใช้เวลาประมาณ 2 เดือน

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้เข้าสู่สนามวิจัยโดยอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเข้าไปสัมพันธ์กับคนในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชาวบ้าน เพื่อสังเกตการณ์ พูดคุย สัมภาษณ์เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้อีกจำนวนหนึ่งใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

ระยะที่ 3 การดำเนินการวิจัยสืบเนื่องจากการเข้าสู่สนามวิจัย โดยทำการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามปลายเปิด (Open-ended questionnaire) ที่จัดเตรียมไว้อย่างกว้างๆซึ่งไม่ได้ยึดแนวคำถามอย่างเคร่งครัด แต่พยายามเจาะลึกในประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบในแต่ละประเด็น ซึ่งผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างเสรีตามแนวความคิดของตนเอง แต่ยังไม่ได้รับคำตอบจากการสัมภาษณ์บางประเด็น ผู้วิจัยจึงต้องสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ที่ปรึกษากองทุน แล้วนำข้อมูลไปให้ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) หรือไม่เพียงใด ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

ระยะที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูลทบทวนข้อมูลที่ศึกษามาสรุป นำมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัย ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน

ประชากรและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก(Key information) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้าน และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน นักวิชาการ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญรอง(General information) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านผู้อาวุโส ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกองทุนหมู่บ้านบ้านโพธิ์ศรี ตำบลวังด่อน อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก มีจำนวนทั้งสิ้น 28 ราย
 - 1.1 ประธานกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน1 ราย
 - 1.2 ผู้ใหญ่บ้านโพธิ์ศรี1 ราย
 - 1.3 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน10 ราย
 - 1.4 สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน10 ราย
 - 1.5 ประชาชนในท้องถิ่น 5 ราย
 - 1.6 นักวิชาการ 1 ราย
2. จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญรอง มีจำนวนทั้งสิ้น3ราย
 - 2.1 ปราชญ์ชาวบ้าน1ราย

2.2 ผู้อาวุโส1 ราย

2.3 ที่ปรึกษากองทุน1ราย

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก ดังนี้

1. เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น
2. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้ว่ด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

3. เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน หรือผู้ปฏิบัติงานกิจกรรมของกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

4. เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญรอง

1. เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในกิจกรรมกองทุนและสวัสดิการชุมชนที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกกองทุนและประชาชนทั่วไปของหมู่บ้านโพธิ์ศรี

2.เป็นผู้มีความพร้อมที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนของหมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้ว่ด่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เป็นทางการแบบมีโครงสร้าง (Structured interview) คือ การมีแบบคำถามการสัมภาษณ์ไว้อย่างครบถ้วน ในประเด็นที่ต้องการทราบคำตอบจากผู้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้สัมภาษณ์มีหลายคนก็ใช้แบบสัมภาษณ์เหมือนกันและแบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) คือ เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการถามตอบได้อย่างเต็มที่ ใช้คำถามยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม กล้องถ่ายรูป ตัวผู้วิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาภาคสนามเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2557 เป็นต้นไป ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถหาคำตอบของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลเป็น 5 ลักษณะ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม
2. ใช้เทคนิคสัมภาษณ์กับคณะกรรมการ สมาชิก ประชาชนทั่วไป ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคำถาม การแสดงความคิดเห็น ว่าเป็นอย่างไร เหมาะสมหรือไม่
3. ใช้เทคนิคสังเกต แบบสังเกต ในกลุ่มคณะกรรมการ สมาชิก และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไป การปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การกู้ยืมเงิน การส่งคืนเงินกู้ การออมเงิน
4. ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม ในรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน จุดเด่น จุดด้อย หรือมีรูปแบบจัดการอย่างไร
5. ใช้เทคนิคแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า พร้อมนัดหมายวันเวลา สถานที่ที่จะสัมภาษณ์ โดยการขออนุญาตบันทึกภาพถ่ายไว้เป็นหลักฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล(data analysis) เชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การแสดงความคิดเห็นข้อมูลภาคสนามจากการจดบันทึกหลังจากนั้นนำมาแยกประเภท จัดเป็นระบบหมวดหมู่แล้วจึงนำมาวิเคราะห์เป็นเบื้องต้น เป็นระยะๆ คล้ายวิธีอุปมัย คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่พบเห็น เช่น การปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุน การกู้เงิน การส่งคืนเงินกู้ การปฏิบัติตามระเบียบกองทุน การปันผลกำไร การช่วยเหลือในรูปแบบสวัสดิการต่างๆ การออมเงิน ซึ่งเป็นข้อสรุปในระดับหนึ่ง จากนั้นก็นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จากปรากฏการณ์แล้วจึงหาความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มที่เปรียบเทียบกันดังนี้

1. เปรียบเทียบเหตุการณ์ ประเภทต่างๆ บันทึกภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นประเภทตามข้อมูลที่สังเกตได้เช่น การประชุมคณะกรรมการ สมาชิก ในการปล่อยเงินกู้ การปันผลกำไรในรอบปี กิจกรรมต่างๆ

2. ขยายการเปรียบเทียบให้มากขึ้น โดยการเน้นเหตุการณ์ที่สำคัญพิจารณาจากเหตุการณ์อื่นที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งนอกเหนือจากประเด็นที่กำหนดไว้ และพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล แล้วสร้างข้อสรุป การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ ไม่ได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถานที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ของบ้านโพธิ์ศรี ตำบลวังค้อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2557-ธันวาคม 2558

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน

วัน / เดือน / ปี	กิจกรรม	สถานที่
พ.ค. – ธ.ค. 2557	ผู้วิจัยเข้าสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัย เพื่อศึกษา ข้อมูล ตำรา ปรินฤญาติพันธ์ อินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยต่างๆ
ม.ค. – ก.พ. 2558	ทบทวนวรรณกรรม / งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	บ้านพัก
มี.ค. 2558	พบประธานกรรมการที่ปรึกษาและกรรมการ	ศรป.สกลนคร
เม.ย. – ก.ค. 2558	ผู้วิจัยลงพื้นที่วิจัย(ภาคสนาม)เพื่อพบผู้นำ/ผู้รู้ในท้องถิ่น และเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในด้านกายภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับคนในหมู่บ้านรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลหลัก หลายครั้งเพื่อความสมบูรณ์ ปรับปรุงข้อมูลและร่าง งานวิจัย	บ้านโพธิ์ศรี

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน (ต่อ)

วัน / เดือน / ปี	กิจกรรม	สถานที่
ส.ค. 2558	นำรายงานวิจัยเสนอประธานกรรมการ ร่วมตรวจ	ศรป.สกลนคร
ก.ย. 2558	งานวิจัย เพื่อตรวจข้อบกพร่องที่พึงมีและลงพื้นที่วิจัย เพื่อให้ผู้รู้(Key informant)ได้ตรวจสอบอีกครั้งเพื่อความถูกต้อง	บ้านพักและชุมชนโพธิ์ศรี
ต.ค. 2558	พิมพ์ต้นฉบับ 3 บท และนำเสนอประธานกรรมการร่วมตรวจงานวิจัย	ศรป.สกลนคร

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพซึ่งเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน
2. แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

1. รูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

รูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน บ้านโพธิ์ศรี มีดังนี้

1. การเกิดพลังท้องถิ่น(ชุมชน) โดยผู้นำชุมชนพบปะพูดคุยในกลุ่มประมาณ 10 – 20 ครอบครัวเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนในรูปแบบการออมทรัพย์เป็นรายเดือนเพื่อนำทุนที่ออมได้ไปบริหารจัดการในรูปแบบการกู้ยืมไปประกอบอาชีพ พร้อมทั้งไปศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในแนวทางที่ต้องการนำมาปรับใช้ในครอบครัวตัวเอง

2. การสร้างเครือข่าย ด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ครอบครัวในหมู่บ้านสมัครเป็นสมาชิกจากครอบครัวละ 1 คน เป็นครอบครัวละหลายคน เพื่อเป็นการระดมทุนพร้อมทั้งขยายเกณนำไปสู่ที่อื่น ๆ

3. การจัดการกองทุนแบบผสมผสานระหว่างกองทุนชุมชนกับกองทุนจากภาครัฐ โดยการรวมทุนให้ได้มาก ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้กู้ยืมทุนไปประกอบอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ช่วยเหลือในรูปแบบสวัสดิการต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

ผลจากการวิเคราะห์การสร้างพลังท้องถิ่น ด้วยวิธีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนพบว่า การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชาวบ้านโพธิ์ศรี เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ผสมผสานกัน เพื่อให้ชุมชนได้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเองจนสามารถพึ่งพาตนเองได้

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการเรียนรู้ให้แก่มวลสมาชิก

ผลจากการวิเคราะห์การขยายเครือข่าย ด้วยวิธีการนำหลักคิดและกระบวนการทำงาน โดยมีหลักคิดว่าต้องมีการขยายเครือข่ายให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ศึกษา ปัจจุบัน เพื่อเป็นข้อมูลนำไปสู่อนาคตว่าจะอยู่จะจัดการกองทุนอย่างไร ดำเนินการตามศักยภาพ ชุมชน โดยเริ่มต้นจากการค้นหาคณะทำงาน ผู้รู้ ผู้นำ ในหมู่บ้านแต่ละเรื่องแต่ละด้าน เพื่อก่อให้เกิด แรงจูงใจและความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่มองปัญหาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา เพราะจะทำให้เกิด ความท้อแท้ใจต้องใช้ข้อมูลที่วิเคราะห์มาแล้วมาตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม และต้องสร้างคน รุ่นใหม่เพื่อสืบทอดต่อไป

ผลจากการวิเคราะห์การจัดการกองทุนแบบผสมผสานระหว่างกองทุนชุมชนกับกองทุน จากภาครัฐ ด้วยวิธีการนำทุนมารวมกันโดยใช้หลักการสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อเป็นระบบสร้าง ภูมิคุ้มกันให้แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน มีดังนี้

- 3.1. สมาชิก ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านที่ตั้งของกองทุนการเงินชุมชน นั้น ๆ
- 3.2. คณะกรรมการเป็นคณะบุคคลที่คัดเลือกมาจากสมาชิกในกองทุน จำนวนของ คณะกรรมการและระยะเวลาดำรงตำแหน่งขึ้นอยู่กับกฎระเบียบของกองทุน
- 3.3. กฎระเบียบของกองทุนเป็นข้อกำหนดในการตกลงกันที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางใน การปฏิบัติต่อกองทุนของสมาชิก
- 3.4. การบริหารจัดการ โดยภาพรวมจะเป็นไปตามข้อตกลง วัตถุประสงค์และเป้าหมายของ กองทุน
- 3.5. ยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินงาน การเสียสละ ความซื่อสัตย์ การไว้วางใจซึ่งกันและ กัน
- 3.6. การมีส่วนร่วม ออกความคิดเห็น เสนอความเห็นในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ต่อ ส่วนรวม
- 3.7. การออมหรือการระดมทุนของสมาชิก จะดำเนินตามกฎระเบียบของกองทุนที่กำหนด ไว้
- 3.8. การกู้ยืม การกู้ยืมเงินของกองทุนนั้นจะให้กู้ยืมเป็นรายบุคคล การค้ำประกันเงินกู้ จะมี การให้สมาชิกของกองทุนนั้นๆเป็นผู้ค้ำประกัน
- 3.9. ดอกเบี้ย การกู้ยืมเงินผู้กู้จะต้องเสียดอกเบี้ยตามอัตราที่กองทุนกำหนดไว้ในระเบียบ

3.10. ระยะเวลาและจำนวนเงินที่ส่งใช้ การกู้ยืมเงินกองทุนจะมีระยะเวลาในการส่งใช้คืนไม่เกิน 1 ปี

สรุป กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ถือเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาเพื่อสร้างแนวคิด การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองภายใต้แรงบันดาลใจของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังพบว่าวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน มีวิธีการเพิ่มเติมดังนี้

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกต ทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการจัดการ กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี มีดังนี้

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่าคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาบริหารจัดการกองทุนจะต้องเป็นคนที่เสียสละ ซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการอยู่ร่วมกันจึงต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ร่วมกัน วิถีชีวิตต้องเอาชีวิตเป็นตัวตั้งไม่ใช่เอาความคิดแบบแยกส่วนหรือการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามแบบวิทยาศาสตร์ที่ขาดการเชื่อมโยงทั้งการอยู่ร่วมกัน และความเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ

ผลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่าคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ได้รับการถ่ายทอดมาจะมีความหลากหลายไปตามบริบทของครอบครัว ชุมชน ครอบครัวหนึ่งเป็นสมาชิกได้หลายคนแต่การกู้ยืมเงินนั้นได้ครอบครัวละ 1 คน ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีความยืดหยุ่น ตามความสามารถหรือความถนัดของสมาชิกผู้ไปแล้วทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดตรงตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้

จากการสัมภาษณ์ประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี พบว่า การเรียนรู้ของสมาชิกกองทุนปฏิบัติได้ในชีวิตจริง สมาชิกที่เข้าอบรมหรือฝึกกิจกรรมต้องใช้ความจำและปฏิบัติตามหรือการเลียนแบบอย่างเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ได้หมายถึงการเลียนแบบอย่างเดียวกัน ในทางตรงกันข้ามผู้เรียนหรือผู้เข้าฝึกอบรมเมื่อทำเป็นแล้วจะมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์คิดแปลงหรือประยุกต์วิธีการ จึงเกิดความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง การเลียนแบบกองทุนที่ประสบความสำเร็จนั้นเป็นการฝึกบุคคลให้มีความช่างสังเกต โดยเฉพาะความคิดสร้างสรรค์และความละเอียดประณีต เนื่องจากกองทุนมีความหลากหลายจึงต้องเป็นคนช่างสังเกตแล้วไปทดลองทำตามจนกว่าจะได้ผลในแบบเดียวกันกับที่ต้องการได้ เช่น การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การเลี้ยงกบในกระชัง การเลี้ยงปลาในกระชัง นายปรีดา หาญมนตรี ประธานกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ได้นำหลักการที่ไปศึกษามานำมาปฏิบัติแล้วเกิดรูปธรรม

สามารถเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้ การเลียนแบบกองทุนที่ประสบความสำเร็จจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจ ช่วยเอื้อให้เกิดการพัฒนาที่มาจากการเรียนรู้ การเลียนแบบ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นวิธีการที่กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริงและเป็นรูปธรรมมากกว่า เช่น การเลี้ยงกบในกระชัง การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง สามารถทำได้และได้ผลตอบแทนดี

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี พบว่า มีกิจกรรมเกิดขึ้น ดังนี้

1. การเกษตรและสิ่งแวดลอม ได้แก่ การอนุรักษ์ป่าชุมชนในหมู่บ้านไว้เป็นที่พักผ่อนและปอดของชุมชน เป็นที่ออกกำลังกาย จัดกิจกรรมวันเดือนสามออกใหม่สามคำ

2. การออมทรัพย์และสวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในหมู่บ้าน ปัจจุบันมีทุนหมุนเวียน 2,000,000 บาท สมาชิกได้รับสวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาล ค่าช่วยเหลือสมาชิกเสียชีวิต ทุนการศึกษา ทุนกู้ยืมประกอบอาชีพ

2. แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

การประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกองทุนทำให้ทุกครัวเรือนเข้าใจ และทราบความก้าวหน้าของกองทุนมีระเบียบของกองทุนอยู่ทุกครัวเรือน มีการจัดประชุมให้สมาชิกได้เข้าร่วมและรับข้อมูลการทำงานของกองทุนประเมินความรู้ความเข้าใจของสมาชิกกองทุนเพื่อนำมาเป็นแนวทางการพัฒนากองทุนบูรณาการสวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารข้าว กองทุนหมู่บ้าน กองทุนบุญ กลุ่มฌาปนกิจศพ และกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ พัฒนารฐานของกองทุนให้เข้มแข็งด้วยการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนให้มาร่วมสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนมากขึ้นหรือมาจัดสวัสดิการร่วมกัน พัฒนาการบริหารจัดการกองทุนและคณะกรรมการอยู่ตลอด พัฒนาการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการ พัฒนาการประชุมของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมีการขยายประเภทสวัสดิการให้ครอบคลุมมากขึ้น

วิเคราะห์ขีดความสามารถของกองทุนสวัสดิการชุมชนว่าสามารถจ่ายสวัสดิการตามระเบียบที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ในระยะยาว จัดกิจกรรมวิธีการที่จะเพิ่มทุนให้มากขึ้นเชิญชวนผู้แทนหน่วยงานภาคี หน่วยงานท้องถิ่นมาเป็นสมาชิกที่ปรึกษา มีการศึกษาดูงาน เพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิกและคณะกรรมการเพื่อพัฒนากองทุน พัฒนาระบบข้อมูล พัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ สร้างจิตสำนึกของสมาชิกให้เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ

สร้างเวทีเชื่อมโยงองค์กรชุมชนและหน่วยงานภาคี เพื่อให้มีการทำงานร่วมกันมากขึ้น ขณะทำงานมีการพบปะหารือกันอย่างสม่ำเสมอ สรุบบทเรียน การทำงาน ผลการทำงานในหมู่บ้าน เพื่อขยายผล เป็นแบบอย่างไปสู่พื้นที่อื่นๆ

การตั้งเป้าหมายร่วมกันเพื่อป้องกันความแตกแยกและการจัดการที่ไม่ดีของ คณะกรรมการกองทุน การจัดลำดับความสำคัญของผู้กู้ตามความจำเป็นและความเดือดร้อนเพื่อให้ กองทุนตอบสนองความต้องการอย่างเต็มประสิทธิภาพ การมีวินัยในการกู้ การมีระบบค้ำประกัน ในกลุ่มและการจัดการความรู้

1. การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน ให้แก่ คณะกรรมการ สมาชิก โดยวิธีการดังนี้

จากการสนทนากลุ่มและการสังเกต พบว่ากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้าน โปธิศรี มีวิธีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการและสมาชิก

1.1 จัดองค์กรแต่ละกลุ่มสมาชิก มีการดำเนินการด้วยวิธีคิด วิธีปฏิบัติหรือจัดการ ให้มีคุณค่า เป็นตัวของตัวเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และที่สำคัญคือ ให้โอกาสทุกคนได้ แสดงออกถึงพลังศักยภาพของตนเอง

1.2 จัดส่งเสริมและสร้างระบบสวัสดิการแก่สมาชิก ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยาม ทุกข์ยาก เจ็บป่วย เสียชีวิต อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีอยู่มีกินความสุขตามอัตภาพ

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการ ชุมชนบ้านโปธิศรี สามารถจัดการตนเองได้ โดยไม่ได้ถูกกำหนดรูปแบบมาจากภายนอก แต่ถูก สรรค์สร้างขึ้นจากภายในกองทุนตนเอง ซึ่งมีศักยภาพและพลังอำนาจของตนเองที่หลากหลายการ เรียนรู้ให้เกิดปัญญาในการจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้

2. การแก้ปัญหาของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

ผลการวิจัยพบว่าปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน ในทัศนะของแกนนำสถาบันการเงินชุมชนคือปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นปัญหาทั้งในด้านการ บริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชน และปัญหาจากความต้องการที่จะพัฒนากองทุนไปสู่การ เป็นสถาบันการเงินชุมชน โดยมีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ด้านผู้นำ เช่นคณะกรรมการไม่มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดการเทคโนโลยี สมัยใหม่ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ ระบบบัญชี ที่เหมาะสมกับการขยายตัวของการทำงานธุรกรรม ทางการเงิน ขาดทักษะการประสานงาน การติดตามข่าวสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ด้านสำนักงานและอาคารสถานที่พบว่า มีปัญหาในด้านระบบโปรแกรมการใช้งานทางคอมพิวเตอร์ การขาดอุปกรณ์สำนักงาน ขาดอาคารสถานที่ทำการที่มีความเหมาะสมหรือถาวร ระบบการจัดเอกสารไม่มีความชัดเจน

3. ด้านการบริหารจัดการ เช่น ขาดการประชุมสัมพันธ์ การประชุมปรึกษาหารือ และความช่วยเหลือจากสำนักงานกองทุน ขาดเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครในการดำเนินการทำให้งานหรือระบบบัญชีขาดความต่อเนื่อง ขาดการติดตามประเมินและระบบติดตามหนี้ค้ำ

4. ด้านสมาชิก เช่น สมาชิกขาดการจัดวินัยทางการเงินของตนเองส่วนหนึ่งมีการใช้ผิดวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มีการค้างชำระหนี้ ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและยังขาดการประชุมหารือ

5. ด้านเงินทุน เช่น ขาดทุนหมุนเวียนในอัตราที่เหมาะสม ขาดทุนสำรองในการบริหารจัดการ

6. ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. ด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น ความไม่ชัดเจนของกฎหมายเกี่ยวกับสถาบันการเงินโดยตรง

3. การศึกษาเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากองทุนให้ยั่งยืน ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการพัฒนามี 2 ส่วนที่สำคัญ คือ

ส่วนที่ 1 ปัจจัยภายใน

ด้านบุคลากร ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า การดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ต้องมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านการจัดการข้อมูล เพิ่มศักยภาพของคณะกรรมการ ปลูกจิตสำนึกให้รู้จักเสียสละ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษางานเพื่อปรับแผนบทบาท ภารกิจ กำหนดหลักเกณฑ์ของการเข้าถึงกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน สำหรับผู้ที่มีความสนใจ หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหาให้ตรงประเด็น เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก ควรมีการจัดประชุมสมาชิกอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้สมาชิกทราบถึงผลการดำเนินงานกองทุนและมีการประชุมสัมพันธ์การดำเนินการกองทุนทุกเดือนทางหอกระจายข่าวหมู่บ้านหรือประชุมสัมพันธ์ในขณะที่เก็บเงินออมในแต่ละเดือน

ผลการสนทนากลุ่ม พบว่า ควรจะมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนปีละ 1 ครั้ง และแจ้งให้สมาชิกทราบวันที่จ่ายเงินปันผล

ส่วนที่ 2 ปัจจัยภายนอก

ด้านงบประมาณ ผลจากการวิเคราะห์ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกการสนทนากลุ่มทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับงบประมาณของกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี พบว่างบประมาณในการจัดตั้งมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลปัจจุบันทุน 2,000,000 บาท และเงินสมทบกองทุน 200,000 บาท จากเงินสะสมในการปันผลในแต่ละปีตามข้อกำหนดของระเบียบที่ตั้งเอาไว้

จากการสัมภาษณ์ พบว่า สมาชิกอยากจะได้เงินทุนหมุนเวียนให้มากกว่าปัจจุบันเพราะว่ากู้เงินไปประกอบอาชีพแล้วนั้นน้อยเกินไป (บุญสวม คุณรักษ์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในกรณีงบประมาณนั้นถ้าทางกองทุนหรือคณะกรรมการสามารถกู้ยืมจากสถาบันการเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำแล้วนำมาสมทบกับเงินในกองทุนแล้วให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยพอดีจะทำให้สมาชิกนั้นมียอดกู้ที่สูงขึ้นสามารถนำไปลงทุนประกอบอาชีพตามที่แจ้งในวัตถุประสงค์ของกู้ (อัมพร มีผล, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มีนาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า สมาชิกอยากจะให้ส่งเงินกู้ยืมคืน แบ่งเป็น 2 งวด ได้หรือไม่ เพราะว่าจะทำให้การส่งใช้แบ่งเบาภาระลงไปบ้าง เพราะว่าการลงทุนบ้างอย่างอาจจะได้รับผลตอบแทนช้าหรือกำไรน้อย (ไมตรี งอยหกล้า, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 มีนาคม 2558)

4. การพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชนให้ยั่งยืน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต ทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาด้านสวัสดิการของกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี การจัดสวัสดิการของกองทุนนั้น ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ทุกข้อ คือ ปัจจุบันจัดสวัสดิการ ตั้งแต่การตาย ทุนการศึกษาบุตรสมาชิก แต่ยังมีน้อยสมาชิกเห็นสมควรเพิ่มสวัสดิการในแต่ละด้านให้มากขึ้น เช่น ทุนเพื่อประกอบอาชีพ ทุนค่ารักษาพยาบาล และเห็นสมควรเพิ่มสวัสดิการให้มากขึ้นกว่าเดิม หรือการนำดอกผลของกองทุนนำมาจ่ายในรูปแบบเงินปันผล เป็นกองทุนสาธารณะประโยชน์ หรือรูปแบบเงินกู้ยืม

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกองทุนควรจัดให้มีรูปแบบการดำเนินงานให้ครอบคลุม สมาชิกทุกคนในชุมชน สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล หรือดูแลสุขภาพประจำปี (สุบิน ศรีดาแก้ว, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 มีนาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกองทุน การจัดสวัสดิการนั้นสมควรพิจารณาเรื่องทุนการศึกษา ทุนยากจน ประพฤติดี เรียนดี เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับบุตรสมาชิก(ดาวรัชดา ผาใต้, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกองทุน เห็นควรจัดตั้งกองทุนพัฒนาอาชีพ ด้านการจัดหาพันธุ์ข้าว พันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพดี กองทุนปุ๋ย มาเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก (นวม ไชยวงศ์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2558)

จากการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป การจัดสวัสดิการนั้นเห็นควรให้กับผู้ยากลำบากทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก เช่น เงินช่วยเหลือ สิ่งของช่วยเหลือทั้งอุปโภค บริโภค ส่งเสริมศักยภาพแก่ผู้ยากลำบากตามความสามารถเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี (มีชัย กลางกำจัด, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2558)

การพัฒนาด้านสวัสดิการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรีนั้น การวางแผนการจัดสวัสดิการ โดยการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ ครอบครัวและชุมชนร่วมกันพิจารณาให้สวัสดิการแก่ผู้รับบริการครอบครัวหรือชุมชน โดยที่จะได้สวัสดิการ ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม การดำเนินการจัดสวัสดิการภายใต้ผลการประเมินสถานะความต้องการและความจำเป็นหรือปัญหาของผู้รับบริการและการจัดความสำคัญ กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ งบประมาณ แต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบและประชุมชี้แจงผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจตรงกัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษา บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร โดยนำหลักการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำสรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษา บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาเป็นข้อสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครผลการวิจัย พบว่า

1.1 การเกิดพลังท้องถิ่น (ชุมชน) ด้วยวิธีการที่มีครอบครัวในหมู่บ้านประมาณ 10-20 ครอบครัว ได้เริ่มเรียนรู้ พุศุคยแนวทางในการแก้ปัญหา การรวมกลุ่มค้นหาที่มาหรือประวัติศาสตร์ของตนเองว่าทำไมถึงยากจน เป็นหนี้เป็นสิน ต้องออกไปหางานทำต่างถิ่น รับจ้างหาเงินมาใช้หนี้ จึงร่วมกันตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น โดยวิธีการออมวันละบาทต่อครอบครัวเพื่อเป็นทุนเริ่มต้นในการบริหารจัดการ ด้วยการไปศึกษาดูงานชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกองทุนและสวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มเครือข่ายอินแปง บ้านหนองสะโน อำเภอกุศุดาบ จังหวัดสกลนคร

จนเกิดความรู้รูปแบบและวิธีการที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพต่างๆในแต่ละด้าน

1.2 การสร้างเครือข่าย ขยายแกนนำ ขยายสมาชิกให้ครอบคลุมทุกคนทุกครัวเรือนภายในหมู่บ้านหรือตำบล สร้างจิตสำนึกของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิก ขยายแหล่งทุนที่จะมาหนุนให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น

1.3 การจัดกองทุนแบบผสมผสานระหว่างกองทุนชุมชนกับกองทุนภาครัฐการรวมกลุ่มกองทุนเพื่อให้สมาชิกมีโอกาสกู้ยืมเงินประกอบอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้ทุนสวัสดิการแก่สมาชิก เช่น ทุนการศึกษาบุตร ค่ารักษาพยาบาล ค่าปลงศพ คนพิการ

2. แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวค่อน อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัย พบว่า

2.1 ด้านบุคลากร เพิ่มศักยภาพของคณะกรรมการบริหารกองทุน พัฒนาความรู้ด้านการบริหารจัดการการฝึกอบรม กำหนดการสร้างองค์ความรู้ในด้านต่างๆทั้งของคณะกรรมการบริหารและสมาชิกกองทุน กำหนดให้มีขบวนการการสร้างความรู้ โปร่งใส ตรวจสอบได้ มอบหมายภารกิจให้เหมาะสม ตามความถนัดของแต่ละคน

2.2 ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ ดำเนินการเตรียมสำนักงาน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำงาน มีความพร้อม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่มวลสมาชิกและประชาชน กำหนดให้ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนต้องเป็นเอกเทศสมาชิกเข้าถึงได้สะดวก

2.3 งบประมาณ ขอรับงบประมาณสมทบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระดมทุนหรือสมทบจากสมาชิกในรูปแบบเงินออมแต่ละเดือน

2.4 รูปแบบการดำเนินการ รูปแบบการดำเนินงานให้ครอบคลุมสมาชิกทุกคน

2.5 กิจกรรมและวิธีดำเนินการ ขั้นตอน การดำเนินงานจัดทำระบบการจัดทำข้อมูล การพัฒนาข้อมูลของกองทุนให้ถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน ตรวจสอบการบริหารกองทุนอย่างต่อเนื่อง กำหนดให้มีการจัดทำรายงานด้านการเงิน การดำเนินงานต่างๆให้สมาชิกทราบ

2.6 ความร่วมมือของชุมชน กำหนดกระบวนการทำประชาคม เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น กำหนดแนวการรับทราบข้อมูลข่าวสารกองทุน การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานผ่านหอกระจายข่าว แผ่นพับ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดชุมชนเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งกองทุนสามารถส่งเสริมให้ชุมชนช่วยเหลือตัวเองได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรักความสามัคคีทำงานร่วมกันในชุมชน เอื้ออาทร ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ มีแผนชุมชนในการพัฒนา นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนโพธิ์ศรีเกิดการพึ่งตนเอง สมาชิกนำเอาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เข้า

กับสังคมปัจจุบัน นำประสบการณ์ของแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้สามารถถ่ายทอดไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านความคิด จิตสำนึก ความสมัครใจ ชาวบ้านโพธิ์ศรีได้มีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มีการตัดสินใจ มีการวางแผนแก้ไขปัญหา อาศัยวัฒนธรรมเป็นตัวการดำเนินงานในการพัฒนาท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผล ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 “เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการก่อเกิดกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวัดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร” ในด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อมของการดำเนินงานการจัดการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน คือ การทำให้นโยบายในการจัดตั้งกองทุนมีความชัดเจนเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชน กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนปัจจุบันข้อจำกัดเรื่องอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมในการดำเนินงาน ด้านสวัสดิการ ไม่เป็นระบบ บุคลากรที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบางส่วนต้องได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของกองทุน งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนยังไม่เพียงพอ การให้ความช่วยเหลือยังจำกัดอยู่ในเฉพาะกลุ่มสมาชิกความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือมีความสอดคล้องของแนวทางปฏิบัติ ความสามารถในการบริหาร โครงการตรงตามวัตถุประสงค์ ขอบเขต ภาระหน้าที่ ผู้รับผิดชอบ การกำหนดขั้นตอน ระยะเวลา ความชัดเจน เป็นข้อมูลที่พอดี

จากการที่บ้านโพธิ์ศรีได้จัดสวัสดิการชุมชนของตนเอง โดยบูรณาการสวัสดิการ 3 ระดับ ประกอบด้วย สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ทั้งนี้ได้บูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตไว้ร่วมกัน ตั้งแต่การศึกษา สุขภาพ เศรษฐกิจความมั่นคงในชีวิต ที่อยู่อาศัย และการบริการชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายสวัสดิการของปวยอึ้งภากรณ์ (2542) ที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดถึงตาย สมควรที่จะได้รับการดูแลให้เกิดคุณภาพแห่งชีวิต แต่ข้อคำถามเกิดขึ้นตามมาว่า ใครจะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลจัดการสวัสดิการเหล่านั้น ซึ่งยุคดั้งเดิมในอดีตก่อนยุคแห่งความทันสมัย ชาวบ้านสามารถดูแลจัดการกันเองด้วยตัวของชาวบ้านเอง โดยอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ตลอดจนอาศัยความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติสร้างคุณค่าในการรักษาธรรมชาติให้คงทนข้ามกาลเวลา โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชาวทะเลผู้เป็นต้นกำเนิดแห่งการรวมกลุ่มมีความใกล้ชิดในการหาอยู่หากิน และมีความเชื่อให้ความเคารพต่อผี ซึ่ง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544) กล่าวว่า การที่ชาวบ้านสามารถ

สามารถดูแลจัดการกันเองด้วยตัวของชาวบ้านเองนั้นเป็นลักษณะอนาธิปไตยที่ชาวบ้านมีเสรีภาพในการจัดการตนเองอย่างอิสระ ทำให้ลักษณะของสวัสดิการที่มีในชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคดั้งเดิม ส่วนใหญ่เป็นสวัสดิการของชุมชนพื้นบ้านที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นฐานในการดำรงชีวิต แต่หลังจากการเข้ามายุคแห่งความทันสมัย สวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้ถูกทำลายลงไป จากการจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐ ชาวบ้านจึงกลายเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือความช่วยเหลือจากรัฐ ในขณะที่ตัวชาวบ้านเองก็มุ่งสร้างเศรษฐกิจของตนเองตามแนวคิดความเชื่อความตามกระแสแห่งความทันสมัยที่รัฐใช้เป็นฐานคิด ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรของชุมชนเพื่อให้ประโยชน์ส่วนตนเพิ่มขึ้น ซึ่งไม่แตกต่างจากผลการศึกษาของ สุนันท์ โพธิ์ทอง (2543) ที่เห็นว่าการที่รัฐจัดสวัสดิการสังคมเพื่อชุมชนได้ก่อให้เกิดวิกฤตในการทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิม และจิตสำนึกสังคม แต่ที่ชาวบ้านจะรู้เท่าทัน ก็เกิดวิกฤตชีวิตจนหาทางออกไม่ได้ ความเป็นมาเกิดขึ้นจากการตัดสินใจของสมาชิกของชุมชนเอง จากการค้นหารากเหง้าของตนเอง ทำนองเดียวกับการศึกษาของ คิลแพทริก (Kilpatrick, 2000) ที่เห็นว่าผู้กำหนดนโยบายของชุมชนควรเป็นสมาชิกของชุมชนที่ต้องแสดงบทบาทในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนของตนเอง ถึงแม้ว่าในกรณีของชุมชนบ้านโพธิ์ศรี การรวมกลุ่มของชาวบ้านจะเกิดขึ้นจากการกระตุ้นและการสนับสนุนจากนักวิชาการภายนอกก็ตาม แต่ก็ใช่นักวิชาการสายวัฒนธรรมและความเข้าใจบริบทของชาวบ้าน และการตัดสินใจก็เกิดจากชาวบ้านเองหลังจากนั้นจึงพบว่าชุมชนมีพลังอำนาจของตนเอง ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลในชุมชน องค์ความรู้วัฒนธรรมและความหลากหลาย โครงสร้างการจัดการ และความเป็นชุมชนและการสื่อสาร ซึ่งชุมชนบ้านโพธิ์ศรีได้ใช้พลังอำนาจเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการจัดสวัสดิการของตนเองขึ้น โดยผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านกับสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มีฐานคิดจากการสร้างรายได้เพื่อการสะสมทุน และสวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐ ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อการจัดกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนของตนเองให้ครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และการเกิดความเป็นอยู่ที่ดีของหมู่วมวลสมาชิกสำหรับสวัสดิการชุมชนของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีที่มีลักษณะของการผสมผสานสวัสดิการ 3 ระดับ ประกอบด้วย สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมนั้น เป็นไปในทำนองเดียวกับการศึกษาของ ชัยวัฒน์ หน่อรัตน์ (2545) ที่เห็นว่าสวัสดิการในชุมชนมีรูปแบบของการประกันชุมชน การบริการชุมชน และการอนุเคราะห์ชุมชน เกิดขึ้นจากการพึ่งพากันเองของชุมชน การพึ่งพา ระบบกึ่งรัฐ และระบบทุนเป็นองค์ประกอบ รวมผลการศึกษาของบล็อดสัน (Blockson, 2002) ที่พบว่า การจัดการชุมชนไม่ได้เกิดจากชุมชนโดยเอกเทศโดดเดี่ยว หรือเป็นหน่วยอิสระ แต่ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ กับรัฐ และตลาดด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การผสมผสานของสวัสดิการทั้ง 3 ระดับของชุมชนบ้านโพธิ์ศรี พบว่ามีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นพื้นฐานและมีความเข้มข้นในระดับสูงกว่า

สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ซึ่งสามารถศึกษาได้จากองค์ประกอบของสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี โดยสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีการวางยุทธศาสตร์เริ่มต้นจากการสร้างสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเพื่ออยู่เพื่อกิน จากนั้นจึงขยายยุทธศาสตร์ต่อยอดไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากการทำวิสาหกิจชุมชน จนถึงการสร้างความมั่นคงในชีวิตจากการสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ พบว่าสวัสดิการที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนยังขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชนว่าจะจัดสวัสดิการด้านใดเป็นลำดับก่อนหลัง นอกเหนือจากการสร้างฐานสำหรับการอยู่การกิน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอรทัย อาจอ่ำ (อ้างถึงใน ภูเขา ศรีวิลาส, 2539) ที่ทำการศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการที่เป็นรูปธรรมที่นอกเหนือการพึ่งพาจากรัฐ เช่น การตั้งศูนย์เด็กเล็ก การส่งเสริมรายได้ให้กับกลุ่มสตรี การให้ทุนการศึกษา และการจัดตั้งกองทุนฯ สำหรับการศึกษาของปรารถนา จันทร์พันธ์ (2534) ทำการศึกษาการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ สามารถตอบสนองทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นรูปแบบของสวัสดิการชุมชนที่หลากหลายแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นไปในการทำงานด้วยความเห็นของ สุรพลพานิช (2546) ที่เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด และมีมาตรฐานที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดสวัสดิการจึงต้องมีลักษณะของความหลากหลายแตกต่างกันไปด้วย ในขณะเดียวกันสวัสดิการของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีที่ปรากฏยังมีการผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น สวัสดิการชุมชนทันสมัยที่เน้นการสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการสะสมทุน และสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดไว้ด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การรวมกลุ่มออมทรัพย์มีการนำแนวคิดของการสร้างเศรษฐกิจตามความทันสมัย ผสมผสานกับวิถีชีวิตดั้งเดิมเกี่ยวกับวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงบางชุมชนมีการนำกองทุนหมู่บ้านที่รัฐจัดให้เข้าบริหารจัดการร่วมกัน สวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐนั้น พบว่าสวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐยังมีความจำเป็นสำหรับสมาชิกที่ไม่สามารถจัดการได้ เช่น สวัสดิการด้านสุขภาพในกรณีเจ็บป่วยอย่างรุนแรงหรือโรคปัจจุบันทันด่วน และสวัสดิการด้านการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นข้อกำหนดทางกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากนี้ สวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องก็มีความจำเป็นตามยุคสมัย แต่หากการพิจารณาการผสมผสานสวัสดิการในระดับของชุมชนเครือข่าย จะพบว่าระดับของความแตกต่างของการผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่ง โดยเฉพาะสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดไว้ในระดับท้องถิ่น ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น จะมีความแตกต่างกันสูง หากชุมชนใดมีผู้นำการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารมีความเข้าใจอุดมการณ์แนวคิดความเชื่อของชุมชนนั้นก็จะมีโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณสูง ซึ่งไม่แตกต่างจากผลการศึกษาของ

ปรัชญา ศรีภา (2540) ที่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งได้ โดยการจัดการแบบอิสระนี้เป็นไปตามแนวคิดหลังความทันสมัยของการจัดสวัสดิการที่ให้ความสำคัญกับอำนาจของกลุ่มที่มีความแตกต่างหลากหลายและรัฐควรลดบทบาทความสำคัญลง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีกรพึ่งพิงสวัสดิการสังคมจากรัฐอยู่เป็นระบบที่พึ่งตนเองได้

การที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีสามารถสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนของตนเองได้ โดยมีองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์สำหรับการดำรงชีพเป็นตัวตั้งนั้น ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีไม่ได้แยกส่วนความสัมพันธ์ของชีวิตของเป็นส่วนๆ แต่ได้รวมความสัมพันธ์ในเชิงสถาบันทุกระดับไว้ด้วยกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงเครือข่าย โดยเริ่มต้นจากการที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีได้วางยุทธศาสตร์หลัก ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายการสร้างความมั่นคงทางด้านปัจจัย 4 สำหรับการอยู่การกิน และการดำรงชีวิตของครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่ได้รับการดูแลแก้ไขให้สามารถดำรงสภาพความเป็นอยู่ครอบครัวให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ โดยที่สมาชิกในครอบครัวมิของอยู่ของกิน ไม่เคลื่อนย้ายตัวเองออกไปอยู่สังคมภายนอก ในขณะเดียวกัน เมื่อครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ ในแต่ละชุมชนเองก็มีโอกาสในการกลับมาสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีการสร้างกำลังใจให้แก่กันและกันได้ หากมีการจัดการหรือสร้างโอกาสให้เกิดขึ้น โดยในกรณีของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีได้สร้างระบบความสัมพันธ์เชิงสถาบันในระดับชุมชนให้มีการพบปะพูดคุย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ถ่ายทอดมาสู่ระดับชุมชน ทำให้ชุมชนมีระบบการจัดการของตนเอง สามารถสร้างระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เกิดเป็นการทำวิสาหกิจชุมชน และการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ จากนั้นมีการยกระดับการเรียนรู้มาสู่การจัดการ โดยมีโครงสร้างการจัดการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม สามารถพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ มีการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นไปในการทำงานเกี่ยวกับการศึกษาของ พิรยา หาญพงศ์พันธ์ (Peeraya Hanpongpanth, 2002) ที่เห็นว่ากระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องประกอบด้วย การถ่ายทอดความรู้ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาสม่ำเสมอ มีการพัฒนาตนเอง และ การพัฒนาตนเอง แต่ในกรณีของการพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีนั้น จะครอบคลุมการพึ่งตนเองทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน ซึ่งการที่ชุมชนสามารถสรรค์สร้างยุทธศาสตร์ และนำไปปฏิบัติได้ จนกลายเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไม่อยู่ในภาวะเชิงสถิติ แต่ปรับตัวเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต มีการจัดการความสัมพันธ์ใหม่ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ซึ่ง คาปรั้า (Capra อ้างถึงใน อรศรี งามวิทยาพงษ์, 2546) กล่าวว่า การปรับตัวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นลักษณะของระบบของสิ่งที่มีชีวิตที่ต้องมีการเคลื่อนไหว จึงทำให้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีชีวิตที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา การที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็น

ระบบที่พึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายนั้น เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีทุนทางสังคมทั้งที่เป็นทุนทางบุคคล ทุนทางทรัพยากร และทุนที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถแสดงถึงพลังอำนาจของเครือข่าย โดยเฉพาะทุนที่เป็นรากฐานของเครือข่าย คือ องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ในลักษณะของความรู้ฝังลึกอยู่ในตัวผู้รู้ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน บ้านโพธิ์ศรีอาศัยการเรียนรู้ที่เห็นความเป็นไปของตนเองในอดีตจากผู้เฒ่าผู้แก่เหล่านั้น จนกระทั่งฟื้นฟู และพัฒนามาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองได้ โดยผสมผสานกับองค์ความรู้จากความทันสมัย จนเกิดความรู้ใหม่ๆ ตามมา สามารถนำมาใช้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นพลวัตได้ นอกจากนี้ บ้านโพธิ์ศรีมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันมาตั้งแต่อดีตเข้ามาเป็นรากฐานของระบบการพึ่งตนเองในระดับชุมชน และเครือข่าย โดยที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีได้ร่วมกันสร้าง โครงสร้างการจัดการที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดความยั่งยืนตามมา จากลักษณะการปรับตัวอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ดังกล่าว

ในกระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีพบว่าชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีการจัดการตนเองโดยอิสระ ไม่ได้ถูกบังคับควบคุมจากบุคคล หน่วยงาน หรือสถานการณ์ใดๆ ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีพลังอำนาจของตนเอง โดยเฉพาะการจัดการสวัสดิการชุมชนของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปตามการศึกษาของ คิลพาทริก (Kilpatrick, 2000) ที่เห็นว่าสมาชิกของชุมชนต้องแสดงบทบาทในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของชุมชนของตนเอง ถึงแม้ว่าในการตัดสินใจด้วยตนเองนั้น จะได้รับอิทธิพลจากสถานการณ์ภายนอก ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองก็ตาม โดยที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีได้นำสถานการณ์ภายนอกเหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ว่าจะทำให้เกิดประโยชน์กับการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการได้อย่างไร

อย่างไรก็ตาม ความเป็นอิสระในการจัดการตนเองของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีก็ไม่ได้เป็นอิสระแบบเบ็ดเสร็จ เนื่องจากชุมชนบ้านโพธิ์ศรีไม่สามารถจัดการสวัสดิการบางอย่างได้ดีเท่ากับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรัฐ เช่น การจัดการสวัสดิการด้านสุขภาพในกรณีปัจจุบันทันด่วน หรือแม้กระทั่งสวัสดิการด้านการศึกษาที่มีข้อกำหนดบังคับตามกฎหมาย ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีก็ไม่สามารถจัดการตนเองได้อย่างอิสระ แต่ต้องยอมรับสวัสดิการสังคมจากรัฐ ซึ่งไม่แตกต่างจากการศึกษาของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543) ที่พบว่าชุมชนที่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอ หากการดำเนินการใดๆ ที่เกินความสามารถของชุมชนแล้ว ก็ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน นอกจากนี้ ในกระบวนการจัดการสวัสดิการของชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังไม่ได้อยู่ตามลำพัง แต่มีความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอก โดยเฉพาะนักวิชาการ หากนักวิชาการเหล่านี้มีความ

เข้าใจในการทำงานของชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ก็จะทำหน้าที่ให้ความรู้จากภายนอกที่หมู่บ้านยังไม่มี หรือยังขาดประสบการณ์อยู่ หรือทำการกระตุ้นให้หมู่บ้านได้คิดจัดการด้วยตนเอง

การสืบทอดแนวคิดความเชื่อของสวัสดิการ

การที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีสามารถจัดการสวัสดิการของตนเองได้ อันเนื่องมาจากการที่ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีมีพลังอำนาจเป็นของตนเอง สามารถกำหนดแนวทางการจัดการสวัสดิการด้วยตนเอง ผ่านการร่วมปรึกษาหารือร่วมกัน เรียกว่าเป็นกระบวนการจัดการแบบรวมหมู่ และมีการจัดการแบบอิสระ โดยไม่ถูกบังคับควบคุมใดๆ ทำการจัดสวัสดิการชุมชนที่บูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และการผสมผสานสวัสดิการ 3 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้านสวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายของความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในหมู่บ้านนั้น ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีไม่ได้คิดคำนึงถึงเป้าหมายเฉพาะยุคสมัยของตนเองเท่านั้น แต่ยังก้าวไปถึงการสืบทอดแนวคิดความเชื่อไปสู่รุ่นลูกหลานให้สามารถดำรงเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชนไว้ ให้ความยั่งยืนต่อไป โดยการสร้างกลุ่มเด็กอัครถิ่นขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานที่อยู่ในระบบการศึกษาในระบบ ได้มีโอกาสสัมผัสเรียนรู้ใกล้ชิดกับความเป็นไปของธรรมชาติสามารถเข้าใจความเกี่ยวพันของวิถีชีวิตกับธรรมชาติ ไม่ห่างเหินออกไปจากท้องถิ่น จนหลงเข้าไปในกระแสสังคมทันสมัยแบบไม่ลืมหูลืมตา จึงกล่าวได้ว่าสวัสดิการในเชิงเป้าหมายของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีต้องการสืบทอดแนวคิดความเชื่อข้ามยุคสมัยให้เกิดความยั่งยืนต่อเนื่องไป

จากการอภิปรายผลจากการศึกษาที่เกิดขึ้นพบว่า ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีเป็นระบบที่มีชีวิตสามารถพึ่งตนเองได้จากการสร้างชุมชนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีโครงสร้างแบบหลวมที่สามารถจัดการชุมชนในเขตภูมิโนเวศข้ามพื้นที่แดนการปกครองได้ มีการจัดสวัสดิการชุมชนของตนเองภายใต้การจัดการตนเองอย่างอิสระ โดยบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตเป็นตัวตั้งและผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดบริการเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน นอกจากนี้ชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังมีการสืบทอดแนวคิดความเชื่อให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนไปสู่ชนรุ่นหลังสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 “เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี ตำบลจิวัดอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร” เมื่อมีการพิจารณา พบว่า การกำหนดนโยบายให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและความต้องการของคนในชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชนประชาชนที่สมัครเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน มีความเข้าใจในหลักการวัตถุประสงค์ ความเป็นมาและความสำคัญของการดำเนินงานกองทุน ความสำเร็จที่สามารถจัดตั้งกองทุนได้แสดงถึงความมีศักยภาพของชุมชน ความเสมอภาคของการจัดสวัสดิการให้ความ

ช่วยเหลือ การสนับสนุนให้กรรมการบริหารและสมาชิกกองทุนทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น บุคลากรที่มีความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนมีน้อย ถ้าพิจารณาด้านความรู้ของสมาชิกกองทุนหรือการแสดงความคิดเห็น ต้องมีการพัฒนาอีกหลายด้านและผู้ที่มาดำเนินการเรื่องข้อมูล เอกสารต่างๆ ควรเพิ่มบุคลากรที่อายุน้อยและมีความรู้ ระดับปริญญาตรีแนวโน้มของการจัดการสวัสดิการชุมชนของชุมชนบ้านโพธิ์ศรียังมีลักษณะเป็นการจัดการสวัสดิการที่บูรณาการการสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมเข้าด้วยกัน โดยให้ความสำคัญกับสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นหลัก และผสมผสานสวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมในระดับรองลงมา สำหรับความเป็นไปได้ของการจัดการสวัสดิการที่มีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นตัวตั้ง เพื่อให้บรรลุสวัสดิการในเชิงเป้าหมายของความเป็นอยู่ที่ดีนั้น จะต้องได้รับการสนับสนุนเงินทุนโดยตรงจากรัฐ เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการตัวเอง สรรค์สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้มวลหมู่สมาชิกให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่อง จากผู้นำรุ่นหนึ่ง สู่ผู้นำรุ่นใหม่ จนเข้าถึงจิตวิญญาณของความเป็นชุมชนบ้านโพธิ์ศรี โดยไม่หลงเข้าไปในกระแสแห่งความทันสมัย ซึ่งการที่รัฐจะให้การสนับสนุนเงินทุน โดยตรงจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรให้มีการกระตุ้นและเผยแพร่ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องและประชาชนให้รับรู้และเข้าใจแนวทางการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน เพื่อให้ทราบและตระหนักถึงบทบาทของตนเองอันจะส่งผลสัมฤทธิ์สู่การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

1.2 ควรนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นแบบอย่างการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนอื่นๆ ได้

1.3 ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชนหรือสมาชิกกับคณะกรรมการบริหารกองทุน ค้นหาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

1.4 ควรจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเงินช่วยเหลือผู้ยากลำบาก

1.5 ควรจัดสัดส่วนเงินผลประโยชน์จากกองทุนที่ใช้ในการบริหารให้ชัดเจน

1.6 ควรดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการกระจายข่าวผ่านบุคคล และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1. การให้ความสำคัญกับสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน โดยการยอมรับความมีศักยภาพของชุมชนว่ารากเหง้าของตนเองที่สามารถรื้อฟื้นทุนทางสังคมของชุมชนขึ้นมาได้ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงบทบาทในการจัดการดูแลชุมชน จากพื้นฐานของชุมชนเอง และต้องยอมรับความหลากหลายของชุมชนที่ไม่เป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

2.2. การสร้างสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ เพื่อการสะสมทุนนั้น ชุมชนต้องพิจารณาว่าเป็นเพียงองค์ประกอบของสวัสดิการชุมชน โดยที่ชุมชนต้องไม่กำเนิดเป็นเป้าหมายหลักของการสร้างสวัสดิการ เพราะจะทำให้มองเห็นเงินเป็นสวัสดิการแทน

2.3. การสร้างสวัสดิการของชุมชน ชุมชนต้องให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณของบุคคลในชุมชนที่จะต้องสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นต่อแนวที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น ในฐานะที่สามารถสร้างสวัสดิการของชุมชนขึ้นมาได้ โดยจิตวิญญาณที่สร้างขึ้นต้องเกิดจากการสมัครใจด้วย

2.4. การจัดการสวัสดิการชุมชนต้องเกิดขึ้นภายใต้การจัดการตนเองของชุมชน โดยอิสระไม่ใช่เกิดจากการสั่งการ หรือการบังคับควบคุม จึงจะเกิดความยั่งยืนต่อไปได้

2.5. การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน เป็นประโยชน์แก่ประชาชนสมาชิก จำเป็นต้องมีรูปแบบ วิธีการ การบริหารจัดการที่ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ แต่ยากที่สุดคือ การทำให้กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนสามารถดำเนินงานได้ต้องมีความพร้อมในด้านต่างๆ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน กลุ่มอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จมาแล้วว่ารูปแบบ วิธีการ กระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างไร ที่ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้เพื่อเป็นแนวทางต่อไป

3.2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนในเขตตำบลอื่นๆ และใกล้เคียงเพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง ของการดำเนินงานสำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบการแก้ไขปัญหา การดำเนินงานต่อไป

3.3. การศึกษาวิจัยชุมชนบ้านโพธิ์ศรีต่อไป ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนางานของชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะการหาโจทย์วิจัยร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในเชิงกว้าง และเชิงลึกตามความต้องการของชุมชนมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน.(2543). ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างในความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิต. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิจัยและประเมินผลกองการวิจัยและประเมินผล.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง.(2524). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชุมชน.
กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา.(2537). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อาทิตย์พรินติ้ง.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ.(2542). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ บทสังเคราะห์ภาพร่วมการพัฒนา
ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน
เพรส
โปรดักส์
- _____.(2544). สวัสดิการโดยภาคชุมชน (2) กลุ่มผลิตภัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
เอดิสันเพรสโปรดักส์ จำกัด.
- _____.(2547). โครงการเผยแพร่ความรู้การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตประชาชน. ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงษ์ สิริภากร.(2550). แนวทางการบริหารจัดการหนี้สินของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- แดงอ่อน มั่นใจคน.(2545). วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร: สำนักกิจการ โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์.(2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาสังคม. ขอนแก่น: คลัง
น่านาวิทยา
- บัณฑิต นันทนาพรชัย.(2547). การประเมินผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน : ศึกษากรณีสมาชิก
กองทุนบ้านแกรก หมู่ที่ 4 ตำบลหนองปลาไหล อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์
รปม.ชลบุรี.มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประเวศ วะสี.(2539). ประชาคมตำบล. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิมพ์แสด์พรินติ้ง เซ็นเตอร์
จำกัด
- _____.(2541). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม.
กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.

.....(2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม.

กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.

ปาริชาติ วิลัยเสถียรและคณะ.(2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

พระธรรมปิฎก.(2548). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: โคมลชีพทอง.

กุมารรัตน์ สุธรรม.(2546). พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี

ระพีพรรณ คำหอม.(2550). รายงานการศึกษาขั้นต้นโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนา

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ระดับอำเภอ 12 พื้นที่.

(เอกสารอ้างอิง)

ราชบัณฑิตยสถาน.(2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นาน

มีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.

วันทนี วาสิกะสิน,สุรางค์รัตน์ วศินารมณ และ กิติพัฒน์ นนทปัทมะกุล.(2541). ความรู้ทั่วไป

เกี่ยวกับสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วชิรพันธ์ คำเอี่ยม.(2545). ประสิทธิภาพในการบริหารงานของคณะกรรมการหมู่บ้านศึกษาเฉพาะ

จังหวัดอุดรธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต: พัฒนบริหารศาสตร์.

วิบูลย์ เข็มเฉลิม.(2549). สังคมวงเกษตรมีกินตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.(2542). ส่วนวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ 14 พื้นที่ครู “กองทุน

หมู่บ้าน”.กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานกองทุนพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน.(2522). คู่มือการบริหารกองทุน.

กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.(2544). คู่มือสำหรับประชาชน

เพื่อเตรียมการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2544) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ.ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2550. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร

แห่งประเทศไทย.

สำนักบริการกองทุนพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.(2544). คู่มือบริหารกองทุนหมู่บ้าน.

กรุงเทพมหานคร: กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์.(2542). การพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่3).กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
 _____.(2545). การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- สุเมธ ตันติเวชกุล.(2545). เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.ใน บทบาทพระสงฆ์:ผู้นำสังคม
 ในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาสังคมไทย,หน้า1-2. กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี พงศ์พิศ.(2544). แนวคิด แนวปฏิบัติ ประสบการณ์ กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน.
 กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาไทย.
- เสรี พงศ์พิศ.(2548). แนวคิด แนวปฏิบัติ ประสบการณ์ กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน.
 กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- _____.(2551). กองทุนหมู่บ้านสวัสดิการชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- _____.(2554). กระบวนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สนธนา พลศรี.(2542). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร:
 โอเดียนสโตร์.
- อานนท์ ผลจันทร์.(2548). การประเมินผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน : ศึกษากรณีกองทุน
 หมู่บ้าน ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
 ศึกษานวัตกรรม
 บริหารศาสตร์.
- อรทัย อาจอ่ำ.(2539). ชุมชนแข่งกี: วิถีชีวิตและขบวนการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง. สถาบันวิจัย
 ประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Chris Baker.(2007). **Sufficiency Economy and Human Development**. Thailand Human
 Development Report
- Frank Robert.(2006). **Micro Economics and Behavior**. New York :McGraw-Hill Irwin.
- Friedman Benjamin.(2005). **The Moral Consequences of Economic Growth**.
 New York : AlfredA.Knopf Publisher.

ภาคผนวก ก.
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนบ้านโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 ตำบลจี้หวัดดอน
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

1. นาย ปรีดา	หาญมนตรี	ประธาน
2. นาย ชมภู	ไชยบุญ	รองประธาน
3. นาย เกษมศักดิ์	สร้อยมาลัย	เหรัญญิก
4. นาย ไมตรี	งอยหล้า	พิจารณาเงินกู้
5. นาง พร้อม	จิวสุภา	สินเชื่อ
6. นาง ถวิล	กลิ่นน้อย	บัญชี
7. นาง ซาลินี	จิรัมย์ย์	เลขานุการ
8. นาง ดวงเดือน	มีผล	ปฏิคม
9. น.ส. สุปราณี	พิมพ์การ	ตรวจสอบ

สมาชิกและประชาชนในท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก

1. นาง เพ็ญศรี	พิมพ์การ
2. นาย สุบิน	ศรีดาแก้ว
3. นาง สารีดา	ไชยบุญ
4. นาง หนูรัก	มีชัย
5. นาย สมศรี	ศรีนารัตน์
6. นายมีชัย	กังกำจัด
7. นายนวม	ไชยวงศ์
8. นางดาวรัชดา	ผาใต้
9. นายบุญสวาม	คุณรักษ์
10. นายอัมพร	มีผล

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ

- ชาย หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ศาสนา

- พุทธ คริสต์ อิสลาม

4. การศึกษา

- ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช./ปวส. หรือเทียบเท่า
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพ

- เกษตรกร (ทำนา ทำไร่ ทำสวน) ค้าขาย
 พนักงาน/ลูกจ้าง อิสระ/เจ้าของกิจการ
 รับจ้างทั่วไป/ช่างฝีมือ พ่อบ้าน/แม่บ้าน
 รับราชการ อื่นๆ.....

6. ท่านเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน บ้านโพธิ์ศรี ตำบลจี้ว่ด่อน
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ประเภทใด

- คณะกรรมการบริหารกองทุน
 สมาชิก
 ประชาชนทั่วไป

7. รายได้โดยรวมของครอบครัวต่อเดือน.....บาท

8. รายจ่ายในครอบครัวต่อเดือน.....บาท

9. ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน.....ปี

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

ด้านปัจจัยภายใน

1. รูปแบบวิธีการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

1.1 ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนอย่างไร

.....

.....

1.2 กองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนมีรูปแบบ วิธีการในการจัดการอย่างไร

.....

.....

1.3 รูปแบบวิธีการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชนของหมู่บ้านของท่าน มีขั้นตอนอย่างไร

.....

.....

2. แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน

2.1 ด้านการเลือกอาคารสถานที่ทำงานของกองทุนปัจจุบันเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2.2 การจัดรูปแบบหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนให้มีความหลากหลายให้ครอบคลุมสมาชิกทุกคนในชุมชนท่าน เห็นด้วยหรือไม่

.....

.....

2.3 การจัดสวัสดิการต่างๆการให้ความช่วยเหลือสมาชิก ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

.....

.....

2.4 การจัดทำแผนพัฒนากองทุนหมู่บ้านและสวัสดิการชุมชน ท่านมีความคิดเห็น
อย่างไร

2.5 การจัดระบบข้อมูลต่างๆของกองทุนให้ถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบันสามารถ
ดูข้อมูลได้ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

2.6 เปิดโอกาสให้สมาชิกของกองทุน ติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของ
คณะกรรมการ ท่านเห็นด้วยหรือไม่

2.7 การสร้างความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของกองทุน ท่านมีความเห็นอย่างไร

2.8 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุน ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร

2.9 การอำนวยความสะดวกในการรับบริการต่างๆของกองทุนท่านเห็นด้วยหรือไม่

2.10 การกำหนดนโยบายในการจัดตั้งกองทุน มีความชัดเจน ท่านเห็นด้วยหรือไม่

2.11 การช่วยเหลือสมาชิกให้ได้รับความช่วยเหลืออย่างทั่วถึงท่านมีความเห็นอย่างไร

.....
.....

2.12 การจัดสรรเงินกองทุนในการสนับสนุนส่งเสริมอาชีพและการศึกษาในชุมชน ท่านเห็นด้วยหรือไม่

.....
.....

2.13 การประชาสัมพันธ์การจัดตั้งสวัสดิการชุมชน ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร

.....
.....

ด้านปัจจัยภายนอก

3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง

3.1 คำว่า “ชุมชน” ท่านมีความเข้าใจอย่างไร

.....
.....

3.2 ชุมชนเรียนรู้ ท่านมีความเข้าใจอย่างไร

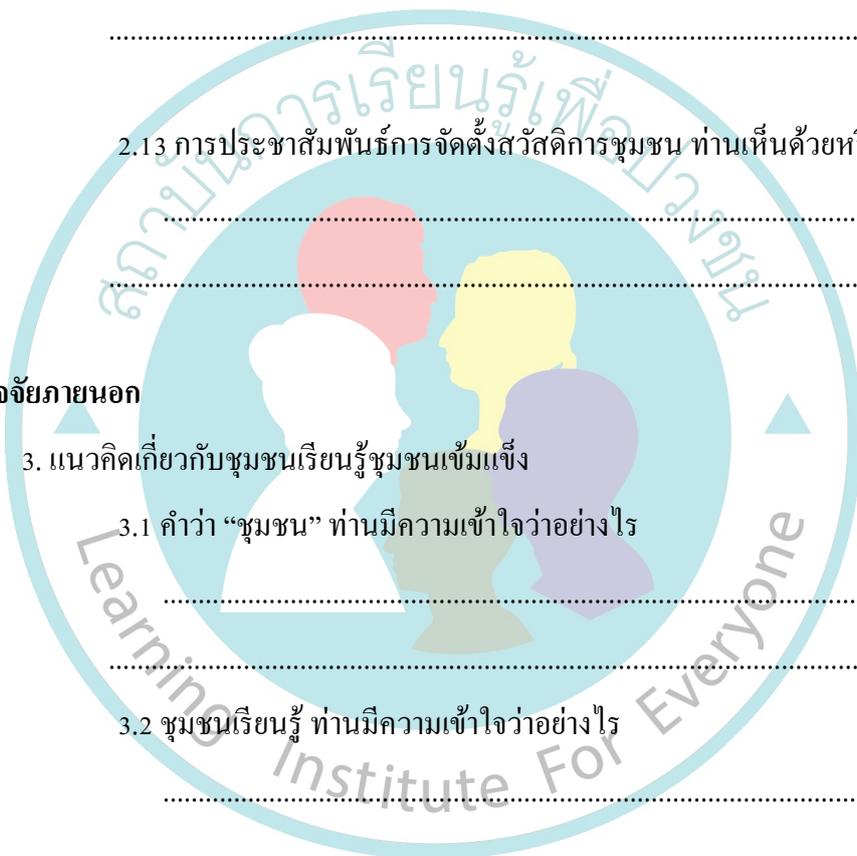
.....
.....

3.3 ชุมชนเข้มแข็ง ท่านมีความเข้าใจอย่างไร

.....
.....

3.4 ชุมชนเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง ท่านเข้าใจอย่างไร

.....
.....

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.1 การพึ่งตนเอง ท่านมีความเข้าใจอย่างไร

.....
.....

4.2 การพัฒนาแบบพึ่งตนเองนั้น การยึดหลักความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบ
ถือคุณ ท่านเห็นด้วยอย่างไร

.....
.....

5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

5.1 การมีส่วนร่วม ท่านเข้าใจอย่างไร

.....
.....

5.2 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน
การตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง ท่านเห็นด้วยหรือไม่

.....
.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายพิพัฒน์ หาญมนตรี
วันเดือนปีเกิด วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2504
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 51 หมู่ 7 ตำบลจี้วุด่อน อำเภอเมือง
 จังหวัดสกลนคร 47000
เบอร์โทรศัพท์ 081-0495834
อีเมล Pipat_2204@hotmail.com
สถานที่ทำงาน ลูกจ้างประจำตำแหน่งพนักงานพิมพ์ 3 โรงเรียนบ้าน
 ดอนหมูโพธิ์ศรี “ชุมชนพัฒนา” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
ประวัติการศึกษา การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
 อาจารย์สอนพิเศษ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
 ศูนย์การเรียนรู้สกลนคร
 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล
 อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร
 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะรัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2551